

Att ge barn och unga i utsatta situationer makt och inflytande

– en utmaning för hela samhället.
Utvärdering av Arvsfondens satsning
Fördel Barn! 2009–2012.

Kirsti Kuusela
Karlstads universitet 2012

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	4	Instrument för att mäta implementering av barnkonventionen	26
1. INTRODUKTION	7	Implementera metoder och motarbeta brister i skolan	26
1.1. Uppföljningen	7	4.7. Användning av barnkonventionen	27
2. METOD OCH GENOMFÖRANDE	9	Insatser mot utanförskap och sociala problem	27
3. EN FÖRSTÅELSE RAM FÖR UTSATTA BARN 10	10	Insatser i familjer där funktionsnedsättning eller sjukdom finns	28
3.1. Barns utsatthet och orsaker	10	Kultur och skapande aktiviteter	29
Maktstrukturer och strukturell diskriminering . . .	11	Insatser för att sprida barnkonventionen och likabehandlingsarbete	29
Intersektionellt perspektiv	11	5. FYRA FALLSTUDIER AV PROJEKT	30
3.2 Studier om barn i utsatta situationer	11	5.1. Tidskapseln – Barnens rättigheter och jag	30
3.3. Civila samhällets organisationer	12	Bakgrunden till projektet	30
Vad menas med frivilligt arbete?	12	Det konkreta arbetet	30
Utveckling över tid	13	Barnens delaktighet och inflytande	31
Samverkan med kommuner och ökat ansvar för integration	13	Projektet har stärkt barnen	31
Samverkan mellan olika aktörer	13	5.2. Aktiviteter för barn i riskzon för att utveckla PTSD.	32
3.4. Exempel på perspektiv på strategier och insatser	14	Sommarläger och utveckling av växthusmetoden	32
4. DE FEMTIOÅTTA PROJEKTEN	15	En ny modell för veckoverksamhet för barn som lider av trauma	33
4.1. Översiktlig beskrivning	15	5.3. Projekt Riba	34
4.2. Problemformuleringar i projekten	16	Projektets aktiviteter	35
Utanförskap och sociala problem	16	Ökad delaktighet	36
Barn och familjer där funktionsnedsättning eller sjukdom finns	16	Samarbetssvårigheter	37
Kulturaktiviteter samt barnkonventionen och likabehandlingsarbete	17	En positiv utveckling hos barnen och en handbok	37
4.3. Insatser mot utanförskap och sociala problem	18	5.4. Syskonkärlek eller i skuggan av ett syskon? ..	37
Insatser i utsatta bostadsområden	18	Virtuell mötesplats	38
Ny modell för föräldrastöd i skolan	19	Nytt arbetssätt och koncept för syskongrupper i förskoleåldern	39
Strukturerade fritidsaktiviteter och samverkan mellan olika aktörer	19	Fast struktur och skapande aktiviteter	39
Bättre språk och ökad förmåga att skriva och argumentera	20	Syskonvistelser och erfarenhetsutbyte	39
Mötesplatser och mobilisering av mammor och tjejer	20	Barnens delaktighet och projektets betydelse för målgruppen	41
Ensamkommande flyktingbarn	21	Lärorik men långt ifrån enkel samverkan	41
Att motverka trakasserier och diskriminering på nätet	21	Nyskapande metoder kommer att spridas	41
Utbildningsinsatser eller stöd till vuxna	22	6. SAMMANFATTANDE RESULTAT OCH SLUTSATSER	42
4.4. Insatser i familjer där funktionsnedsättning eller sjukdom finns	22	6.1. Vilka barn ville man nå, vilka nåddes och hur? ..	42
4.5. Kultur och skapande aktiviteter	23	6.2. Barnens delaktighet och möjlighet till inflytande	43
Filosofisamtal i skolan	24	Utbildningar och fritidsaktiviteter	43
Att konkretisera estetiska läroprocesser	25	Flera skilda sätt att delta	44
4.6. Insatser för att sprida barnkonventionen och likabehandlingsarbete	25	6.3. Satsningarnas inverkan på målgruppen	45

6.4. Framgångsfaktorer och hinder samt nätverk . .	46
Samverkan och nätverk med offentliga verksamheter	47
Samsyn underlättar, medan skillnader i synsätt försvårar	47
Samverkan för att värva deltagare, informera och utbilda	47
Strukturella och intresserelaterade hinder	47
Framgångsfaktorer och hinder i samverkan med skolor	48
Tidsbrist och andra hinder	49
Andra framgångsfaktorer	49
6.5. Vilka metoder skapades, vilka spår efterlämnas och fortsättningen	50

LITTERATUR	52
-----------------------------	-----------

BILAGA 1 – PROJEKT – SÄRSKILD SATSNING FÖRDEL BARN, 2012-06-12	54
---	-----------

BILAGA 2 – ALLMÄNNA ARVSFONDENS SATSNING ”FÖRDEL BARN”. ENKÄT FÖR FÖRENINGAR	57
---	-----------

BILAGA 3 – UTVÄRDERINGSRAPPORTER	66
---	-----------

Författarna ansvarar för analys och slutsatser.

SAMMANFATTNING

Syftet med satsningen *Fördel Barn* var att barn och barns företrädare tillsammans ska utveckla nya metoder och verktyg som främjar barnets delaktighet och inflytande i enlighet med barnkonventionen. Detta gällde särskilt barn i utsatta situationer. Satsningen pågick mellan 2009–2012. Syftet med uppföljningen är att ta tillvara de erfarenheter och kunskaper som gjorts i de projekt som deltog i satsningen *Fördel Barn*. De övergripande frågorna som har styrtt uppföljningen var:

- Vilka avsåg projekten att nå, vilka nådde de och hur samt vilka nådde man inte och varför?
- Hur upplever målgruppen insatserna?
- På vilket sätt är barnen delaktiga i projekten och på vilket sätt kan de påverka?
- Hur påverkar satsningen barnen?
- Vilka framkomliga vägar finner projekten och vilka hinder stöter de på?
- Vilka nya nätverk och metoder har utvecklats genom satsningen?
- Vilka spår lämnar Allmänna arvsfondens bidrag och under vilka betingelser lämnar de spår?

Syftet var vidare att följa upp och studera fyra projekt med barn i skilda typer av utsatta situationer, för att närmare beskriva hur satsningen har påverkat dessa barns situation.

Under uppföljningens *första* fas lästes ansökningar, projektbeskrivningar, självutvärderingar och annat insänt material. Under den *andra* fasen valdes de projekt som skulle specialstuderas. Deltagande observation och intervjuer genomfördes med utgångspunkt från uppföljningens övergripande frågor. Uppföljningens *tredje* fas bestod av datainsamling och analys av en enkät ställd till projektansvariga för samtliga projekt som beviljats medel fram till den 31 december 2011.

I uppföljningens teoretiska förståelseram diskuteras olika begrepp som används för att beskriva utsatthet och orsaker till utsatthet. Familjens situation och samhällsliga position påverkar barnens liv och livschanser och en del av barnens utsatthet grundläggs redan tidigt. Familjernas utsatthet påverkas vidare av strukturella krafter och maktstrukturer i samhället där människor ordnas hierarkiskt i förhållande till varandra. Detta försvårar utsatta gruppers möjlighet att vara delaktiga och få tillgång till makt och resurser i samhället.

Projektens karakteristika kan, utifrån projektens målgrupp och verksamhetsinriktning, indelas i fyra kategorier:

- insatser mot utanförskap och sociala problem,
- insatser för barn och familjer där funktionshinder eller sjukdom finns,
- kulturaktiviteter och skapande aktiviteter,
- insatser för att sprida barnkonventionen och likabehandlingsarbete.

Analysen av projekten visar att satsningen har nått målgruppen, sitt syfte och mål. Projekten har nått barn och unga i utsatta situationer och utvecklat verksamheter och metoder som främjar deras inflytande och delaktighet. De har exempelvis nått barn som bor i utsatta bostadsområden, barn till ensamma mammor, unga mammor, flyktingbarn, barn med olika funktionsnedsättningar och deras syskon samt sjuka barn och barn i familjer där föräldrar är sjuka.

Satsningen nådde vidare förskolebarn, skolbarn och skolklasser och olika föreningar och kommuner. Projekten nådde även föräldrar och vuxna som arbetar med barn, såsom personliga assistenter, lärare, förskolepersonal, kulturarbetare och föreningsaktiva. Målgrupperna nåddes genom samarbete med föräldrar, skolor, förskolor, fritidsgårdar och genom socialtjänsten. Men även via mödravårds- och familjecentraler, personliga assistenter, liksom genom personliga kontakter och annonsering. Utbildningar, evenemang och olika former av kreativa aktiviteter var också vägar som bidrog till att projekten kunde nå målgrupperna.

Utvecklade insatser och metoder

I satsningen utvecklades många olika metoder och insatser som handlade om följande:

Nya arenor och mötesplatser samt ökad samverkan och nätverksarbete

Projekten har utvecklat nya arenor, mötesplatser och träffpunkter där barn, unga och föräldrar kan träffa andra i liknande situation och byta erfarenheter. Där har de också själva kunnat agera för att förändra sin situation och öka sin delaktighet. Dessa arenor är viktiga mötespunkter i utsatta barns och familjers vardag, eftersom de kan minska deras ensamhet och utöka deras nätverk och samverkan med andra. Det handlar exempelvis om träffpunkter för familjer

som bor i utsatta bostadsområden. Där kan barn och föräldrar träffas och delta i olika aktiviteter tillsammans med andra. Föräldrarna kan få nya intryck av hur det är att vara förälder. Dessa olika arenor kan på olika sätt, även i framtiden, förbättra utsatta barns situation. Insatserna kunde, utöver mötesplatser, även handla om att skapa andra stöd till familjer, exempelvis genom att etablera barnvaktspool för ensamstående mammor.

Vidare startades nätverksarbete och samverkan mellan olika aktörer, exempelvis mellan föräldrar, skola och fritids, för att öka barns och ungdomars delaktighet och för att skapa ett gemensamt förhållningssätt i arbetet utifrån barnens behov. I satsningen utvecklades även samverkan och nätverk mellan olika aktörer lokalt, regionalt och centralt. Detta för att kunna effektivisera och förbättra insatser så att de ensamkommande ungdomarnas rättigheter och möjligheter säkrades.

Informations- och utbildningsinsatser

Projektet har utvecklat olika utbildningsinsatser och informationstillfällen för föräldrar och barn rörande utsatta barn och deras situation. Information och utbildningar har riktats främst till föräldrar, barn och unga, men även till professionella som arbetar med barnen och till olika berörda intresseföreningar. Exempel på sådana insatser är utbildningar och information om funktionsnedsättningar och situationen för barn med funktionsnedsättning och deras syskon. Utbildningarna gav ny kunskap ur barns perspektiv och barns röster har fått komma fram i olika utbildningssammanhang. Föräldrarna fick nya insikter när barnen fick uttrycka sina egna tankar och funderingar. Dessa utbildningar har kunnat minska osäkerheten hos föräldrar och gett dem stöd och råd om hur de kan agera för att stödja sina barn samtidigt som de upprätthåller en hållbar familjevardag.

Fritids- och kulturaktiviteter

Ett stort antal projekt har anordnat och utvecklat olika fritidsverksamheter liksom skapande och estetiska aktiviteter. Aktiviteterna har erbjudit utsatta barn och unga betydelsefulla metoder och uttrycksformer. Detta har främjat deras kognitiva och känslomässiga utveckling och stimulerat deras fantasi och förmågan att improvisera, liksom deras möjlighet att uttrycka sig på ett nyansrikt sätt. Aktiviteterna har på olika sätt främjat deras delaktighet och inflytande och inneburit positiv sysselsättning. Det kan i sin tur öka deras självkänsla och självförtroende. Aktiviteterna, exempelvis teater där barn har fått skapa själva, har även kunnat underlätta bearbetningen av tidigare

upplevelser samt främja identitetsskapande och trygghet. Projektet har även kunnat öka kunskaperna om barnperspektivet hos kulturarbetare samt öka vuxnas lyhördhet i kommunikation med barnen.

Olika metoder för att sprida och implementera barnkonventionen och likabehandlingsarbete

Flera projekt har spridit kunskap om barnkonventionen till barn och vuxna, exempelvis genom inspirationsdagar i skolor, för lärare och elever. Projektet har kunnat stärka barns rättigheter genom att barn och vuxna har fått ökad kunskap och medvetenhet om barnkonventionen. Samtliga grundskolor i landet har fått material om hur man kan arbeta med barnkonventionen. Även instrument för att kartlägga och mäta hur kommunerna implementerar barnkonventionen utvecklades. Med dess hjälp kan kommuner och landsting lättare prioritera eftersatta områden och utvecklas efter barnkonventionens intentioner. Vidare testas metodmaterial för att motverka brister i skolans likabehandlingsarbete. Ett kartläggningsverktyg och diskussionsverktyg utvecklades och används av lärarna. Verktöget syftar till att kartlägga förekomsten av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling i skolan. Verktöget har förändrats så att deltagarna i diskussionerna även ska kunna vara elever.

Ökat inflytande och delaktighet

Projektet har på skilda sätt främjat barns och ungas inflytande och delaktighet. De har kunnat påtala behovet av aktiviteterna, deltagit i planeringen och utformandet samt ofta också genomfört och utvärderat dem. Insatserna bygger i flera projekt direkt på barnens egna idéer och förslag. Barnens synpunkter har efterfrågats, exempelvis genom intervjuer och fokusgrupper eller i diskussioner, till exempel i olika workshops.

De vuxna upplever att insatser och verksamheter har utvecklat barnen både känslomässigt och intellektuellt, samt lett till meningsfullare fritid. Självförtroendet, handlingsförmågan och makten över den egna situationen har ökat. De vågar vara sig själva, tror på sig själva och klarar av mycket mer än tidigare. Ansvars- och initiativförmågan har ökat. Dessutom vågar de dela med sig av sin kunskap till andra barn. Barn har upplevt glädje och känt gemenskap med andra barn och vuxna, till exempel olika funktionärer. Projektet har utvecklat elever i skolor och barnen har fått sina röster hörda.

Barn med funktionsnedsättning möter, liksom deras syskon, större förståelse och känner större trygghet. De förstår sina egna symtom bättre, vilket

gjort dem mer medvetna om sina rättigheter. Detta ger i sin tur mod att ta mer plats, till exempel i skolan. Aktiviteterna har ökat barnens sociala kontakter och motivation att lära sig nya saker.

Projektens betydelse för föräldrar och andra vuxna

Projektet har haft en positiv påverkan även på föräldrar och professionella. De har blivit medvetna om hur till exempel ett barns funktionsnedsättning kan påverka hela familjens situation och vad som kan göras för att förbättra den. Även en professionell medvetenhet har skapats om vad som återstår att göra och hur bristfällig kunskapen om funktionshinder och deras familjers situation fortfarande är i samhället. Satsningen har ökat de professionellas kunskap och medvetenhet om hur barn och unga upplever sin situation och visat att barnkonventionen kan fungera som ett redskap i arbetet med barn och unga.

Framgångsfaktorer och hinder i arbetet

Framgångsfaktorer och hinder avspeglar varandra. Samverkan exemplifierar: när samverkan med andra aktörer fungerade bra är den en framgångsfaktor och när den fungerade mindre bra utgör den ett hinder. Samverkan med andra aktörer var den mest betydelsefulla framgångsfaktorn, anser många projekt. Samverkanspartners bidrag med kunskap, tid och material, vilket medförde att personal kunde utbildas; det ledde i sin tur till kontakter och nätverk som underlättade projektets genomförande. Familjer och professionella nåddes och målgruppens behov kunde på så sätt kartläggas. Samverkan underlättade även utvecklandet av nya modeller och metoder.

Fungerande kommunikation, tydlig information och lyckad samverkan underlättade projektets genomförande och kan leda till att verksamheten bli framgångsrikt även i framtiden. Andra framgångsfaktorer som nämns är ”timing”, avgränsade mål, en mottaglig målgrupp och lokalt ägarskap samt ekonomiska resurser att driva projekt. Resurser borgar för ett engagerat och långsiktigt arbete, vilket ökar barns och ungas trygghet. Även skolornas stora intresse och positiva bemötande, liksom att skolpersonalen visste vad som förväntades av dem i processen, upplevdes som framgångsfaktorer.

Tidsbrist utgör ett hinder för samverkan, eftersom ett utvecklingsarbete där olika aktörer samverkar tar tid. Då många organisationer är inblandade i flera av projekten tar processen betydligt längre tid än beräknat. Medverkan i projekt kräver även att tid kan tas från annat arbete, vilket inte alltid är möjligt. Att

förstå hur barn och unga tänker och vad de vill ta tid, likaså dokumentation och sammanställningar. Andra hinder är strukturella och intresserelaterade, som exempelvis arbetsförmedlingars, skolors föreningsars och andra välfärdsinstitutioners bristande engagemang. Även föräldrar som inte vågar låta barn pröva sig fram på egen hand kan utgöra hinder. Ytterligare hinder är att inte kunna nå målgruppen. En ytterligare begränsning utgörs av att man inte beviljats samtliga projektmedel som budgeterats för genomförandet. Majoritetssamhällets oförståelse för människor som lever i utsatta situationer kan också utgöra hinder.

De spår som projektet lämnar är ökad medvetenhet och kunskap om utsatta barns situation. Exempelvis att kunskapen om barn med funktionsnedsättning har ökat, vilket i sin tur kan innebära att allt fler platser och verksamheter anpassas även för dem. Flera aktörer planerar att skapa verksamheter även för barn med funktionshinder. Andra spår är de aktiviteter, metoder och modeller som lever vidare efter projekttidens slut och deras framtida påverkan på barn. Flera söker verksamhetsbidrag och samarbetspartners från olika håll för fortsatt verksamhet, exempelvis med olika studieförbund eller företag.

Satsningen *Fördel Barn* har varit en betydelsefull resurs för att främja utsatta barns och ungas situation och delaktighet. Genom satsningen har frivilliga organisationer, ensamma eller i samverkan med offentliga verksamheter, kunna pröva och utveckla nya metoder och verksamheter för barn i utsatta situationer. Arbetet för att förbättra utsatta barns och ungas situation är emellertid inte enbart en uppgift för frivilliga organisationer och offentliga verksamheter. Detta kräver även politiska beslut på central nivå samt att hela samhället agerar för att motverka de krafter som orsakar ojämlikhet och utsatthet i samhället.

1. INTRODUKTION

Arvsfondens medel byggs upp av arv från personer som avlider utan nära anhöriga som kan ärva och utan att ha skrivit testamente. Bidragen används för att finansiera nyskapande och utvecklande projekt av ideell karaktär. Ideella föreningar och organisationer kan söka projektbidrag för att pröva nya idéer som utvecklar verksamheter för barn, unga och personer med funktionsnedsättning. Även projekt inom offentlig sektor kan få bidrag om de samverkar med en ideell förening. Regeringen beslutar om vilka prioriterade områden som ska få bidrag. Arvsfonden uppmanar projekt som har ett jämställdhetsperspektiv, verkar för etnisk och kulturell integration samt är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Arvsfonden lägger stor vikt vid att målgruppen i ett projekt ska vara med och delta och påverka, att den ska vara engagerad i planering och genomförande. Projekten ska vara nyskapande och utvecklande verksamhet, vilket innebär att projekten ska skilja sig från den ordinarie verksamheten. Det kan exempelvis vara att pröva en ny metod eller en ny verksamhet eller att vidareutveckla en redan etablerad verksamhet i en ny riktning. Projekten ska sedan kunna bli inspirerande förebilder och sprida idéerna över hela landet. Det finns en förhoppning att de projekt som startar med arvsfunds pengar så småningom ska kunna bli en del av ordinarie verksamhet. En plan för hur projektiden ska leva vidare efter projekttidens slut är viktig.

Bidragen i Arvsfondens satsning *Fördel barn* är avsedda för projekt där barn och företrädare för barn tillsammans utvecklar modeller och metoder som främjar utsatta barns delaktighet och inflytande, i enlighet med barnkonventionen. Satsningen skulle även fördela lokalstöd. Beslut om stöd till projekt inom satsningen fattades löpande. Satsningen avsåg från början att dela ut 30 miljoner kronor men kom att dela ut 147 miljoner kronor till sammanlagt 67 projekt av varierande omfattning. Satsningen startade år 2010 och pågår fortfarande augusti 2012.

Av de projekt som har svarat på en enkätundersökning framgår att satsningen har nått cirka 31 000 barn och 7 400 vuxna. Ytterligare 200 000 barn och 200 000 vuxna har nåtts av information och annan kommunikation om barnkonventionen. En grov uppskattning är att satsningen kommer att nå ytterligare 3 000 barn och 1 500 vuxna. De enskilda projekten har redovisat att de nått mellan 8 och 6 092 barn samt mellan 5 och 2 440 vuxna. Den

stora spridningen förklaras av projektens karaktär, där det lägre antalet berör ett projekt kring ett speciellt funktionshinder och det högsta antalet ett kulturprojekt.

Projekten skulle innebära nyskapande och utvecklande verksamheter. Insatserna skulle verka främjande och stärkande för utsatta barn och deras rättigheter och de skulle stimulera till samarbete mellan ideell sektor och offentliga huvudman, utifrån barnens bästa. Syftet var vidare att öka kunskapen och medvetenheten om barns rättigheter och behov i enlighet med barnkonventionen, såväl bland barn som vuxna.

Barnkonventionen har varit utgångspunkten för satsningen. Därigenom ville man inspirera föreningar till ökad dialog kring barnkonventionens artiklar samt uppmärksamma och medvetandegöra alla som arbetar i projekten att se barnkonventionen som ett viktigt verktyg i projektarbetet. Barnkonventionen är samtidigt en juridisk text, som lämnar öppet för många olika tolkningar. Det finns inga färdiga recept på hur barnkonventionen ska användas och tillämpas, utan dess tillgänglighet måste alltid erövas lokalt. Användningen av barnkonventionen ställer krav på både ett särskilt arbetssätt och aktiva prioriteringar. Konventionen ställer vidare krav på samverkan och helhetssyn samt olika former för barns inflytande.

Barnkonventionen kan även ge vuxna som arbetar med barn och barnens föräldrar ett nytt perspektiv på barn. Det är viktigt med dialog och erfarenhetsöverföring mellan olika aktörer – både inom organisationen och mellan organisationer.

1.1. Uppföljningen

Arvsfondsdelegationen fattade ett beslut om att satsningen ska följas upp och utvärderas. Hösten 2009 fick jag uppdraget att genomföra uppföljningen. Att ensam utvärdera en så stor satsning har varit både krävande och givande.

Antal beviljade projekt som ingår i uppföljningen är 58 av de sammanlagt 67 projekten. Endast 23 projekt var avslutade eller skulle avslutas under 2012 när uppföljningen genomfördes, vilket på olika sätt har påverkat uppföljningen. Flera projekt har haft svårt att uttala sig om projektets resultat och effekter eller antalet deltagare, eftersom verksamheten fortfarande pågår och mycket ännu inte är färdigt.

Syftet med uppföljningen var att ta tillvara de erfarenheter och kunskaper som gjorts i de projekt som

deltog i satsningen *Fördel Barn*. Då utgångspunkten för satsningen var barnkonventionen har jag också tittat närmare på hur projekten har konkretiserat barnkonventionen i sitt arbete. De övergripande frågorna som har styrt uppföljningen var:

- Vilka avsåg projekten att nå, vilka nådde de och hur samt vilka nådde man inte och varför?
- Hur upplever målgruppen insatserna?
- På vilket sett är barnen delaktiga i projekten och på vilket sätt kan de påverka?
- Hur påverkar satsningen barnen?
- Vilka framkomliga vägar finner projekten och vilka hinder stöter de på?
- Vilka nya nätverk och metoder har utvecklats genom satsningen?
- Vilka spår lämnar Allmänna arvsfondens bidrag och under vilka betingelser lämnar de spår?

Syftet var vidare att följa upp och studera fyra projekt med barn i skilda typer av utsatta situationer, för att närmare kunna beskriva hur satsningen har kunnat påverka dessa barns situation.

I texten används barn, unga och ungdomar vilka ska ses som synonyma begrepp. Unga och ungdomar indikerar att målgruppen är äldre barn upp till 18 år.

2. METOD OCH GENOMFÖRANDE

Uppföljningen hade tre faser. Under den *första* fasen lärde jag känna projekten genom att läsa deras ansökningar, projektbeskrivningar, självutvärderingar och annat material de sände in. Detta material såg olika ut för olika projekt. Vissa projekt skickade in en begränsad dokumentation, medan andras dokumentation var omfattande.

Under uppföljningens *andra* fas valdes och kontaktades de fyra projekt som skulle specialstuderas. Utöver projektbeskrivningar genomfördes denna del med hjälp av flera personliga besök hos de fyra projekten. Där gjorde jag både deltagande observation i projektets verksamhet och intervjuade projektledare och andra nyckelpersoner. I två av projekten har jag intervjuat flera aktörer som på olika sätt varit aktiva i projektet. I de två andra har minst en person utöver projektledaren intervjuats. Intervjuerna i de fyra specialstuderade projekten har utgått från Arvsfondens grundfrågor för uppföljningen, men även handlat om andra frågor som har varit relevanta för uppföljningen.

Barnens upplevelser av dessa fyra specialstuderade fall redovisas utifrån hur vuxna upplever att barnen har påverkats av projekten och i vissa fall också genom att också citera de utvärderingar som projekten

genomfört, där de har låtit barnen själva, skriftligt eller med hjälp av andra uttrycksmedel, beskriva sina upplevelser. Även om jag har träffat några av de barn som har deltagit i projektets verksamhet har jag således inte personligen frågat dem om deras upplevelser av att delta i projektet.

Uppföljningsprojektets *tredje* fas bestod av en enkät ställd till projektansvariga för samtliga projekt som beviljats medel fram till den 31 december 2011. Så när som på åtta har alla svarat på enkäten. Vissa projekt gav mycket omfattande svar medan andras har varit så fåordiga att det har varit svårt att få en bild av projektets resultat. Flera projekt ansåg att det var svårt att svara på frågorna, eftersom projektet fortfarande pågick. En stor del av projekten har inte svarat på alla frågor. Några projekt ansåg att de egentligen inte hade tid att svara på enkäten och andra tyckte att de redan hade svarat på frågorna i samband med att de hade lämnat sina redovisningar till Arvsfonden. Analys av enkätundersökningen skedde genom att projekten först sorterades under olika teman utifrån projektets målgrupp och verksamhetens inriktning. Enkätsvaren analyserades sedan utifrån utvärderingens övergripande frågeställningar.

3. EN FÖRSTÅELSERAM FÖR UTSATTA BARN

Arbetet med att belysa den stora mängden insamlat material, som handlar om många olika insatser och grupper av utsatta barn, kräver en förståelseram som kan samla upp de begrepp och teman som återkommer i materialet.

Jag inleder detta kapitel med att kort diskutera begreppet utsatthet och till detta näraliggande begrepp. Därefter följer fyra avsnitt, varav det första handlar om vad som orsakar utsatthet och utanförskap. Det andra avsnittet summerar studier av barn i utsatta situationer. Efter detta lyfter jag upp frivilliga organisationers roll i samhället och diskuterar samverkan. Kapitlet avslutas med exempel på några perspektiv på åtgärder och strategier för att förebygga och motverka utsatthet.

Utsatthet är ett av begreppen som används för att beskriva människor och grupper med bristande resurser och en utsatt position i samhället. *Utanförskap* används för att beskriva olika former av samhällelig utsatthet och människor som på ett eller annat sätt upplever sig vara utestängda från arbetsmarknaden eller uteslutna ur en större samhällsgemenskap. Begreppet kan också beskriva bristen på olika typer av grundläggande resurser, både under barndomen och i vuxen ålder, som påverkar människor framtida livschanser (Alm, Bäckman, Gavanoas och Nilsson 2011). *Marginalisering* används ofta synonymt med begreppet utanförskap. Individerna har då ofta ett begränsad inflytande över sina villkor. Med *social exkludering* menas ett mer varaktigt förlopp där olika aktörer, individer och institutioner agerar på ett sådant sätt att en grupp eller individ utestängs från vissa samhälleliga sammanhang.

3.1. Barns utsatthet och orsaker

Barn växer upp på vuxnas villkor och vuxnas villkor påverkar barnens villkor och uppväxtmiljö. Familjen är i regel barnets första kontakt med samhället, och relationer i familjen blir barnets första och livsvariga sociala intryck. Samspelet mellan familjemedlemmar, inte minst mellan föräldrar och barn, kännetecknas av intensitet. De vuxna i familjen förmedlar sitt känsloklimat och sin syn på normer, vanor och värderingar till barnen. Mycket av det som individen tillägnar sig i sin ursprungsfamilj för hon med sig till sin egen familj som vuxen (Liljeström 1992).

Familjens situation och samhälleliga position påverkar familjerelationer och barnens liv. Om föräldrarna exempelvis är arbetslösa och familjen därför saknar resurser och medel att påverka sina

livsvillkor ökar deras beroende av andra. Familjerna har då färre handlingsalternativ och sämre möjligheter att bli integrerade i samhället.

Forskningen visar att en del av utsatthet och utanförskap grundläggs tidigt, när barn och ungdomar växer upp under knappa omständigheter, då deras föräldrar lever i utanförskap. Dessa barn och ungdomar löper större risk än andra att hamna i utanförskap även som vuxna (Bäckman och Nilsson 2011). Barndomsförhållandena påverkar individens livschanser och möjligheter. Långvarig fattigdom, arbetslöshet och resursbrist under uppväxten påverkar barn och ungdomar på olika sätt. Deras hälsa kan påverkas liksom deras skolprestationer. Konsekvenserna kan även uppstå i vuxen ålder och då försvåra möjligheterna att etablera sig på arbetsmarknaden, vilket ytterligare ökar risken att hamna i utanförskap (Bäckman och Nilsson 2011). Fattigdom ökar även risken för brottslighet, vilket i sin tur försämrar resurser och livschanser (Estrada och Nilsson 2011).

En viktig faktor till dagens samhälleliga utsatthet och utanförskap är den ekonomiska krisen under 1990-talet, som lade grunden till högre arbetslöshet och ett större antal långvariga socialbidragstagare (Fritzell 2011). Utsatthet och utanförskap kan samtidigt förstås som konsekvensen av sammansatta livshistorier, förändrade migrationsmönster, övergången från industrialism till postindustrialism och lågkonjunktur. Vissa grupper drabbas värre än andra. Invandrare och unga vuxna är mest utsatta (Bäckman 2011).

De barn och unga vars föräldrar har drabbats av bostadssegregation, arbetslöshet, fattigdom eller strukturell diskriminering är i högre grad utsatta än andra barn och unga. Deras utsatthet beror inte på familjerna själva, utan på strukturella krafter i samhället, där olika grupper och klasser intar olika positioner i sociala sammanhang. För att lösa dessa strukturella problem krävs lösningar på central och strukturell nivå i samhället, till exempel att det skapas bättre villkor för människor som är arbetslösa eller bidragsberoende. Flera forskare har påpekat att arbetslöshet, segregation och fattigdom framförallt bör bekämpas med generell politik och bara i speciella fall med områdesbaserade insatser. Det är därför avgörande att se de utsatta områdena som en del av en större helhet (Lahti 2002; Törnqvist 2004; Törnqvist 2005).

Maktstrukturer och strukturell diskriminering

Människornas samhälleliga utsatthet kan förklaras med maktstrukturer, som kan ses som krafter i samhället som skapar sociala kategorier och grupper och ordnar dessa hierarkiskt i förhållande till varandra och där vissa grupper värderas högre än andra (Mattson 2010). Genom maktstrukturer värderas till exempel män högre än kvinnor, svenskar högre än invandrare, friska högre än sjuka, heterosexuella högre än homosexuella, människor utan funktionsnedsättning högre än människor med funktionsnedsättning. Maktstrukturer bidrar till att konstruera ojämlikhet och de försvårar utsatta gruppers möjlighet att bli delaktiga i samhället och få tillgång till makt och resurser. Likaså medför dessa att strukturell diskriminering och förtryck upprätthålls och återskapas. Trots det ifrågasätts maktstrukturer sällan. Den strukturella diskrimineringen förekommer i många olika samhällsområden: i boendet, på arbetsmarknaden, inom utbildningsväsendet men även inom olika välfärdstjänster (SOU 2005:56). Det handlar om de regler, normer, rutiner, beteenden och förhållningssätt på institutioner och i samhällsstrukturer som hindrar vissa grupper att uppnå samma rättigheter och möjligheter i samhället som andra har. Diskrimineringen kan vara dold och den kan ske både avsiktligt och oavsiktligt.

Diskriminering kan ske på grund av kön, klass, ålder, etnicitet, funktionshinder och sexuell läggning. Maktstrukturer verkar på en övergripande och strukturell nivå i samhället, men skapas genom människors handlande, alltså genom normer, tankar, agerande och institutioner. Därför kan vi också förändra dem genom vårt agerande och våra val. Maktstrukturer är således beroende av hur vi agerar i vardagen, eftersom människors handlingar reproducerar eller förändrar strukturer. Maktstrukturer är komplexa och sammanvävda med varandra.

Intersektionellt perspektiv

Det intersektionella perspektivet är ett teoretiskt verktyg. Det används för att fånga komplexiteten i hur olika sociala kategoriseringar – såsom kön, etnicitet, klass, ålder, sexualitet och funktionshinder – samspelar med och kontinuerligt påverkar varandra i maktstrukturer. Så kan en person värderas lägre än andra på grund av flera kategoriseringar, till exempel för att hon är kvinna, invandrare, tillhör arbetarklassen och har en funktionsnedsättning. Intersektionalitet kan även användas för att få människor att kritiskt reflektera kring de föreställningar de har om olika grupper, för att sedan förändra agerandet i relation till

dem. För att förändring ska ske är det nödvändigt att människor i sitt vardagliga agerande ifrågasätter och motverkar maktstrukturer i stället för att anpassa sig till dem (Mattsson 2010).

3.2 Studier om barn i utsatta situationer

Studier visar att barn som växer upp i utsatta bostadsområden riskerar att i större utsträckning än andra barn hamna i en utsatt situation och utanförskap. De har också en tendens att se mindre ljus på den egna framtiden, jämfört med unga som bor i mer resursstarka områden (Alm och Brännström 2011). Det finns en risk att de mest utsatta barnen och ungdomarna, som växer upp där, lättare kan hamna i kriminalitet och missbruk eller i de kriminella nätverken som langar narkotika. Forskningen förklarar detta med bland annat sökande efter erkännande och respekt i en situation där andra möjligheter att röra sig framåt i samhället är små. Langning ger då en väg till framgång och langare blir lokala förebilder (Bourgeois 2003; Jacobs 1999; Lalander 2009). Att bli langare kan till exempel få de unga män som upplever starkt utanförskap att känna makt och vinna respekt och erkännande (Lalander 2009).

Även situationen i skolan påverkar barnens utsatthet. Skolorna i utsatta bostadsområden har sämre resultat än i andra områden, vilket främst visar på effekter av segregationen, föräldrarnas utbildningsnivå och barnens och ungas familjeförhållanden (Lindgren 2005). Många skolor saknar också de resurser som skulle behövas för att kompensera för de faktorer som elevunderlaget medför (Ungdomsstyrelsen 2008). Det finns även risk att skolan upprätthåller och reproducerar de maktrelationer som finns i samhället genom att den överför den dominerande gruppens idéer och värderingar. Bourdieu och Passeron (1977) har beskrivit hur förtrycket utövas symboliskt. Det handlar om ett mildt, omärkligt förtryck som huvudsakligen utövas via kommunikation, exempelvis i utbildning, läroböcker och i vägledning av elever.

Rädda Barnens årsrapport 2010 visar att barnfattigdomen ökar i de utsatta bostadsområdena och att den ekonomiska utsattheten är allra störst bland barn som lever med en ensamstående förälder med utländsk bakgrund. Omkring hälften av dessa barn lever under knappa ekonomiska omständigheter (Rädda Barnen 2010). Andra barn som är utsatta är flyktningbarn som är traumatiserade eller vars föräldrar är traumatiserade, liksom ensamkommande flyktningbarn. De förstnämnda känner ofta skuld och skam (Broberg, Almqvist & Tjus 2003). De kan också ha svårt att känna tillit. Barnen kan lida av

koncentrationsvårigheter, inlärningsproblem och hyperaktivitet, eller sömnstörningar och depression (Svensson 2011). Barnen behöver stöd för att kunna skapa en fungerande vardag. Insatserna kan handla om stöd till föräldrar så att de kan återta sin föräldraförmåga, eller olika kreativa metoder med vars hjälp barnen kan bearbeta sina känslor (Broberg, Almqvist & Tjus 2003).

Sedan 2006 har kommunerna ansvar för de ensamkommande flyktingbarnen när de anländer till Sverige. En kartläggning, som gjordes av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Migrationsverket, om situationen för de ensamkommande flyktingbarnen, visar att kommunerna behöver bättre kunskap att hantera deras särskilda behov. I kartläggningen konstateras vidare att frivilliga organisationer som Röda Korset och Rädda Barnen gör betydelsefulla insatser. Röda Korset har i sin tur betonat att SKL ofta saknar kopplingen till idéburen sektor och andra aktörer som i dag arbetar med målgruppen ensamkommande barn och unga.

Även barn och unga med olika funktionsnedsättning lever i en utsatt situation. Dessa barn bemöts ofta överbeskyddande av både föräldrar och andra anhöriga samt av olika myndigheter och personal. Deras överbeskyddande förhållningssätt hindrar barn och unga med funktionsnedsättning att göra egna erfarenheter (Tideman och Svensson 2012). Barnens behov av resurser i form av stöd och hjälp definieras ofta av olika professionella. Genom detta agerande hindrar man att de själva får definiera sina behov (Illich 1977). Kunskap och utbildning är betydelsefullt om man vill förändra verklighetens diskriminering. Det är nödvändigt att lyfta fram barns och ungdomars egna erfarenheter av funktionsnedsättning, annars finns risken att förtrycket reproduceras vidare.

3.3. Civila samhällets organisationer

Frivilligsektorn och frivilliga organisationer har spelat en viktig roll i samhället för att skapa insatser och ge stöd till utsatta befolkningsgrupper och utsatta barn. I slutet av 1800-talet växte två viktiga välgörenhetsorganisationer fram i USA, där aktivisterna utvecklade nya metoder, skapade utbildningsinsatser och ordnade fritidsaktiviteter för att kunna förändra negativa förhållanden i fattiga bostadsområden. Dessa var ”Settlementrörelsen” (Hemgårdsrörelsen) och ”The Charity Organisation Movement”. Skillnaderna mellan dessa två organisationer var bland annat vad de såg som orsaker till sociala problem och vilka metoder som behövdes för att åtgärda dem. Settlementrörelsen ansåg att orsakerna låg i samhället och att det därför

var viktigt att människor fick stöd att delta i olika förändringsprocesser medan Charity Organisation ansåg att orsakerna stod att finna hos individen själv och att det därför var viktigt att erbjuda dem olika utbildningar och hjälpa dem att skaffa vänner (Soydan 1993).

Settlementrörelsen arbetade med olika sociala program och utgick från de boendes behov och strävade efter att höja deras kompetens till självhjälp. Man strävar efter integration och stöd i vardagen (Soydan 1993). Denna tradition lever fortfarande kvar i Sverige i de moderna varianter av organisationer som ägnar sig åt frivilligt socialt arbete. Deras verksamheter är ofta initierade av professionella eller personer som har personliga erfarenheter av ett problem (Meuwisse och Sunesson 1998). Brukarna involveras aktivt i verksamheten som ofta baserar sig på stiftelser som arbetar självständigt i förhållande till andra organisationer. Verksamheterna kan definieras lokalt, etniskt eller i sociala problem som till exempel hemlöshet eller i form av misshandelsoffer.

Vad menas med frivilligt arbete?

Med frivilligt arbete menas i dag sådana uppgifter och tjänster, som syftar till att öka den enskildes välbefinnande eller till att indirekt stödja en sak. Det är oavlönat arbete som utförs på frivillig basis i anslutning till en organisation och som inte bara gagnar individen själv (Jeppson Grassman 1993). Arbetet ska ske utan vinstsyfte och utan formella tvång och verksamheten ska kunna upplösas om och när medlemmar så önskar. Självständighet ska råda i arbetet i förhållande till andra intressen och organisationer. En frivillig organisation får inte heller vara ett företag, en myndighet eller en offentlig verksamhet (Stark och Hamrén 2000).

Frivilligt arbete ses ofta som en förutsättning för ett medborgarinflytande och demokrati där människorna erbjuds möjlighet att påverka både sin egen och andras situation (Jeppson Grassman och Svedberg 1999).

Frivilliga organisationers verksamhet sker ofta i projektform och utgår från lokala initiativ och lokal mobilisering samt organisering underifrån. Målet är att åtgärda välfärdssamhällets brister i fråga om integration, jämställdhet och jämlikhet. Det krävs kunskap om organisationsformer, liksom om samverkan och resursmobilisering (Wikström & Lundström 2002). De socialt inriktade organisationerna kan delas in i organisationer vars uppgift är att organisera verksamheter och utföra insatser för andra och organisationer som tar sin utgångspunkt i egenorganisering och självhjälp (Lundström och Svedberg 1998).

Utveckling över tid

Den ideella sektorns och frivilliga organisationers utveckling i Sverige kan delas in i olika perioder. Under åren 1800 – 1890, då fattigdomen ökade på landsbygden och människorna flydde till städerna, startades olika välgörenhetsorganisationer och välgörenhetssällskap, ofta på kristen grund. Det frivilliga arbetet inom filantropin hade en tydlig klasstruktur, där endast de välbeställda kvinnorna ansågs lämpliga att ta hand om och fostra de mest utsatta. I slutet av 1800-talet ökade kritiken mot de filantropiska föreningarna och välgörenhet började betraktas som förnedrande att ta emot (Qvarsell 1999). Mellan 1890 och 1940 föddes och utvecklades de stora folkrörelserna som blev betydelsefulla aktörer inom den ideella sektorn (Wikström 2004). Med hjälp av studiecirklar, informationsspridning och möten kunde rörelserna upplysa om sina politiska program och skapa offentliga rum för samtal. Samtidigt, och som en effekt av rörelsernas krav, ökade de politiska fri- och rättigheterna i landet och en ny medborgarroll växte fram (Gougoulakis 2006). När sedan välfärdstaten växte fram minskade behovet av de frivilliga organisationerna då staten och kommunerna tog över allt större del av välfärdsservicen (Lundström 1996).

Från 1960-talet och framåt utvecklades nya former av frivilliga organisationer, som självhjälpsgrupper och klient- och handikapporganisationer. Då började man även alltmer se på den ideella sektorn som ett komplement till den offentliga välfärdsservicen (Lundström 1996). Denna rollfördelning mellan den ideella och den offentliga sektorn finns fortfarande kvar (Johansson 2005). De stora intresseorganisationerna tog sedan under 1970- och 80-talen över rollen som den viktigaste aktörgruppen inom den ideella sektorn (Wikström 2004).

I början av 1990-talet ökade såväl statusen för som förväntningarna på frivilliga organisationer. Nya organisationsformer uppstod mellan offentlig och privat verksamhet. De positiva sidor av frivilligheten som lyftes upp i debatten handlade om att den kan bidra till en mångfald som är viktig om man vill möta olika individuella behov och om man ska kunna utveckla välfärden (Meeuwisse och Sunesson 1998).

Samverkan med kommuner och ökat ansvar för integration

Under 2000-talet förändrades villkoren för frivilliga organisationer ytterligare, då kommunerna började lägga ut allt fler verksamheter inom socialtjänsten på entreprenad.

Ideella organisationer intar nu en viktig position inom den kommunala arenan och förväntas ofta som

ett komplement till kommunernas egen verksamhet fungera som producenter av social service (Johansson 2005). Allt fler kommuner skriver samverkansavtal med föreningar och kräver då att stödet riktas mot speciella målgrupper eller aktiviteter. Många kommuner har även tagit fram en generell policy för samverkan och stöd till ideella organisationer (Johansson 2005). Uppmaningen till samverkan finns även formulerad i Socialtjänstlagen (SoL) och Lagen om Stöd och Service till vissa funktionshindrade (LSS).

På statlig nivå träffades en överenskommelse år 2010 om framtida relationer mellan regeringen och idéburna organisationer inom det sociala området (regeringens avtal med idéburna organisationer inom det sociala området). I överenskommelsen finns ett antal principer som handlar om föreningarnas självständighet och rätt att vara samhällskritiska utan att riskera rätten till en bra relation.

De frivilliga och ideella organisationer står nu inför nya stora utmaningar, då de i allt större utsträckning förväntas bidra till invandrarnas och flyktingars resurser i samhället. Regeringen förväntar sig att deras framtida roll ska öka, inte minst genom att främja integration och stå för mångfald i egenskap av utförare inom integrationsområdet (Pressmeddelande från Regeringskansliet den 16 januari 2009).

Samverkan mellan olika aktörer

Samverkan och samarbete mellan olika organisationer och mellan ideella föreningar och offentlig sektor är ofta nödvändig för att få till stånd ett framgångsrikt projektarbete. Arbetet kan effektiviseras genom samverkan. Samverkan kan vara både stimulerande och komplicerad. Samverkan kan ses som ett gemensamt och kontinuerligt utvecklingsarbete mellan de ingående aktörerna. Det är därför viktigt att förstå hur olikheter kan hanteras i sammanhanget. Behovet av att dra nytta av olikheterna mellan partners är störst när samverkan är intersektoriell och utgör en utvecklingsprocess som syftar till att hitta gemensamma och nyskapande lösningar. Erfarenheter från både praktik och forskning visar att samverkan ofta är dynamisk och instabil. Det beror bland annat på att det bland aktörerna ofta finns en mångfald av perspektiv, intressen och mål som de som individer och organisationer representerar. Att hantera dessa olikheter är därför både en stor utmaning och en möjlighet (Huxhamn och Vangens 2005).

Det som kan hindra samverkan är existerande administrativa gränser, olika lagar och regelsystem, olika professionella och organisatoriska kulturer och olika värderingar, attityder och engagemang för samverkan samt revirtänkande och revirbevakning.

Forskningen visar att kvaliteten i en väl fungerande samverkan bygger på att enskilda människor samarbetar med varandra och har ömsesidigt förtroende och respekt för den andres kompetens och arbetsområde, men också för den egna kompetensen och dess begränsningar. Förtroende är ett sätt att hantera osäkerhet och det kräver en vilja att kommunicera i olika frågor. För att skapa förtroende är det nödvändigt att hantera osäkerhet. Om ett förtroende återgäldas kan det bli en grund för ett samarbete (Huxham, och Vangen 2005). Utmaningen för ledare i samverkan handlar om att ledaren kan hantera konflikter mellan olika intressen, värderingar, kulturer och strukturer för samverkan, liksom ur skillnader i makt och inflytande. Utmaningen handlar vidare om att ledaren kan hantera risker och sårbarhet i samarbete/samverkan och situationer där det råder brist på förtroende, och då bygga upp och stödja förtroendet. Ledare måste vara beredda att förhandla om och ge upp delar av det egna reviret till förmån för bättre helhetslösningar. Det handlar därmed om altruistiskt ledarskap i stället för revirbevakande (Axelsson och Bihari Axelsson 2007).

3.4. Exempel på perspektiv på strategier och insatser

Att skapa metoder och insatser för utsatta barn är en utmaning, inte minst därför att deras utsatthet ofta är en komplicerad företeelse. Bakom fattigdom kan exempelvis finnas många andra villkor som påverkar familjers och barns situation, som trångboddhet, brister i boendemiljö eller begränsade sociala kontakter. Utmaningen handlar vidare om på vilken nivå insatserna ska ske, om de ska göras på individ-grupp- eller strukturell nivå. I det förebyggande arbetet finns ofta behov av att arbeta på alla nivåer. Det arbete som inriktas på en nivå kan även påverka andra. Insatser för den enskilde, liksom för hans eller hennes nätverk, kan leda till strukturella förändringar. Ett sådant exempel är när problem och frågor kopplade till ungdomars levnadsvillkor lyfts upp på politisk nivå i samarbete med ungdomarna själva. På det sättet synliggörs ungdomars situation, vilket kan ge underlag för politiska och administrativa beslut (Pedersen 2006).

Det är viktigt att ha ett köns- och klassperspektiv på insatser. Det sociala arbetet med barn och ungdomar inriktas ofta främst mot pojkar och unga män. Detta beror bland annat på att kontakten med unga kvinnor och flickor bedöms som svårare. Forskning visar att det finns föreställningar om att det behövs andra strategier gentemot flickor än pojkar, vilket ligger nära en stereotyp uppdelning av kön (Claezon 2008).

Forskare som Dominelli (2005), Smith (2008) och Payne (2008) har lyft upp ett kritiskt perspektiv som ett fruktbart rättesnöre i arbetet med utsatta grupper, eftersom det synliggör olika former av maktstrukturer. Kritisk teori och praktik utvecklades under 1990-talet och innefattar i dag bland annat feministiskt perspektiv och strategier som social mobilisering, empowerment och etnisk sensitivitet samt antidiskriminerande arbete. Social mobilisering och empowerment strävar efter att stärka människor på individ- och gruppnivå och engagera dem att tillsammans uppnå större social rättvisa och samtidigt öka tron på den egna förmågan att nå mål. Detta sker bland annat genom ömsesidigt stöd och kollektivt lärande. Etnisk sensitivitet och antidiskriminerande arbete strävar i sin tur efter att skapa jämlika och hållbara relationer mellan olika etniska grupper i samhället och att motverka diskriminering, rasism och fördomar mot invandrare (Payne 2008). Även de boendes delaktighet och medbestämmande är nödvändigt om man vill få till stånd hållbara lösningar och en demokratisk utveckling (Agger mf.l. 2000).

Även olika skapande och estetiska aktiviteter ses ofta som betydelsefulla metoder i arbetet med att förebygga utsatthet. Detta kan främja barns och ungdomars positiva sidor och öka deras delaktighet, samtidigt som det styr bort dem från destruktiva aktiviteter. En tidigare arvsfondsutvärdering visade att de kreativa aktiviteter som ordnades av olika föreningar och offentliga förvaltningar var viktiga uttrycksformer för utsatta barn (Kuusela 2001). De påverkar barnens kognitiva och känslomässiga utveckling och stimulerar barnen att upptäcka, uppleva och utveckla sina sinnen. Skapande aktiviteter -musik, dans, lek, teater och läsning – där barn får skapa själva, kan även underlätta bearbetningen av tidigare upplevelser samt främja identitetsskapande och trygghet. De kan stimulera barnens känsla, fantasi och förmågan att improvisera samt möjligheten att uttrycka sig på ett mångsidigt och nyansrikt sätt. En satsning på estetiska och skapande aktiviteter för barn kan förebygga kulturella klyftor och få terapeutiska, personlighetsutvecklande och sociala effekter.

4. DE FEMTIOÅTTA PROJEKTEN

Detta kapitel inleds med en kort översiktlig beskrivning av projekten, det vill säga projektens karakteristika. Därefter sammanfattas de problem som projekten vill åtgärda, detta då bidrag vanligen har sökts för att komma tillrätta med specifika problem. Därefter följer flera ganska omfattande avsnitt som beskriver de insatser och metoder som projekten har utvecklat för att åtgärda problemen. Dessa avsnitt (4.3. – 4.6.) kan med fördel läsas som en exempelsamling över olika strategier och metoder riktade till barn i speciellt utsatta situationer. Detta kapitel avslutas med ett avsnitt (4.7.) som är en genomgång av hur projekten har använt barnkonventionen i arbetet.

4.1. Översiktlig beskrivning

De första projekten startade år 2010 och hälften av projekten pågår fortfarande i augusti 2012. De 67 projekt som ingår i satsningen *Fördel barn* finns redovisade i bilaga 1. Projekten fördelar sig på 26 projekt i Stockholm, 8 i Göteborg och 6 i Malmö. I övriga landet finns 21 projekt söder om Dalälven och 6 projekt norr om Dalälven. Bidragen för specifika projekt varierar mellan cirka 150 000 och 7 miljoner kronor. Av projekten är 7 ettåriga, 15 tvååriga, 44 treåriga och ett kortare än ett år. De projekt som löper över mer än ett år redovisas varje år under projekttiden och man söker ett år i taget.

Arvsfonden ger bidrag till projekt som har barn, ungdomar och personer med funktionsnedsättning som målgrupper. Dessa grupper finns representerade i de 58 projekt som ingår i denna uppföljning. Utöver det ingår även indirekta satsningar på föräldrar, andra vuxna och olika verksamheter som skolor och föreningar.

De flesta projekten riktar sig därmed inte bara till utsatta barn utan även till föräldrar och vuxna som arbetar med eller kommer i kontakt med dem, exempelvis genom olika föreningar. Många projekt vill därmed stärka barnens situation genom att förbättra föräldrars situation eller genom att påverka föräldrar eller andra vuxna som kommer i kontakt med barnen. Genom projekt som siktar på föräldrarna och andra vuxna kan man skapa förutsättningar för bättre uppväxtvillkor för barn. En stor del av insatserna handlar därför om olika utbildnings- och informationsinsatser till vuxna.

Projekten kan indelas under följande teman utifrån deras inriktning eller målgrupp.

1. Insatser för att motverka utanförskap och sociala problem.
2. Insatser för barn och familjer som lever i en speciellt utsatt situation på grund av att någon i familjen har funktionsnedsättning eller sjukdom.
3. Kulturaktiviteter och skapande aktiviteter.
4. Insatser för att sprida kunskap om barnkonventionen och likabehandlingsarbete.

I många projekt berör insatserna fler än ett av dessa fyra områden, samtidigt som de olika aspekterna framträder i varierande grad, i både projektbeskrivningar och verksamhet. Tre projekt var svåra att kategorisera under dessa teman. De benämns ”övriga” då de syftade till att åtgärda problem som drabbar alla barn och befolkningsgrupper: dålig mat i förskolan, orättvist producerade varor och bristen på empati mot djur. (*Projekten Allebarnssrätten, Tema fair trade – barn besöker i butik, Mini-rede*)

Tabell 1.
Projektens huvudinriktning. Antal projekt: 58.

Inriktning	Antal
Utanförskap och sociala problem	19
Familjer där funktionsnedsättning eller sjukdom finns	14
Kultur	14
Barnkonventionen och likabehandlingsarbete	8
Övriga	3

Tabell 2.
Projektens målgrupper. Varje enskilt projekt kan vara inriktat mot flera målgrupper. Antal projekt: 58.

Projektens inriktning	Barn och unga	Föräldrar och familjer	Andra vuxna	Skolor förskolor föreningar m.m.
Utanförskap och sociala problem	18	11	4	7
Familjer där funktionsnedsättning eller sjukdom finns	13	9	3	3
Kultur	14	0	1	7
Barnkonventionen och likabehandlingsarbete	6	2	0	6
Övriga	3	0	2	3

4.2. Problemformuleringar i projekten

I detta avsnitt sammanfattar jag de problem som beskrivs i olika projektansökningar och enkätsvar från de 58 projekten. De återges för att skapa en bakgrundsbild till de insatser som har gjorts i projekten. Projektbidrag söks vanligen utifrån en vilja att komma tillrätta med en specifik problembild. Det är därför viktigt att lyfta fram de problem som projekten är avsatta att åtgärda. Problembeskrivningarna ger en mycket omfattande bild av barnens utsatthet och jag kan därför bara ge illustrativa exempel från projekten. Denna sammanställning ska därför inte uppfattas som en heltäckande bild av problemformuleringar.

I vissa projekt formuleras problem och behov i mycket generella ordalag, medan andra projekt enbart antyder dem. Flera projekt i satsningen har ett riktat fokus mot ett eller flera specifika problem som de ville arbeta med, till exempel bristen på fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättning. Andra projekt fokuserar på problem som drabbar vissa grupper, som flyktbarn, barn till ensamstående mammor eller unga föräldrar.

Utanförskap och sociala problem

De projekt som har fokuserat på barn och unga i utsatta bostadsområden lyfter upp utanförskap, segregation, diskriminering, rasism och mobbning samt bristande språk som problem (*Barn nära dig, Made in Backa, Vårt nya Åttetorp*). Andra problem är bristen på lokalt engagemang för barnens rättigheter samt bristen på metoder för att förbättra och stödja dessa rättigheter (*Barn nära dig*) samt bristen på samlingspunkter för barnen där vuxna finns tillgängliga (*Vårt nya Åttetorp*) och oron att barn ska hamna i kriminalitet, kriminella gäng och droglangning genom att de ”plockas upp” av olika kriminella nätverk (*Utsatta barn blir insatta i Fritidsverksamheter*).

Andra problem som fokuseras är att barn som går i skolan i utsatta bostadsområden riskerar att hamna i utanförskap på grund av dåliga skolresultat och bristande föräldrastöd och vuxenverksamhet i skolan (*Målmedvetet lärande i naturen*) eller på grund av dålig kommunikation mellan föräldrar och personal (*Föräldrastöd och vuxenverksamhet för grundskolebarn*).

I projektet *Barn till ensamstående mammor* anger man segregation, utanförskap och isolering liksom brist på olika resurser och nätverk som problem. Ett problem är också att få kommuner har en öppen verksamhet för dessa mammor och deras barn. Utsattheten är tydlig när det gäller sjukdom, dålig utbildning, våldsutsatthet, svaga sociala nätverk och isolering. I projektet *Unga föräldrar och barn* handlar

problemformuleringen om ensamhet och brist på sociala nätverk och kontakter med andra i samma situation.

De problem som lyfts upp i projektet *Barn i regnbågsfamiljer* är att många föräldrar med barn på förskolor inte upplever att de kan vara öppna med sin sexuella läggning. Det handlar även om bristen på och behovet av kunskap i förskolan om områden som rör sexuell läggning, homofobi och könsidentitet/-uttryck. Ett annat problem är bristen på kunskap om våld mot barn, bland annat hos förskolepersonal och olika föreningar som arbetar med barn (*Barnen i Centrum*).

Ytterligare ett problemfokus är flyktbarnens risk att påverkas sekundärt av föräldrarnas trauma. Likaså risken att ensamkommande flyktbarn inte får tillräckligt stöd och sina rättigheter tillgodosedda i olika skeden i migrationsprocessen (*Ensamkommande barn och unga*).

Barn och familjer där funktionsnedsättning eller sjukdom finns

De projekt som fokuserar på barn och familjer med funktionsnedsättning lyfter upp problemet att få i gång fritidsverksamhet för barn med funktionsnedsättning (*Det stora Sjöslaget*) och att dessa saknar tillträde till fritidsarenor (*Fritid för alla*). Barn med autism har exempelvis begränsade möjligheter att delta i olika aktiviteter (*Hästunderstödd aktivitet för barn med autism*). Bristen på fritidsarenor anses skapa ett livslångt utanförskap. Följande enkätsvar illustrerar detta:

Fritidsledare saknar kunskap och möten med barn med särskilda behov och stadens offentliga arenor är allt annat än anpassade. Vår lösning heter integrerade arenor och verksamheter. Verksamheter där alla kan vara med och mötas. Inte nödvändigtvis i samma grupp men på samma arena. Dessa möten tror vi skapar respekt och förståelse för att människan är unik och därför har olika behov. Möten i aktiviteter och delade intressen blir gemensamma nämnare och hjälper oss att se förbi personliga hinder. Vi startade projektet för att vi ville vara med och påverka ett samhälle som föder isolering. Som sorterar människor i fack, ibland omedvetet, på grund av kultur och tradition. Vår övertygelse är att vi alla vinner på att mötas. Att alla inte kan samma sak på samma nivå men ändå kan vara med efter sina behov (Fritid för alla).

Ett projekt lyfter upp själva funktionshindret som ett problem, eftersom det dels försvårar barnens vardag och dels därför att det fortfarande är skambelagt

och därmed svår att prata om (*Mamma jag har blivit knäpp- en film om OCD*). Ett annat problem som kan uppstå är i en personlig assistanssituation där assistansanvändaren är ett barn. Detta då barnets vilja inte alltid överensstämmer med föräldrarnas vilja och rätt till föräldraskap. Därför behöver föräldrar till assistentberättigade barn både utbildning och stöd (*Lyssna – om barns rätt att styra sin personliga assistans*).

Andra problem som lyfts upp är att föräldrar till barn med betydande funktionshinder har svårt att veta hur de bäst ska kunna stötta sina barns utveckling och samtidigt uppnå en hållbar familjevardag där barnen kan delta aktivt. Eftersom barn med betydande funktionshinder ofta är kommunikativt beroende av sina föräldrar, och ibland även av sina personliga assistenter, är det viktigt att barnen får delta i aktiviteter tillsammans med dem (*Barn med betydande funktionshinder: barns delaktighet i familjeaktiviteter*). I problembeskrivningar lyfts även syskonens utsatthet upp i familjer där något av barnen har funktionsnedsättning (*Syskonkärlek eller i skuggan av ett syskon*).

De projekt som fokuserar på barn och familjer där föräldrar eller barn är allvarligt sjuka beskriver bristen på stöd och information som ett problem (*Barn som anhöriga – Vem ser vad jag behöver och gör något*). Ett annat problem är cancersjuka barns utsatthet, både vid insjuknandet och vid en ofta tuff behandling. Behandlingen påbörjas ofta snabbt, görs oavsett barnens vilja och kanske även åtskilt från barnens naturliga hemmiljö. Under sjukdomstiden kan även barnens smak, lukt och aptit påverkas och undernäring kan förekomma. Det är därför viktigt att sjukhusen kan anpassa maten så att barnen äter så bra som möjligt så att deras näringsintag och näringsstatus förbättras (*Lustfyllda mellanmål för cancersjuka barn*). Barn som vistas i sjukhus behöver också bearbeta sin situation och sin sjukhusvistelse (*Mormors byrå*).

Kulturaktiviteter samt barnkonventionen och likabehandlingsarbete

Problemen i de projekt som fokuserar på kulturaktiviteter handlar bland annat om avsaknaden av barnperspektiv i populära uppfostringsmetoder och i den ”Nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd” (*Uppfostran – Barn och ungas röster*). Även bristen på tydliga arbetsmetoder och vuxnas brist på lyhördhet i kommunikation med barnen upplevs som problem (*Barnens teater*). Flera kulturprojekt saknar emellertid tydlig problembeskrivning. I stället hänvisas till exempel till den egna organisationens uppdrag att sprida eller implementera olika kulturverksamheter.

Projektet som arbetar med att sprida barnkonventionen lyfter bland annat upp problemet att alla inte ännu känner till den och därför inte heller arbetar för att den efterlevs. Det är också ett problem att kommuner har svårt att leva upp till barnkonventionen (*Om barnkonventionen – av, för och med barn*).

Projektet *PraLin – Praktisk likabehandlingsarbete i skolan* anger allvarliga brister i skolors arbete mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling som problem. Det handlar om brister såväl vad gäller det främjande, förebyggande som i det åtgärdande arbetet. Kränkningar och trakasserier mellan elever har en tendens att bagatelliseras och ses som ett naturligt inslag i skolans vardag. Vuxennärvaron vid elevers schemafria tid är låg, vilket innebär att vuxna inte finns tillgängliga när problem uppstår, trots att det är deras ansvar att förhindra, motverka och följa upp kränkande behandling och trakasserier. Det förekommer även att elever känner sig kränkta av personal, vilket är särskilt allvarligt eftersom eleverna står i beroendeställning gentemot sina lärare (*PraLin – Praktisk likabehandlingsarbete i skolan*).

Skolorna genomför sällan kartläggningar för att ta reda på var och när riskerna för kränkande behandling och trakasserier är som störst. I de kartläggningar som finns saknas ofta elevernas medverkan. Eleverna görs inte heller delaktiga i det arbete som rör deras arbetsmiljö och deras rättigheter. Deras unika kunskap om situationen på skolan tas således inte tillvara, vilket försvårar bedömningen av vilka typer av insatser som behövs.

Dessutom saknar de flesta skolor en likabehandlingsplan och flertalet lever inte upp till de krav som ställs. De planer som finns saknar tydliga mål, konkreta åtgärder och de är inte verksamhetsspecifika. Utgångspunkt har inte tagits i en nulägesanalys av verksamheterna. Aktiva insatser kopplade till diskrimineringsgrunderna saknas. Barn och elever har inte varit delaktiga i arbetet med planen och skolornas rutiner för det åtgärdande arbetet följs inte upp. Trots att myndigheter och andra aktörer har bedrivit flera implementeringsinsatser och utvecklingsprojekt för att stärka likabehandlingsarbete i skolan återstår en hel del arbete i strävan efter en trygg och jämlik skolmiljö, enligt projektet. Bristerna innebär inte endast att elevers skydd inte är tillfredsställande utan även att skolor kan hotas av böter (*PraLin – Praktisk likabehandlingsarbete i skolan*).

I detta avsnitt har jag återgett projektens problemformuleringar. I de avsnitt (4.3. till 4.6.) som följer ges en exempelsamling över de insatser och

metoder som projekten har utvecklat för att åtgärda problemen. Först beskrivs insatser som syftar till att motverka utanförskap och sociala problem. Därefter ges exempel på insatser för familjer där funktionsnedsättning eller sjukdom finns. Ett avsnitt ger exempel på kultur- och skapande aktiviteter och slutligen finns i denna exempelsamling insatser som syftar till att sprida barnkonventionen och likabehandlingsarbete.

4.3. Insatser mot utanförskap och sociala problem

I denna kategori återfinns det största antalet projekt. Först beskrivs insatser i utsatta bostadsområden. Sedan ges exempel på insatser för mammor och tjejer som lever i utsatta positioner, insatser för ensamkommande flyktingbarn samt insatser för att motverka trakasserier och diskriminering på nätet. Vidare ges exempel på utbildningsinsatser eller stöd till vuxna som arbetar med barn i regnbågsfamiljer och barn som utsätts för våld.

Insatser i utsatta bostadsområden

Flera projekt har prövat och utvecklat metoder och insatser för att motverka barns, ungas och föräldrars utanförskap i utsatta bostadsområden. Insatserna handlar bland annat om att på olika sätt mobilisera de boende i områdena, öka deras delaktighet i och engagemang för barnen samt att utveckla metoder för detta. Sådana exempel är tre projekt som genomförs av Rädda Barnen i utsatta bostadsområden. *På samma villkor* pågår i Stockholm i Järva (dit till exempel Kista, Rinkeby och Tensta hör). *Barn nära dig* pågår i Skåne (Malmö, Landskrona och Burlöv) och *Vi är med* pågår i Hjällbo i Göteborg.

Projekten arbetar med social mobilisering genom att tillsammans med de boende starta olika forum och aktiviteter. Syftet är att stärka de boendes och därmed även barns och ungas makt, självkänsla, delaktighet och rättigheter. Projekten har bland annat startat kaféverksamhet, ungdomsforum och föräldraforum som har utformats i samverkan och dialog med de boende i området. Olika samtalsgrupper, diskussioner, föreläsningar och utbildningar arrangeras. Utöver detta ordnas gemensamma aktiviteter, till exempel studiebesök, läxhjälp, fritidsaktiviteter och olika punktinsatser.

Vi vill engagera barn, ungdomar och vuxna lokalt i påverkansarbete samt formulering av metoder och verksamheter. Vi vill att projektet ska ägas av de boende och inte främst vara en verksamhet där människor kommer utifrån för

att genomföra aktiviteter. Det är viktigt att utgå från den kunskap och erfarenhet som finns lokalt och vi tror att ett utbyte av erfarenheter är det som i längden bär frukt. Vi anser därför att det är av stor betydelse att de boende själva är med och skapar och formulerar verksamheten (Vi är med).

I föräldraforum och föräldracafé diskuteras olika frågor utifrån föräldrars behov och önskemål. Föräldragrupper har bland annat arbetat med att undersöka och diskutera hur nedskärningar i området påverkar barn och ungdomar och utfört påverkansarbete utifrån detta (*Vi är med*).

Eftersom utanförskapet är stort i området är Rädda Barnens föräldracafé en viktig punkt i människors vardag. Där kan människor skapa nätverk och få exempelvis nya intryck av hur det är att vara förälder. Genom att förstärka föräldrar i deras föräldraskap stärker vi också skyddsnet som föräldrarna tillhandhåller för sina barn. Resultatet blir att barnen får en tryggare hem- och närmiljö och ett ökad skydd mot våld och diskriminering. Med våra kafékvällar samlas de boende i området och detta ger en ökad integration av olika grupper i samhället. Inte bara föräldrar integreras utan även barnen som följer föräldrarna under kafékvällar och umgås, leker och deltar i olika aktiviteter som utgår från barnkonventionen (Barn nära dig).

Syftet med ungdomscaféer och ungdomsforum är att skapa en verksamhet som tilltalar ungdomar och där de ges möjlighet att diskutera för dem angelägna frågor. Exempel på samtalsgrupper för ungdomar är *Coolt med koll*, som är en metod där killar och tjejer kan diskutera integration, jämställdhet, identitet, kärlek, respekt och olika värderingar samt olika kulturella sedvänjor. Samtalen kan till exempel utgå från hur det är att vara tjej och kille i dag. Ungdomarna blir sedda och hörda. Rädda Barnen utbildar också samtalsledare för dessa samtalsgrupper. Exempel på andra metoder som används för att nå ungdomar och öka deras delaktighet är *Deltagande video*, som är en metod för förändring där man arbetar med film som verktyg och utgår från ungdomars verklighet. I denna process ges ungdomar möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera ut budskap om saker som berör dem. Ungdomar kan även använda filmerna i påverkanssyfte.

De lär sig baskunskaper i film av och med varandra i en demokratisk process där alla är deltagare och där dialogen och samtalet utgör en bas i den skapande verksamheten. Genom att lyfta upp barn och ungas röster samt utveckla deras förmåga att formulera sina behov byggs självkänslan upp (Vi är med).

Enkätsvaren tyder på att projekten och Rädda Barnens närvaro ger genomslag i bostadsområdena, vilket kan ge en god grund för vidare social mobilisering av olika grupper i utsatta bostadsområden. Man är samtidigt medveten om att mobilisering tar tid och att processen måste fortsätta (*Barn nära dig*). Det anses viktigt att satsningen blir långsiktig, vilket illustreras nedan:

Vi vill ha varaktighet och att verksamheten ska kunna fortgå i sina olika former även efter projekttidens slut, av och med de boende som aktörer. Det ska vara en självklarhet att Rädda Barnen är en levande plattform genom vilken de har möjlighet att kanalisera sitt engagemang och sina idéer samt vara med och påverka (Vi är med).

Vårt övergripande mål med verksamheten under projektiden är att göra verksamheten tillgänglig så att den kan bedrivas i ideell regi i Rädda Barnens lokalföreningar och distrikt. Om vi lyckas med detta kan ett långsiktigt barnrättsarbete bedrivas, med ungdomar i områden som vi annars sällan når. Konceptet kan också passa för redan etablerade verksamheter som fritidsgårdar och mötesplatser utan Rädda Barnens organisation (Barn nära dig).

Ny modell för föräldrastöd i skolan

Projektet *Föräldrastöd och vuxenverksamhet för grundskolebarn* i Södertälje har utvecklat en ny modell för föräldrastöd i skolan i mångkulturella bostadsområden i samarbete med forskare vid Örebro Universitet. Modellen bygger på och visar behovet av en förtroendeskapande dialog mellan föräldrar och lärare, där båda parter kan utveckla sin interkulturella kompetens. Syftet är att öka kommunikation och samverkan mellan vuxna i hemmet och personalen i skolan, vilket kan öka barnens trygghet och förbättra deras självbild. Modellen utgår från att lärarna och föräldrarna ska vara mer likvärdiga. Den erbjuder läraren en mer lyssnande och mindre informerande

roll. Läraren ges möjlighet att upptäcka att föräldrarna kan mer än vad lärarna ofta tror (*Föräldrastöd och vuxenverksamhet för grundskolebarn*).

Strukturerade fritidsaktiviteter och samverkan mellan olika aktörer

Projektet *Utsatta barn blir insatta och drivande i fritidsverksamheter* är exempel på projekt som syftar till att skapa insatser som kan motverka risken för att barn som bor i utsatta bostadsområden hamnar i kriminalitet och droglangning. Projektet pågår i Rinkeby och Tensta i Stockholm.

Metoden i projektet består av två olika insatser. Den ena är att erbjuda och slussa barn i 10 – 13 års ålder, och framförallt de barn som är i riskzonen, in till olika strukturerade fritidsverksamheter. Den andra insatsen bygger upp nätverk och samverkan mellan föräldrar, skola, fritid och andra aktörer i områdena och skapar ett gemensamt förhållningssätt i arbetet utifrån barnens behov. Därmed vill man öka den sociala kontrollen i områdena genom att skapa uppsikt över det som sker, störa och minska droghanteringen samt motverka de kriminella nätverkens etablering i områdena.

Metodutbildade ungdomar fungerar som förebilder, informatörer och uppsökare. Metodutbildade föräldrar spontanvandrar i områdena, för att bland annat bygga upp förtroende i målgruppen och störa nyrekryteringen till osunda nätverk. Ungdomarna och föräldrarna arbetar mycket utåtriktat, och slussar barnen till våra eftermiddags- och kvällsaktiviteter (Utsatta barn blir insatta och drivande i fritidsverksamheten).

Olika verksamheter anordnas för målgruppen sena eftermiddagar och kvällar samt under veckoslut. Utformningen av dessa verksamheter sker ofta utifrån barnens önskemål.

I den lokala eftermiddags- och kvällsverksamheten har barnens önskemål styrts. Olika spel, läsläsning och temadiskussioner har varit återkommande inslag. Men andra aktiviteter, som har varit viktiga för att utveckla projektet, har varit metodutbildningar av ideella ungdomsledare och föräldrar (Utsatta barn blir insatta och drivande i fritidsverksamheten).

Enkätsvaren ger vid handen att projektet redan har nått flera av sina mål, samtidigt som arbetet fortsätter:

Vi har nått våra mål och delmål. Vi utvecklar erfarenhetsutbyte mellan oss och skolan, föräldrar, parklekarna, stadsdelsförvaltningarna Spånga-Tensta, Rinkeby-Kista, Socialtjänst och arbetsmarknadsförvaltningen i Stockholm, fältassistenter, närpolis med flera. Det innebär att alla som arbetar med barn och barns bästa, vet om varandras verksamhet och har samma målsättning med arbetet. Föräldrarnas inflytande har också stärkts i stadsdelarna. Vi har lyckats få en fruktbar dialog mellan stadsdelsförvaltningarna och ideella aktörer som verkar i området. Samsynen leder till mer lösningsinriktat områdesarbete.

Målgruppen har fått det bättre. Deras behov har också synliggjorts på ett mer påtagligt sätt. Det är färre i målgruppen som driver omkring utan sysselsättning. Flera vuxna är delaktiga i barnens fritid och finns till för dem. Drog situationen har blivit lugnare, när många vuxna rör sig på platser där man brukar langa. Många unga som legat i gränslandet till en kriminell karriär, har ”skärpt sig” beroende på de insatser som gjorts av många aktörer (Utsatta barn blir insatta och drivande i fritidsverksamheten).

Bättre språk och ökad förmåga att skriva och argumentera

Ett annat exempel på projekt som strävar efter att minska sociala problem och förbättra utsatta ungdomars delaktighet är projektet *Made in Backa* i Göteborg. Projektet ordnade olika aktiviteter, främst för ungdomar med invandrabakgrund som upplever sig vara utestängda av samhället och därför inte har tillgång till samma resurser som andra ungdomar. Flera av dessa unga har olika sociala problem och koncentrationsvårigheter.

Projektet ordnade olika aktiviteter med vars stöd ungdomarna kunde utveckla sitt skapande, förbättra sin språkkänsla och förmåga att skriva och argumentera. Det gav dem verktyg med vars hjälp de bättre kan hantera sin utsatta situation. Aktiviteterna bestod bland annat av en kurs i journalistik, dikt- och berättelseskivning, författarbesök och poesi- och musikkvällar. Ungdomarna fick även träffa författare, journalister, politiker och sagopedagoger. De fick hjälp att skriva dikter, berättelser och reportage. Projektets aktiviteter gav ungdomarna en positiv sysselsättning, vilket i sin tur kan öka självkänslan och

självförtroendet. Aktiviteterna kan också förebygga brott och kriminalitet. Ungdomarna mötte även politiker och tjänstemän i stadsdelen för att berätta om sin situation. Detta syftade till att påverka situationen på strukturell nivå. Projektet har nu spridit sig till två andra bostadsområden.

Mötesplatser och mobilisering av mammor och tjejer

Flera projekt skapar insatser för mammor och tjejer i utsatta situationer. Exempel på sådana är Fryshusets förstudie och ett pågående projekt *Barn till ensamstående mammor*. Fryshuset i Stockholm har länge anordnat verksamhet för ensamma mammor och deras barn och det här projektet ger organisationen möjlighet att vidareutveckla arbetet och etablera organisationens verksamhet i Göteborg och Malmö. Insatserna handlar bland annat om att få mödrarnas nätverk att växa och att ge stöd till erfarenhetsutbyte via träffar. Insatserna handlar även om etableringen av familjecoacher och barnvaktspool.

Projektet *Unga föräldrar och barn*, som genomförs av Sensus i Norrköping, vill stärka unga föräldrars föräldraskap och ge föräldrarna möjlighet att träffa andra i samma situation. Det görs genom att ordna studiecirkel där mammorna kan anmäla sig. Avsikten är att deltagande i aktiviteterna även ska ge utrymme för samtal med andra i liknande situation. Projektet uppger att metoden fungerar bra och att den ger mammorna möjlighet att vara aktiva tillsammans med sina barn. Aktiviteterna består exempelvis av pedagogisk utelek, sagostund, barnsång, bakning och friskvårdspedagogik. Det är viktigt att gruppen inte är för stor, så att alla kan delta och blir sedda.

Projektet *Verkstan*, som också drivs av Sensus, har skapat en mötesplats för hemlösa tjejer eller tjejer som riskerar att hamna i hemlöshet. Där träffas 20 tjejer i åldern 13–20 år två eftermiddagar och kvällar i veckan. Projektet prövar hur metoden ”Levande Verkstad”, som Sensus har lång erfarenhet av, kan stärka dessa tjejers identitet och livssituation. Tanken är att erbjuda tjejer möjlighet till ett kreativt skapande och möjlighet att uttrycka sina tankar. *Att genom bild, skrivande m.m. ta kontakt med sin inre bild av sig själva och av sin omgivning och sitt liv* (Verkstan).

Fem konstpedagoger och 10 volontärer har deltagit i arbetet, utöver en referensgrupp och en projektledare. Tidigt upptäcktes att de tjejer som är målgrupp för projektet inte själva söker upp det. Därför har projektet sökt upp tjejerna genom bland annat föreningar som Maskrosbarn.

Ensamkommande flyktingbarn

Röda Korsets pågående projekt *Ensamkommande barn och unga* arbetar på olika sätt för att effektivisera de insatser som i dag görs av olika aktörer i landet för att säkra de ensamkommande ungdomarnas rättigheter och möjligheter. Projektets förstudie visar att samverkan, samarbete och nätverksbyggande lokalt, regionalt och centralt är viktiga utmaningar i arbetet. De aktiviteter som finns och har funnits har försvårats av bristen på samverkan. Förstudien visar vidare att det är viktigt att skapa en modell för mottagande av ensamkommande flyktingbarn i hela landet, där Röda Korset tillsammans med myndigheter, kommuner och organisationer kan arbeta för att ensamkommande barn och ungdomar ska få en tryggad tillvaro. Förstudien visar även att många goda exempel finns och på vikten av att tillvarata dem. Röda Korset lämnade under förstudien också synpunkter på mottagandet av ensamkommande barn och unga till regeringens särskilda utredare Björn Eriksson. Man hade också en dialog med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Migrationsverket och Samarbetsorganet för etniska organisationer i Sverige (SIOS) (*Ensamkommande barn och unga*).

Syftet med det pågående projektet – som tog vid efter förstudien – är att etablera samverkan externt och internt inom Röda Korset, så att organisationens alla delar hänger samman på ett effektivt sätt. Det handlar bland annat om att följa individen från ankomst till landet genom migrationsprocessen till dess etablering har skett och se till att metoden är implementerad i organisationens arbete över hela landet. Syftet är vidare att organisationen ska bygga nätverk med andra aktörer, exempelvis kommuner och andra idéburna organisationer, och fungera som kunskapsspridare. Aktiviteterna i projektet består av att arrangera tankesmedjor och finna former för samverkan med olika interna och externa aktörer, vilket illustreras med följande enkätsvar:

*Projektet fortsätter att skapa modeller för samarbete med olika aktörer och diskussioner förs om vad Röda Korset kan och ska spela för roll i samband med mottagande av ensamkommande barn och ungdomar. För att veta att vi erbjuder rätt verksamhet och stöd för ensamkommande och/eller om vi behöver utveckla ny verksamhet kommer vi under våren att genomföra tankesmedjor med målgruppen på tre olika platser. Det handlar bland annat om att öka dialogen runt individer som flyttar från transitboende till en kommun samt att utveckla ansvar för rutiner (*Ensamkommande barn och unga*).*

Följande reflektioner gör Röda Korset kring olika problem som har identifierats, dels bland de ensamkommande unga, dels i samarbetet med externa aktörer:

*Ensamkommande barn- och ungdomar på boenden i mindre kommuner kan ha en sämre tillgång på aktiviteter än ungdomar i större kommuner. Utbudet kan vara likvärdigt, men beror mycket på de lokala föreningarnas medvetna engagemang. Där bra kommunikationsmedel finns mellan små- och stora orter har ungdomarna möjlighet att ta del av större utbud genom att åka mellan orterna. Många saknar denna möjlighet i dag. Vi behöver kartlägga behov och erbjuda stöd till familjehemsplacerade ungdomar. Kunskapen om hur dessa upplever sin situation är begränsad. Vi saknar nätverk/ingång till socialsekreterare i kommunerna. Vi behöver hitta vägar att nå familjehemmen med information om Röda Korset. Överlag blir Röda Korset väl bemött och boendepersonal/chefer delar erfarenheter och vardag. Men emellanåt säger personal nej å barnens/ungdomars vägnar att möta ytterligare person/part som exempelvis Röda Korset (*Ensamkommande barn och unga*).*

Projektet visar att Röda Korset spelar en betydelsefull roll i vardagsarbetet med ensamkommande flyktingbarn. De har också den ideella sektorns perspektiv, vilket förmodligen är viktigt för helheten. Avsikten är också att göra detta till en del av den permanenta verksamheten:

Övergången från projekt till ordinarie verksamhet kan vara svår men vi lär undan för undan. Kontinuiteten måste säkerställas då verksamheterna går från projekt till linje. Det krävs mycket arbete att nå flickorna och barn i eget boende. Flickorna eftersom de är i minoritet bland de individer som kommer till landet, eget boende eftersom vi inte har en naturlig kontaktyta mot dessa.

Att motverka trakasserier och diskriminering på nätet

Projekt *Inte Okey*, som genomförs av Spiritus Mundi, utvecklar och prövar nya metoder för att förebygga och motverka trakasserier och mobbning på nätet, vilket är ett utbrett och ökande socialt problem. Idén till projektet föddes då en flicka blev våldtagen och

efter det uthängd och trakasserad på nätet. Spiritus Mundi startade då förstudien *Unga nätambassadörer*, vars syfte var att undersöka vart ungdomar vänder sig när de blir utsatta för kränkningar, diskriminering och mobbning på nätet. Syftet var vidare att ta reda på hur ungas eget engagemang kan kanaliseras via en digital plattform som syftar till att förebygga IT-mobbning. Förstudien visade att negativa attityder har blivit vanliga på nätet, vilket leder till likgiltighet och känslan av maktlöshet. De ungdomar som deltog i förstudien påtalade ett tomrum vad gäller nätmobbning och ett stort behov av en säker plats på nätet där unga kan känna sig trygga och hjälpa varandra. Metoden i *Inte Okey* handlar om att skapa en webbplats och ett ambassadörsprogram där ungdomar anonymt kan skriva om sina problem. Detta ska i sin tur leda till att ungdomar värnar om sitt eget och varandras välmående och att nätmobbningen minskar.

I projektets startskede bestod aktiviteterna främst av funktionstester där ungdomarna använde och prövade den prototypsidan som projektet byggde och/eller spelade någon del av det spel, som projektet har utvecklat. Syftet med dessa aktiviteter är att få fram ungdomars åsikter så att resultatet blir så användarvänligt som möjligt. Projektet har även startat ambassadörsträningen, där de främsta aktiviteterna hittills har varit att göra värderingsövningar och diskutera fortsatt användning samt att testa betaversionen av *inteokey.nu*.

Utbildningsinsatser eller stöd till vuxna

Flera projekt har ordnat olika utbildnings- och stödinsatser för vuxna som arbetar med barn. Exempel på detta är RFSLs projekt *Barn i regnbågsfamiljer*, som genomför utbildningar och workshops för förskolepersonal i Stockholm. Genom projektet sprids utbildningsmaterial och filmen ”Regnbågsfamiljer i förskolan” till olika förskolor. Projektet har drivits i två år och under dess tredje år ska även material specifikt riktat till barn tas fram. Projektets främsta syfte är att barn i regnbågsfamiljer blir sedda och bekräftade i förskolan i överensstämmelse med barnkonventionen genom att ge stöd till förskolepersonal i hbt-frågor. Projektet syftar även till att utveckla metoder för att granska normer, värderingar och makt. Projektet har framförallt nått till de förskolor/kommuner som tidigare varit intresserade av frågorna. Där finns engagemang för att anordna seminarier och att aktivt arbeta vidare med materialet.

Ett arbetssätt vi utgått ifrån är att de kommuner, som själva haft ett intresse för frågorna, har fått ta del av de kostnadsfria utbildningarna. Detta

innebär att spridningen har blivit begränsad och att de kommuner där behovet kanske är störst inte nås av materialet (Barn i regnbågsfamiljer)

Ett annat exempel på utbildningsinsatser ordnades av projektet *Barnen i centrum*. Projektet arrangerade föreläsningar och utbildningar om våld mot barn för bland annat pedagoger inom skola, barnomsorg och föreningar som har barnverksamhet. Syftet var att öka samarbetsmöjligheter, kunskapsutveckling samt nätverksbyggande för och kring barn som utsatts för och/eller bevittnat våld. Initiativet till projektet togs i samråd med anställda på Kvinnojouren samt personal inom socialtjänstens familjebehandling. Projektet hade inte helt lätt att nå ut till människor i föreningslivet, vilket framgår av nedanstående citat:

Vi tror att det främst beror på att de värjer sig för problematiken samt att de tänker sig att det inte rör dem. Många tror/önskar att det här är något som inte finns i deras närhet. Vår önskan var att nå ut till pedagoger och personal i skolan samt till föreningslivets frivilliga ledare, tränare och andra vuxna. När det gäller skola och barnomsorg har de varit mycket tillmötesgående och sett behovet av kunskap, men när det gäller föreningslivet har intresset varit påfallande lågt. Det har varit svårt att nå ut med information och svårt att väcka intresse i frågan. Vi har funderat kring orsakerna kring detta men det är inte helt lätt att sätta fingret på vad ointresset grundar sig på (Barnen i Centrum).

4.4. Insatser i familjer där funktionsnedsättning eller sjukdom finns

Flera projekt har ordnat både aktiviteter för barn med olika funktionsnedsättning och utbildningar och evenemang för att informera om olika funktionsnedsättningar. Dessa utbildningar har riktat sig till barn och unga, föräldrar eller till olika professionella som arbetar med barnen, men också till föreningar. Insatserna har även handlat om att bygga nätverk och samarbeten med olika föreningar och andra aktörer, exempelvis assistentsamordnare och personliga assistenter. Projekten visar att det finns ett stort behov av utbildningar och stöd och att behovet ständigt ökar:

Efter att ha varit ute och utbildat och visat oss runt omkring i staden på diverse event känns behovet större än någonsin. Våra utbildningar

har även visat att det finns ett stort behov av mer utbildningar och stöd. Det arbete som vi gjort mot idrottsföreningar är bara början på något som kommer att växa. Man ser också att de positiva effekterna kan spridas till andra målgrupper, men att staden måste samlas när det gäller dessa frågor. Därför är projektet viktigare i dag än någonsin (Fritid för alla).

Ser att de behov som finns i Huntington-gruppen även finns inom de andra diagnosgrupperna. Barn och unga får ta mycket ansvar och är i stort behov av information och stöd. Det finns ingen som har dessa barn och unga som målgrupp i sitt arbete. Projektiden känns fortfarande lika angelägen och vi får mycket positiv respons från både familjerna och professionella (Barn som anhöriga, Vem ser vad jag behöver och gör något).

I och med att man införde ett barnperspektiv i LSS från årsskiftet samt att man nu ställer högre krav på den som anordnar assistans för barn och unga, så ligger projektet helt rätt i tiden. Man märker att allt fler assistanssamordnare efterfrågar de insatser som vi har arbetat fram genom projektet, vilket visar att behovet av utbildningar och stödinsatser som vi då såg finns i verksamheterna. Projektet har också kommit att bli större, efterhand som tiden har gått, genom att man bland annat nu kräver att assistanssamordnare samtalar med barnet. De assistansberättigade barnen har nu möjlighet att delge sina synpunkter om insatsen. Detta har genererat att vi för detta har arbetat fram metoder i projektet (Lyssna! Om barns rätt till sin personliga assistans).

De arrangemang som erbjöds barnen var bland annat seglarskola och terapi med hästanknytning. Aktiviteterna har även handlat om filmvisningar där barn och unga vuxna med funktionshinder som Touretts syndrom/tics eller Asperger har berättat om hur de har lärt sig att hantera sin funktionsnedsättning och vilken hjälp det finns att få.

Aktiviteterna i de projekt som har fokuserat på familjer där någon i familjen är sjuk har handlat om att på olika sätt förbättra dessa familjers situation. Projekt som berör sjuka barn har exempelvis handlat om att cancersjuka, som vistas på sjukhus, har fått laga mat och testa recept i en kokbok eller att clownar har uppträtt för barnen.

Vid mellanmålsaktiviteter har vi lyckats bättre än vi förväntade oss. Vid alla tillfällen har vi upplevt att barn som inte velat äta har deltagit med glädje. Vi skulle önska att vi hade planerat för en mer gedigen utvärdering så att vi kunnat presentera de observationer vi har gjort. (Lustfyllda mellanmål för cancersjuka barn).

4.5. Kultur och skapande aktiviteter

Ett stort antal projekt ordnade olika kulturaktiviteter och skapande aktiviteter. Syftet med dessa aktiviteter har varit att främja barnens utveckling och delaktighet i olika kulturverksamheter och att öka barnens deltagande i kulturskapande på förskolor och skolor. Flera projekt anlidade professionella konstnärer, forskare eller kulturarbetare som handledde personal och barn i verksamheterna. Många av dessa projekt har ordnat olika slags teaterverksamhet. Syftet har varit att:

- utveckla och förnya skolteatern
- öka elevinflytandet över scenkonst som produceras för barn och unga i länsteatrar och göra klassiker tillgängliga för barn
- skapa barnens stadsteater som har barnperspektiv
- starta scenskola för barn på fritiden
- utnyttja teaterns möjligheter till fördjupad dialog och gestaltning i barnuppfostran
- skapa intresse och kunskap bland barn med blandad kulturell och etnisk bakgrund kring en teaterprocess
- erbjuda de barn som går i sverigefinska förskolor och finsktalande avdelningar teaterverksamhet och andra kulturaktiviteter på finska för att stärka deras språk och ge dem möjligheter och färdigheter för samspel och kommunikation

I dessa projekt fick barn och unga möjlighet att delta i olika delar av teaterproduktionen; skriva manus, spela teater och genomföra föreställningar. Barnen bjöds även in att delta i olika workshops, verkstäder och dramaövningar. Publiken var ofta barn. Projekten har även gett teatrar och teaterarbetare mer kunskap om skolan och barns och ungas värld:

Våra kunskaper om skolan och de ungas värld har ökat avsevärt. Projektet har gett oss betydligt bättre möjligheter att inspireras av barns kreativitet och kompetens.

Det har förbättrat våra möjligheter att erbjuda skolorna bättre teater, men även andra former av kreativa möten mellan skolan och teatern. Vi ville nå en djupare relation med barn och

unga och på allvar lära känna deras kultur och världar. Vi ville ge barn och unga en röst på teatern och låta oss inspireras i vårt arbete med barn- och ungdomsteater. Vi ville få eleverna och lärarna medskapande och delaktiga i ett kreativt undersökande arbete som skulle resultera i en konstnärlig produkt.

Teatern är kommunikation. Vi upplevde att det blev svårare och svårare att hålla kommunikationen levande med barnen och skolan. Vi kommer ofta med en pjäs till skolan, bygger vår scenografi, spelar pjäsen för elever och lärare, river och åker därifrån. Barns och ungdomars värld förändras snabbt och vi som håller på med teatern tillhör en annan generation som inte alltid är insatta i den. Skolan har också förändrats och kräver ofta att kultur utifrån ska kunna kopplas direkt till undervisningen (Byteatern).

I ytterligare projekt som haft fokus på kultur och skapande fick barnen möjlighet att lära sig utöva olika kreativa aktiviteter, som att spela ett instrument utifrån sina egna förutsättningar eller att lära sig spela orgel utifrån Suzukimetoden¹. Barnen har vidare getts möjlighet att möta samtidskonst eller att skapa och producera TV. Ett projekt gjorde dokumentärfilm om hemlösa ungdomars situation ihop med ungdomar. Filmen kommer att användas i utbildningssammanhang genom organisationernas nätverk inom både offentlig och ideell verksamhet.

Filosofisamtal i skolan

Riksteaterns projekt *Filosofisamtal i skolan* har provat och utvecklat filosofisamtal i skolklasser i Stockholm, Norrbotten och Halland. Filosofisamtal är en metod som används i flera delar av världen och metoden utvecklas olika, bland annat beroende på om den används i skolan eller på fritiden. Projektet har varit mån om att inte överföra en strikt metod som måste följas till punkt och pricka. Istället har man låtit de olika processerna i klasserna präglas av den kunskap och kompetens som finns lokalt. Frågeställningar, dilemman och logiskt tänkande har varit i fokus hos alla. Att åstadkomma en progression i samtalen har också varit centralt.

Målet är att undersöka metoder där lärare genom strukturerade samtal ökar förståelsen för skolans värdegrund bland elever,

kulturproducenter och andra som arbetar med barnkultur.

Filosofin i skolan handlar om didaktisk utveckling, där frågan om samtalsmetoden på ett generellt plan är central. Hur samtalar vi med elever, vilka tekniker kan vi använda och vilka resultat kan förväntas?

Utvecklingen sker också i förhållande till en numera stor metodflora kring värdegrund som utvecklats på lite olika håll i Sverige. SET och Kamratstödjare är exempel på metoder. I projektet är dessa metoder på olika sätt en referens i utvecklingsarbetet (Filosofisamtal i skolan).

Aktiviteterna har bestått av att filosofipedagoger ihop med klassläraren har fört filosofisamtal med barn i årskurs sex och åtta i skolorna. Sex filosofipedagoger rekryterades lokalt och ledde samtalen samt spred kunskap om filosofisamtal i de olika regionerna. Pedagogernas guidning och handledning i samtalen har varit en förutsättning för elevernas deltagande. Samtalen väcker känslor och tankar.

Metoden utgår från elevernas tankevärld och i dialog med och genom eleverna genereras även de filosofiska teman som grupperna diskuterar. I enkätsvaren gavs exempel på teman som framkommit: Vad händer efter döden? Vad skulle hända med oss människor om jorden gick under? Varför lägger vi pengar på vapen i stället att hjälpa människor som har det svårt? Varför ska man lära sig saker? Behövs det lagar? Varför måste man vara femton år för att ha sex? (*Filosofisamtal i skolan*).

Projektet anger att arbetet har resulterat i ny kunskap, och att det nu finns ett stort intresse för att arbeta med filosofisamtal i skolan. Många skolor har hört av sig och vill arbeta tillsammans med Riksteatern med hjälp av egna medel och med Skapande skola-medel. På Riksteatern har utbildning av skådespelare och teaterarbetare i filosofisamtal blivit en självklar del. I höstens (2012) uppsättning för högstadiet kommer alla skolor som ser pjäsen att erbjudas filosofisamtal efter föreställningen. För att möta den stora efterfrågan kring dessa frågor behöver fler filosofipedagoger utbildas genom projektet. Därför planeras bland annat ett samarbete med Örebro universitet.

Framöver behövs en starkare förankring av projektet i genomförandeskolor och bland lärarna. Under det första projektåret var

¹ En pedagogisk metod för instrumentundervisning i musiken

lärarna med mer i en observerande roll. Med bättre framförhållning kan lärarna ta en aktiv och deltagande roll i projektet och på det sättet förankra filosofisamtal i hela skolan. Detta har i hög grad skett i en av kommunerna. Framöver behöver de kvantitativa målen fokuseras och utökas. Mer kunskap om effektiva metoder i fråga om delaktighet och inflytande behövs för att kvalitetssäkra den samspelsmodell som använts i projektet. Även när det gäller dessa aspekter behövs större fokus på skolorna, lärarna och skolledarna. I fortsättningen kommer vi i projektet att jobba med självständighet i förhållande till det kontinuerliga arbetet som nu etablerats på riksteatern. Koordinering av skolor som är spridda i landet är en utmaning under år två (Filosofisamtal i skolan).

Att konkretisera estetiska läroprocesser

Ett stort projekt, *Forskning är väl ingen konst*, prövade att utveckla och konkretisera begreppet estetiska läroprocesser i skolan genom att sammanföra den akademiska värden med grundskola, konstnärer och lärare. Metoden bestod av att olika forskare besökte skolklasser och presenterade sin forskning. Barn och unga gjorde sedan sin tolkning av forskningen genom att använda olika estetiska uttryck som film, bild, dans eller musik. Detta har skett i samarbete med olika konstnärer. Konstnärerna har sedan gjort sina egna gestaltningar av materialet:

Vår metod var "Barn säger åt proffsen vad de ska göra": barn kommer med idéer och visioner och använder sin kreativitet och skapar konst. Professionella artister/producenter/kulturarbetare/institutioner förvaltar barnens material och skapar "fyrverkerier" där barnen får sitt material framfört av erfarna konstnärer på stora scener (Forskning är väl ingen konst).

Projektet anger att de oväntade mötena mellan universitet, skola och konstliv har varit positiva och lett till goda samtal, fantasifulla konstuttryck och en medvetenhet om barnens rättigheter. Lärarna har ställt sig positiva till projektet. Arbetet har underlättats av att forskare så villigt har hoppat på projektet. Det har funnits en stor öppenhet från institutionernas sida, som möjliggjort projektet:

Något som vi var glada över, eftersom ett av våra mål var att införliva estetiska

läroprocesser i skolan och konkretisera vad sådana läroprocesser kan innebära för en klass och en enskild elev (Forskning är väl ingen konst).

Samverkan skedde bland annat mellan olika institutioner vid Umeå universitet, Norrlandsoperan, Bildmuseet och olika grundskolor och gymnasier. Samverkan har upplevts som givande och barnens konstuttryck har visats upp på Bildmuseet och offentliggjorts vid en stor kulturinstitution i Umeå. Musiken kommer att spelas på Norrlandsoperan i maj 2012 och på så sätt, i ännu högre grad, visa upp barnens inflytande på det kulturella uttrycket i projektet. Projektet har vidare gett de medverkande barnen ett helt nytt sätt att träda in i de kulturinstitutioner som de annars sällan besöker.

4.6. Insatser för att sprida barnkonventionen och likabehandlingsarbete

Flera projekt syftade till att sprida barnkonventionen eller likabehandlingsarbete samt att säkra barnens rättigheter utifrån barnkonventionen.

Exempel på sådana projekt är *Projektet Plan Sverige – Om barnkonventionen, av, för och med barn*, där åtta olika organisationer och nätverket för barnkonventionen samarbetar med varandra. Totalt deltar omkring 50 frivilliga organisationer i samarbetet. Cirka 600 barn har hittills aktivt deltagit i projektet och cirka 200 000 barn har nåtts av projektets kunskap och kommunikation. Projektets främsta aktiviteter har varit inspirationsdagar på fyra olika orter, där elever och lärare gavs kunskap om barnkonventionen under en heldag, samt en vidareutbildning om barnkonventionen för 200 lärare. Inspirationsteater, gestaltning, djupreflektioner, prioritering och värderingsövningar användes som metod i båda aktiviteterna. Projektet har också skickat ut material om hur man kan arbeta med barnkonventionen till samtliga grundskolor i landet. Man har också startat kampanjsajten vasnas.nu, där barnen uppmanades att väsnas för sina rättigheter den 20 november (2011). Man har tillverkat och spridit en bilderbok om barnkonventionen. Projektet uppger att det återstår mycket att göra, eftersom två år av projektiden kvarstår:

En utmaning är att skapa strukturer som håller och möjliggör för många barn och vuxna att öka sina kunskaper om barnkonventionen även efter projektidens slut. Vi tror att kunskapspridningen måste ses som en process

snarare än ett projekt. Det är ett kontinuerligt arbete där man aldrig blir klar eftersom det varje år kommer en ny kull barn, nya femteklassare, nya föräldrar, nya lärare och nya lärarstudenter som alla behöver kunskap om och förståelse för vad barnkonventionen är och innebär för just dem (Plan Sverige – Om barnkonventionen).

Instrument för att mäta implementering av barnkonventionen

Rädda Barnens satsning på *Barnrättscertifiering av kommuner* syftar till att utveckla ett instrument för att mäta i vilken utsträckning kommunerna implementerar barnkonventionen. Med instrumentets hjälp kan kommuner och landsting lättare prioritera eftersatta områden och utveckla barnkonventionens intentioner. Instrumentet ska kunna användas för att kontrollera och jämföra olika kommuner. Resultatet förväntas ge både barn och vuxna möjlighet att se hur barnkonventionen kan implementeras på lokal nivå, vilket i sin tur kan öka tillämpningen av barnkonventionen. Idén till projektet föddes när projektledaren, i egenskap av Rädda Barnens distriktsordförande i Örebro, var närvarande vid FN-kommitténs granskning av hur Sverige lever upp till barnkonventionen. Regeringsrepresentanterna påstod att de inte kunde göra något åt kritiken, eftersom vi har kommunalt självstyre (*Barnrättscertifiering av kommuner*).

Projektets aktiviteter har bland annat bestått av kartläggning och implementering av barnkonventionen, intervjuer med politiker, praktiker och fokusgrupper med vuxna och barn. Aktiviteterna handlar vidare om fältprövning av instrumentet och framtagning av en handledning till instrumentet. Arbetsättet har varit seminarier, föreläsningar, gruppsamtal och fokusgrupper. Projektet planerar att ordna både en konsensuskonferens och en spridningskonferens.

*Jag upplever att det är ett mycket stort intresse för projektet och att alla som hittills blivit tillfrågade om de vill ingå i projektet (i fokusgrupp, expertgrupp, styrgrupp osv.) har varit mycket entusiastiska och glada för att de blir tillfrågade. Av deras reaktioner drar jag slutsatsen att det är ett viktigt projekt och att det finns många intressenter som vill att det ska slutföras på ett adekvat sätt (*Barnrättscertifiering av kommuner*).*

Implementera metoder och motarbete brister i skolan

I projekt *PraLin (Praktisk likabehandlingsarbete)*, utvecklar DU (Diskrimineringsbyrån i Uppsala) likabehandlingsarbete i skolan. DU är en lokal antidiskrimineringsverksamhet och därmed en lokal aktör i likabehandlingsuppdraget. Projektet strävar efter att motarbeta de allvarliga brister som finns i skolan när det gäller arbetet mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Det handlar bland annat om bristen på kartläggning för att ta reda på var och när riskerna för kränkande behandling är störst. Det pågår flera nationella satsningar i syfte att stödja implementering av likabehandlingslagstiftningen. DU vill bidra till att implementera det stöd- och metodmaterial som myndigheter i andra organisationer har tagit fram, samt testa och (vidare)utveckla nytt material som kompletterar där luckor finns. Vidare syftar projektet till att stärka elevers delaktighet i likabehandlingsarbetet.

Detta sker bland annat genom att projektet utvecklar modellen ”Huset”, ett kartläggningsverktyg och en diskussionsövning som används av lärarna och syftar till att kartlägga förekomsten av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling i skolan. Verkytet förändras nu så att deltagarna i diskussionerna även ska kunna vara elever.

*Till verktyget utvecklas tre versioner av instruktioner, en anpassad för yngre elever i grundskolan, en för äldre elever i grundskolan och en för gymnasiet. Instruktioner till ”Huset” testas och utvecklas i samverkan med personal och elever (*PraLin*).*

Skolpersonal har deltagit i föreläsningar, interaktiva övningar och gruppdiskussioner om olika sätt att genomföra kartläggningsmetoden ”Huset” tillsammans med elever och hur elever kan förberedas inför kartläggningen samt hur resultatet av kartläggningen kan dokumenteras och sammanställas. Skolpersonal har också deltagit i föreläsningar, interaktiva övningar och gruppdiskussioner om skolans uppdrag enligt skollagen, diskrimineringslagen och läroplanen, liksom om syftet med likabehandlingsplaner; normers betydelse som grogrund för diskriminering, trakasserier och kränkningar. Utbildningen har även omfattat frågan om hur skolan kan motverka diskriminering, trakasserier och kränkningar genom att låta hela verksamheten genomsyras av ett normkritiskt perspektiv, vikten av kartläggning av verksamheten samt att elever kan göras delaktiga och

få ett större inflytande över likabehandlingsarbetet. De reflektioner som har gjorts hittills handlar bland annat om följande:

Den ursprungliga projektiden var att under 14 månader utveckla ett stöd för skolorna i deras likabehandlingsarbete. Ganska tidigt under projektets första år blev det dock tydligt att projektet behövde förlängas för att uppnå sin fulla potential. Erfarenheterna från vårt arbete var att behoven av insatser var större än vad DU hade möjlighet att möta inom ramarna för den första ansökan. Det handlade främst om behovet av att utveckla särskilda insatser riktade till yngre åldrar och till särskolan. Projektet beviljades en förlängning så att det totalt blev ett 3-årigt projekt. Förlängningen har möjliggjort att vårt arbete kan utvecklas till insatser som når en bredare målgrupp, men har även skapat förutsättningar för att insatserna kan vidareutvecklas och nå en högre kvalitet genom att fler skolor deltar i utvecklingen av insatserna. Ytterligare projekttid möjliggjorde också att insatserna kunde anpassas till olika verksamheter med specifika behov och förutsättningar.

När projektet drog i gång genomfördes en omvärldsanalys för att identifiera vilken roll vårt projekt kan spela i ett större lokalt, regionalt och nationellt sammanhang. Utifrån analysen tog projektet delvis lite andra vägar än vad som planerades när projektansökan skrevs. Under de första månaderna preciserades och konkretiserades det ursprungliga syftet – att stärka barns och elevers deltagande och stödja skolans likabehandlingsarbete, i syfte att bidra till att utveckla likabehandlingsarbetet i stort. Att syftet konkretiserades och preciserades tror vi är en naturlig och nödvändig process som sker när man går från idé till verklighet (PraLin).

4.7. Användning av barnkonventionen

I den enkät som sändes till projekten ställdes även frågor om hur projekten har använt barnkonventionen som stöd, inspirationskälla och rättesnöre i projektarbetet. I detta avsnitt redovisas svaren och vilka artiklar projekten refererar till.

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar varav 41 slår fast vilka rättigheter varje barn bör ha. Fyra av dessa är vägledande för hur helheten ska

tolkas. Artikel 2 slår fast att alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras. Artikel 3 anger att det är barnens bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet. Vad som är barnens bästa avgörs i varje enskilt fall. Artikel 6 slår fast att varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas. Då menas både barnens fysiska hälsa och den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen. Artikel 12 handlar om barnens rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör barnet. Hänsyn ska här tas till barnets ålder och mognad. Artikel 31 tar upp barnens rätt till vila, fritid, lek och rekreation anpassad till barnens ålder och deras rätt att delta i det kulturella och konstnärliga livet. Artiklarna 1–5 och 12–15 i handlar om att låta barnen komma till tals, att ge barnen många möjligheter att göra sin röst hörd samt att ge barnen möjlighet till medbestämmande och inflytande över sin egen situation.

Några projekt har inte svarat på frågorna om barnkonventionen över huvudtaget. Flera projekt redovisar inte någon särskild artikel som deras projekt refererar till, men de hävdar i olika formuleringar att projekten har barnkonventionen som ledstjärna. De andra projekten redovisar åtminstone en artikel, som deras projekt refererar till.

Insatser mot utanförskap och sociala problem

Dessa projekt har främst använt artiklarna 2, 3, 12, 13 – 15, 24, 25 och 31 som inspirationskälla i projektarbetet. Dessa artiklar handlar om att:

- Alla barn har samma rättigheter och lika värde.
- Ingen får diskrimineras.
- Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn.
- Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör henne/honom.
- Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.
- Varje barns rätt till yttrandefrihet, tankefrihet, religionsfrihet och föreningsfrihet ska respekteras.
- Varje barn har rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård.
- Traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa ska avskaffas.
- Staten ska göra regelbunden översyn av situationen för ett barn som är omhändertaget av myndigheterna.
- Varje barn har rätt till lek, vila och fritid.

Följande citat illustrerar användningen av barnkonventionen:

Artikel 3 har varit viktig för föräldrarna och därför tilltalat dem. Däremot har det varit svårt för dem att agera på grund av bristande självförtroende. Största problemet med att jobba efter BK ligger i detta fall inte hos målgruppen utan i samhällsstrukturen. Därför har det varit svårt att jobba för förändring eftersom det är mycket som brister. Så om vi skall välja en artikel som fungerat mindre bra blir det artikel 2. Alla barn har inte samma rättigheter och lika värde som det ser ut idag (Barn nära dig)

Barnkonventionen har genomsyrat allt arbete. Vissa av paragraferna bryter Sverige mot, och då kan detta vara ungdomarnas upplevelse att de "fungerar mindre bra". Exempel från kritik från ungdomar och barn är rasism, mobbning lärare gentemot elev, våld och segregation i samhället, men också inom det egna bostadsområdet mellan olika etniska grupper (Vi är med)

Utanför vår verksamhet i hemmiljön vet vi att artikel 12, 13–15, 26 [rätt till social trygghet] och 33 [rätt att skyddas mot droger] inte alltid följs. Det beror främst på många föräldrars föreställning att barn inte skall vara med och bestämma. Tyvärr lever en del barn dessutom i socialt utsatta situationer där föräldrarna inte alltid orkar ta sitt ansvar som vårdnadshavare på grund av olika sociala och ekonomiska problem (Utsatta barn blir insatta och drivande i fritidsverksamheten).

Artikel 19 [rätt att skyddas mot psykiska och fysiska övergrepp och våld] är svår då vi inte kan skydda ungdomarna från att bli utsatta. Vi kan däremot jobba med detta genom att förebygga det och om något har hänt har de en plats som de kan vända sig till (Inte Okej).

För att barnkonventionen skall kunna omfatta alla barn krävs att vi aktivt arbetar för att främja barns lika rättigheter och möjligheter oavsett bakgrund. Vårt projekt stärker barn genom att kompetensutveckla personer i förskolan med fokus på normer kring sexuell läggning. Därmed bidrar projektet till att uppfylla intentionen med principerna i barnkonventionen (Barn i regnbågsfamiljer).

Projektet utgår från barnens perspektiv och anledningen till att vi överhuvudtaget startat

projektet är för att se till alla barns lika värde och rättigheter, att se till barnens bästa och att understryka barns rätt till liv och rätt att uttrycka sina åsikter. Det handlar mycket om att se till varje individs behov och behandla ungdomarna med kärlek, respekt och att ställa krav på att det är de själva som måste göra jobbet och att vi kan tillhandahålla verktygen (Dokumentärfilm om Stockholms hemlösa barn och ungdomar)

Insatser i familjer där funktionsnedsättning eller sjukdom finns

Dessa projekt refererar framförallt till artiklarna 2, 5, 23, och 31. Dessa handlar om att:

- Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.
- Barnets föräldrar eller annan vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling och ska vägleda barnet då han/hon utövar sina rättigheter.
- Ett barn med funktionshinder har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv som möjliggör ett aktivt deltagande i samhället.
- Varje barn har rätt till lek, vila och fritid.

Nedan följer ett par relevanta citat:

Det handlar inte om en ovilja att ge alla dessa barn möjligheter och rättigheter, snarare om okunskap om hur man skall gå tillväga. De barn och ungdomar som utgör vår målgrupp har sällan möjligheten att uttrycka sin åsikt och få sin vilja hörd, de företräds allt som oftast av ett "språkrör" som skall representera dem och deras åsikter. Detta språkrör är ofta en vuxen person och vi upplever ofta att "handikappvärlden" är uppbyggd just efter vuxna personers tankesätt, vilket gör att artikel 12 inte helt och hållet efterföljs. Detta försöker vi ändra på genom att kontinuerligt samla in åsikter och tankar från vår målgrupp och hela tiden vara lyhörda för deras vilja (Fritid för alla).

Den aktivitet vi gör är både av terapeutisk karaktär och ger möjligheter till lek och rekreation. Barn skiljer inte på de två inriktningarna, i synnerhet inte dessa barn (Hästunderstödd aktivitet för barn med autism)

Kultur och skapande aktiviteter

Dessa projekt har framförallt använt artiklarna 2, 3, 12 och 31 som inspiration i projektarbete. De handlar om att:

- Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.
- Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn samt att varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör henne/honom.
- Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.
- Varje barn har rätt till lek, vila och fritid.

Detta illustreras med följande citat från enkätsvaren:

Vi har haft barnkonventionen framför våra ögon som ett rättesnöre när det gäller respekten och tilltron till barns möjligheter och kompetens, barns rätt att uttrycka sig fritt och barns rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet samt att tillhandahålla verktygen för olika barns behov av konstnärliga uttryck. Att lyssna och ta barnen på allvar är en förutsättning för att åstadkomma den typen av engagemang vi behövde från barnen för att de skulle ställa upp på arbetet. Barnen upplevde en större trygghet i skolan (Bli människa).

Barnkonventionen har dock inte använts på ett mer konkret och operationellt plan utan uteslutande på ett intentionsplan (Ung filosofi i skolan)

Syftet med Unga Klaras projekt är att skapa utrymme och en arena där barn och unga kan göra sina röster hörda i frågor om uppfostran. Projektet blir därigenom ett viktigt bidrag och nödvändigt komplement till den nationella satsningen på ett utvecklat föräldrastöd genom att aktivt föra in den uppfostrades röst och samtidigt anknyta, på ett allmänt plan förstås, också till att på ett fördjupat sätt implementera barnkonventionen och dess berättarperspektiv (Uppfostran – barns och ungas röster)

Insatser för att sprida barnkonventionen och likabehandlingsarbete

Majoriteten av dessa projekt har i arbetet tagit utgångspunkt i barnkonventionen. De hänvisar främst till artiklarna 2 och 12 i barnkonventionen. Dessa handlar om att:

- Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.
- Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör henne/honom.

Nedan följer ett relevant citat från ett av projekten.

Vi har kommunicerat hela barnkonventionens helhet och odelbarhet. De fyra grundprinciperna har använts för att förklara konventionen (Projektet Om Barnkonventionen – av, för och om barn).

5. FYRA FALLSTUDIER AV PROJEKT

Nedan presenteras fyra projekt som jag valde att under satsningens gång följa upp närmare. Det första, som drevs av Folkets Hus, är *Tidskapseln – Barnens rättigheter och jag* i Hammarkullen, Göteborg. Det andra drevs av Röda Korset Syd i Malmö och det var *Aktiviteter för barn i riskzon för att utveckla posttraumatiskt stressyndrom (PTSD)*. Det tredje projektet, *Riba* – som står för Rättigheter, Integration, Barnkonvention, Aktiviteter – drevs av Rädda Barnens lokalförening i Karlstad men pågick både i Karlstad och Filipstad. Slutligen presenteras i det följande det fjärde projektet – *Syskonkärlek eller i skuggan av ett syskon?* – som drevs av Grosshandlare Axel H. Ågrens Donationsfond.

5.1. Tidskapseln – Barnens rättigheter och jag

Projektet *Tidskapseln – Barnens rättigheter och jag* pågick under tre år i Folkets Hus regi i Hammarkullen i Göteborg. Hammarkullen är ett utsatt bostadsområde där majoriteten av befolkningen har utländsk bakgrund och där det bor många barn och ungdomar. Arbetslöshet och nedskärningar har drabbat barnen och familjerna i området hårt. Även det kulturella utbudet i stadsdelen har försämrats i takt med den ekonomiska krisen som inleddes år 2008.

Projektets syfte var att göra barn och vuxna i Hammarkullen medvetna om barnkonventionen genom att starta en barnateljé i Folkets hus och att sedan sprida projektets metoder och erfarenheter.

Projektet avsåg att nå skolbarn i åldern 6–11 år och indirekt även föräldrar och andra vuxna som ansvariga lärare. Projektet nådde 67 barn, både flickor och pojkar. De flesta av dessa barn har flyktningbakgrund med föräldrar som ursprungligen kommer från Somalia, Bosnien, Iran, Irak, Kurdistan eller Latinamerika. Bland barnen fanns även barn med svensk och romsk bakgrund. De lite äldre barnen vara svårare att nå genom Barnateljén. De var initialt nyfikna på projektet men tyckte sedan att arbetet med barnateljén kändes barnsligt eller tråkigt. Barnen nåddes främst genom besök i skolklasser, där barnen fick information om barnateljén och möjlighet att lära sig om barnens rättigheter på ett lekfullt sätt. Projektet hade ett nära samarbete med en skola, där lärarna både rekryterade barn och satte samman de barngrupper som deltog i projektet.

Projektet nådde också barn och vuxna genom utställningar och barnkonferenser, men även genom

medverkan på olika möten där barnen visade egna filmer och serier om barnkonventionen. Många barn nåddes även genom den turnerande utställning som ordnades av projektet. På utställningen kunde barn och vuxna läsa serier och se filmer som barn skapat tillsammans med projektledaren utifrån barnens tolkningar av barnkonventionen. Utställningen turnerar fortfarande runt i olika Folkets hus i Sverige. I samband med utställningen ges också tips på hur lokalt arbete med barnkonventionen kan bedrivas.

Allt som barnen skapar i projektet samlas i en ”tidskapsel” som bevaras för eftervärlden som senare kan ta del av barnens tankar. Vid avslutningen av projektet arrangeras en barnkonferens där barnen presenterar sitt arbete. På konferensen visas ”tidskapseln” upp för att sedan genomgå en symbolisk begravning. Projektet kommer även att resultera i en bok bestående av texter, bilder, teckningar och en DVD.

Bakgrunden till projektet

Projektidén föddes när konstnären Yarko Rhea besökte Kerstin Wennergren, chef på Folkets i Hammarkullen. Han uttryckte då sin önskan att hitta en plats där han skulle kunna arbeta med olika kreativa verksamheter tillsammans med utsatta barn. Man kom överens om att Folkets hus i Hammarkullen passade bra, eftersom det redan fanns andra barnverksamheter där. I dessa verksamheter hade man upplevt att det fanns ett stort behov av att arbeta mer med barnens rättigheter. Det var också tydligt att många barn i stadsdelen inte kände till barnkonventionen. Utifrån det föddes idén att starta ett projekt där barn kunde lära sig barnkonventionen på ett lekfullt och kreativt sätt. Projektet utformades med hjälp av en pilotgrupp, där fyra barn och fyra vuxna deltog. Utifrån pilotgruppens idéer skapades och startades sedan barnateljén i Folkets hus. Efter en trög början och genom att anpassa tiderna så att de passade för barnen och familjerna kom barnateljén i gång.

Det konkreta arbetet

I barnateljén har barnen efter skolan och under projektledarens handledning och stöd lärt sig om barnens rättigheter genom att arbeta med olika digitala resurser som foto, film, radio och serier. Fem grupper med cirka fem 7–12 år gamla barn i varje har arbetat i ateljén varje vecka. Barnen har tillsammans skrivit

manus och tillverkat filmer och serier som illustrerar olika delar av barnkonventionen utifrån deras perspektiv.

Barnen har fått välja vilka artiklar av barnkonventionen som har tagits upp och de har själva hittat på de berättelser som har illustrerats i serier eller filmats. Barnen har också själva hittat kopplingen hur man kan använda artiklarna i filmer och serier. Filmerna och serierna har ”lekts fram ” utifrån barnens tankar.

Projektet och barnen har även ordnat barnkonferenser dit lärare, föräldrar och släktingar inbjöds. Inför konferenserna tränade barnen på att kunna presentera sitt arbete inför publik och där visade de sina filmer och serier och spelade teater för besökare. En betydelsefull information till föräldrarna på den första barnkonferensen var att de skulle samtycka till att barnen kommer att finnas med på bild på projektets webbsida www.barnenstidskapseln.se. Samtliga föräldrar samtyckte.

Barnens delaktighet och inflytande

Projektledaren uppger att barnens delaktighet och önskemål har varit centrala i alla skeden av projektet. Barnen har deltagit i planeringen av projektet. De har skrivit manus för serier och filmer utifrån sina egna tankar om artiklarna i barnkonventionen och de har varit med och tillverkat dessa serier och filmer. Sedan har de deltagit i planeringen av konferenser och utställningar där de har visat sina alster. Samtidigt har de kontinuerligt haft en vuxen som har handlett dem i processen.

Projektet har hela tiden utgått från barnens initiativ och önskemål. Det har varit ett samspel mellan mig som projektledare och barnen. Ibland har barnen också bara fått ”slappa” och kolla på en film.

De intervjuade uppger att allt arbete i projektet har utgått från barnkonventionen. De artiklar som barnen främst har känt igen sig i har varit artiklar som tar upp diskriminering och mobbningsituationer och de som har lyft fram barnens rätt till lek. Även föräldrarna har ansett detta viktigt. Barn med flyktingbakgrund har önskat tala om och arbeta med de artiklar som har en koppling till familjers erfarenheter av krigssituationer och kidnappning, vilka barnen också dagligen påminns om genom nyheter på tv. Projektet har dock undvikit att ta upp

vissa artiklar, eftersom det kan vara svårt att följa upp de känslor som dessa kan väcka, till exempel om sexuella trakasserier.

Projektet har ökat de deltagande barnens kunskap om barnkonventionen och om barns rättigheter och behov. De som arbetar i projektet upplever att barnen, och även deras föräldrar, nu diskuterar barnens rättigheter på ett helt annat sätt än tidigare.

Kunskap om barnkonventionen har gett dem möjligheter att upptäcka sina rättigheter. Barnen vet nu mera om sina rättigheter och de ställer nu mer frågor utifrån sina egna behov.

Projektet har även ökat kunskapen om barnkonventionen hos andra barn och vuxna i Hammarkullen liksom på andra ställen – bland annat genom utställningarna. Projektledaren hoppas att projektet även har påverkat lärarna i skolan.

Projektet har stärkt barnen

Det har skett en utveckling hos främst de barn som har deltagit i projektet under längre tid. Barnen har blivit frimodigare och vågar mer och mer uppträda och berätta om projektet, även inför stora grupper. Den positiva uppskattning som projektet har fått har stärkt barnen. De kommer tidigt och är glada och spontana. De tycker om att delta i projektet. Barnen har genom lek och skapande och genom filmerna och serierna lärt sig mycket på ett naturligt sätt.

Barnen har lärt sig att samarbeta med andra och agera tillsammans. Utöver det att de har lärt sig skriva manus och hantera kamera och filma. De har lärt sig jobba långsiktigt eftersom grupperna har träffats en gång i veckan och arbetet med en film eller en serie har tagit tre till fyra veckor. De har lärt sig att saker tar tid.

Under projektets slutskede fick barn och föräldrar berätta om sina erfarenheter av projektet. Erfarenheterna publiceras i boken om projektet. Det som gjorde projektet framgångsrikt var att det etablerades i Folkets hus, dit det var lätt för barn och föräldrar att hitta. Kontakten och samarbetet med Folkets hus-rörelsen underlättade även spridningen av resultatet och utställningen till andra Folkets hus-föreningar. Barn och vuxna i andra bostadsområden och städer ges möjlighet att få mer kunskap om barnkonventionen tack vare samarbetet.

Det enda oväntade hindret som lyfts upp i intervjuer är att en av föräldrarna reagerade negativt på sitt barns roll i en av filmerna som barnen tillverkade. Det medförde att den serien och filmen inte kunde visas.

Projektet samverkade och skapade nya nätverk, bland annat genom Barnkulturrådet, Folkteatern och lärarutbildningen vid Göteborgs universitet. Projektet kommer att leva vidare genom de utställningar och barnkonferenser som projektet ordnar i framtiden och genom att projektets resultat kommer att samlas i multimediamboken ”Tidskapseln”, som ska sprida kunskap om barnkonventionen och barnens erfarenheter till andra barn.

5.2. Aktiviteter för barn i riskzon för att utveckla PTSD

Projektet *Aktiviteter för barn i riskzon för att utveckla posttraumatiskt stressyndrom (PTSD)* pågick i tre år vid Röda Korset Syd i Malmö. Projektet syfte var att ge barnen verktyg att förstå både sina egna och föräldrarnas symtom och på det sättet även minska effekterna av reaktioner på trauma och sekundär traumatisering. Syftet var vidare att ge barnen möjlighet att tala om sina känslor och återfå sin framtidstro och tillit till vuxenvärlden. Liksom att utveckla verktyg med vars hjälp de kan utvecklas till trygga och självständiga individer.

Under flera år har Röda Korsets behandlingscenter för krigsskadade och torterade i Malmö medverkat med IntroRehab. Här erbjuds rehabilitering och introduktion till nyanlända flyktingar och invandrare med migrationsrelaterad stress, inklusive PTSD som uppstår som fördröjd eller långvarig reaktion på ett trauma av hotande slag. Verksamheten, där cirka 100 personer är inskrivna, är ett samarbete mellan Röda Korset, Malmö Stad, Region Skåne, Arbetsförmedlingen och Komvux. Där ges traumatiserade vuxna med flyktingbakgrund, som inte klarar av att gå i vanlig SFI-klass, möjlighet att delta i exempelvis individuellt anpassad svenskundervisning samtidigt som de erbjuds rehabilitering.

Röda Korsets behandlingscenter samverkar även med skolan Exigo, som vänder sig till samma målgrupp som IntroRehab, där cirka 60 vuxna är inskrivna. Barnen som deltar i projektet har föräldrar som går på IntroRehab eller Exigo. Men i projektet deltar även många barn vars föräldrar inte är inskrivna på någon av skolorna. Dessa föräldrar arbetar, har praktik eller är sjukskrivna men går samtidigt i behandling på Röda Korsets behandlingscenter. Det är via dessa tre kanaler som projektet når föräldrarna och rekryterar barnen. Projektet nådde barn i

åldersgrupperna 7–13 år vars föräldrar lider av PTSD eller som själva är traumatiserade eller sekundärt traumatiserade.

Barnen nåddes genom att lärare på Intro Rehab, Exigo och Röda Korsets personal samt behandlare på Röda Korsets behandlingscenter informerade föräldrarna om möjligheten att delta i projektet. Projektet nådde inte de barn vars föräldrar mår allra sämst och därför inte kunde följa med sina barn till de aktiviteter som regelbundet ordnades för barnen. Det nådde inte heller de föräldrar som anser att det är något av ett tabu att gå till Röda Korset, eftersom det finns en risk att man då kan bli utpekad att vara en person som mår psykiskt dåligt, vilket i sin tur kan uppfattas som skamligt.

Projektet startade då behandlarna såg behovet hos patienterna som kom till centret. Föräldrarna har ofta egna traumatiska upplevelser med PTSD-reaktioner som följd. Det finns risk att barnen påverkas sekundärt av föräldrarnas trauma och utvecklar syndromet. Barnen lever alltså i en på flera sätt utsatt situation. Bostadssituationen i Malmö försvårar familjernas situation ytterligare, eftersom det är svårt att få egen bostad eller förstahandskontrakt. En del av dessa familjer bor i stället på vandrarhem eller är inhysta hos andra familjer, vilket gör att trångboddheten är stor. Detta påverkar familjemedlemmars återhämtning efter långvariga trauman negativt. Bristen på möjligheterna till rekreation under sommarloven försvårar ytterligare barnens situation.

Mot denna bakgrund tog Röda Korsets behandlingscenter och Röda Korsets Ungdomsförbund initiativet till att söka medel från Arvsfonden för att utveckla metoder och verksamheter för att minska traumatiserade barns utsatthet och isolering och främja deras utveckling. Projektet ville skapa ett nära samarbete mellan professionella behandlare och frivilliga volontärer där barnen erbjuds både behandling och andra aktiviteter. De frivilligledare som deltog i projektet genomgick olika utbildningar för att kunna delta i verksamheten.

Sommarläger och utveckling av växthusmetoden

Projektet ordnade olika fritidsaktiviteter och ett sommarläger för flyktingbarn som leddes av frivilliga ledare från Röda Korset. Avsikten med sommarlägret var att bereda barnen möjlighet att komma bort från boendemiljön och få ha sommarlov. Arbetet på lägret baserades på växthusmetoden, som Röda Korsets Ungdomsförbund tidigare utvecklat och använt. Där är det betydelsefullt att ordna planerade och strukturerade fritidsaktiviteter för barnen och att

utbilda frivilliga ledare för verksamheten. De barn som deltar i verksamheten skall hela tiden veta vad som kommer att hända och vilka regler som gäller. Växthusmetoden anpassades samtidigt för att passa in i arbetet med utsatta flyktingbarn. Syftet var att hjälpa barn och ungdomar att bli trygga och mer självständiga individer och att öka deras tillit till vuxenvärlden.

Struktur och rutin var således ryggraden i sommarlägret. Ledartätheten och formulerandet av enkla regler och förståelsen av dem är grundstenar i metoden. Ledartätheten var nödvändig för att alla barn skulle få den uppmärksamhet de behövde för att må bra. Ledarna hade ett schema att följa och luta sig mot samtidigt som spontaniteten och improvisation varvades med de planerade lekarna. Barnen gavs möjlighet att komma med egna idéer och förslag till lekar. Verksamheterna planerades i förväg för att minimera de tillfällen då barnen tappar koncentration eller känner sig otrygga. Träning i att fungera i grupp var en del av processen. Syftet med aktiviteterna var att skapa trygghet och förtroende samt att få barnen att känna att de lyckades med de uppgifter de fick, vilket i sin tur kunde öka självförtroendet. Utvärderingar av sommarlägret visar att barnen och ledarna trivdes på lägret. De olika aktiviteterna innebar att man lärde känna varandra väl.

De utvärderingar som gjordes visar att ledarna uppfattade att barnen trivdes bra på lägret och njöt av att få bada, spela fotboll och att få vara ute i naturen och friska luften. De vuxna beskriver hur barnen skrattade, skojade och visade mycket glädje. De framstod som koncentrerade och fokuserade. Barnen visade respekt mot ledarna och uppskattade att de fanns där som stöd och för att ge idéer och hjälp i de aktiviteter som genomfördes. Barnen verkade varken längta hem eller sakna sina vänner eller familjer särskilt mycket. Däremot saknade några av dem sina dataspel. Följande citat får illustrera hur de vuxna uppfattar att sommarlägret påverkade barnen:

Dynamiken i lägret skapade tillit hos barnen och känslan att de själv kunde påverka planeringen var viktigt.

Att fokusera på det friska hos barnen och att utveckla deras förmågor berikar verksamheten.

Det var underbart att se hur glada och positiva barnen blev och höra att de inte ville åka hem. Barnen var ofta duktiga på att ge beröm och uppmärksamhet till ledarna och den uppskattningen var betydelsefull. Vissa

aktiviteter uppskattades extra till exempel skattjakten, bad och utomhuslekarna.

Nästa sommar kommer vi kunna inkludera föräldrar och barn ännu mer för att redan innan lägret höra med dem om deras önskemål.

En ny modell för veckoverksamhet för barn som lider av trauma

Projektet utvecklade en ny modell för verksamhet för barn som lider av trauma. Under projektets veckoverksamhet prövade, utvecklade och testade behandlare och frivilliga vuxna, tillsammans med barnen, modellen. Utmaningen i arbetet med den nya modellen handlade om att skapa en metod och en verksamhet där både frivilliga, psykologer och andra professionella kunde medverka. Metoden kallas för Väskornas växthus och nedan följer några beskrivningar av den:

Den går ut på att lära barnen hantera stress och framförallt migrationsrelaterad stress. Där får barnen själva samla tips på lappar som de sparar under de 24 veckorna de träffas hos oss på Röda Korset.

Projektet strävade efter att erbjuda barnen ett eget utrymme och en fristad från den problematiserade hemmiljön. Samtidigt vill vi kunna ge barnen verktyg för att hantera sina egna trauman, bl.a. genom att de förstår varför de själva och föräldrarna har de psykiska reaktioner på trauma som de har. Det är viktigt att på ett tidigt stadium avdramatisera och normalisera dessa psykiska reaktioner för att minska rädslan för att bli ”tokig”.

Att arbeta med denna målgrupp handlar mycket om att testa och sedan våga ändra. Bland annat har tider, lokaler och dylikt varit viktiga att utvärdera under projektets gång. Samtidigt är just målgruppen en stor utmaning, då många av dem som skulle behöva verksamheten mest, är de som har svårast att komma till just verksamheten. Det beror inte så mycket på avståndet som själva insatsen som krävs av föräldrarna att faktiskt ta sig utanför lägenheten och följa barnen.

Modellen består av att en barngrupp med hjälp av olika kreativa metoder och övningar gör ”en resa genom Nutiden, Dåtiden och Framtiden”. Frivilliga vuxna

träffade barnen i grupper under 18 veckor uppdelat på tre perioder. Av och till deltog även behandlare. Under resans gång samlade barnen in, både gemensamt och individuellt, tips eller förslag på hur man kan må bra. Dessa tips samlade de sedan i tre, både symboliska och fysiska, väskor. Tipsen tog barnen sedan med sig hem. Där kunde de använda dem vid behov. Närmare beskrivning av väskornas innehåll följer nedan.

Väskan – nutiden

Under de första sex veckorna lärde gruppen känna varandra och bli trygga med varandra. Fokus lades på samarbete; att barnen lär sig lita på varandra för att kunna stötta varandra under resans gång. Under denna period samlade barnen på sig tips på hur man mår bra i nuet och vad som gör att man mår bra. Barnen fick hitta egna tips och tankar på vad som gör just dem glada och nöjda. Genom övningen lärde sig barnen både att hitta olika tips och bli medvetna om den egna förmågan till förändring och positivt tänkande.

Ryggsäcken – dåtiden

Nästa period handlade om att ge barnen möjlighet att tänka på vad de har varit med om i det förflutna. De fick även försöka sätta ord på sina föreställningar om vad deras föräldrar har erfårit. Genom att reflektera över både negativa och positiva erfarenheter i dåtiden kunde barnen få en ökad förståelse för sin situation idag. Fokus lades på att tala om vad minnen är och hur man kan hantera negativa upplevelser och minnen. Vidare diskuterades vad barn kan göra när de inte tror att någon orkar lyssna på deras svåra upplevelser.

Resväskan – framtiden

Under de sista sex veckorna fick barnen möjlighet att fokusera på framtiden och skapa en fantasibild av den. Syftet var att öka barnens framtidstro. De fick också tips på hur de kan nå sina egna mål. Övningen gav barnen möjlighet att tänka framåt och att staka ut den riktning de vill gå. Barnen fick sedan packa sin egen resväska till framtiden och fylla på den med allt som gör dem starka och stolta över sig själva.

Barnen fick genom verksamheten möjlighet att uttrycka sina känslor och tala med vuxna om sådant som de själva valde att tala om. Under tiden som veckoverksamheten pågick gavs föräldrarna, som följde barnen dit, möjlighet att öva svenska tillsammans med frivilliga vuxna från Röda Korset. De som har arbetat med barnen anser att det är för tidigt att uttala sig om barnens upplevelser av metoden och därför är det nödvändigt att verksamheten följs upp med en kontinuerlig utvärdering. De upplever samtidigt att veckoverksamheterna har påverkar

barnen positivt och att de nu känner större trygghet. Barnen talar också om att de tycker om att komma till Röda Korset. Här följer några illustrativa citat:

Dagverksamheten gav barnen möjlighet att känna större trygghet dag för dag i det utrymme som verksamheten bjuder.

I veckoverksamheten var barnen delaktiga bland annat genom att var viktigt att barnen fick hitta sina egna tips och tankar på vad som gör just dem glada och nöjda. På det sättet fick de möjlighet att använda sin egen förmåga att skapa förändring.

Planeringen är att Väskornas växthus nu blir en del av ordinarie verksamhet inom Röda Korset i Malmö. Utan medel från Allmänna arvsfonden skulle denna verksamhet inte ha varit möjlig. Förhoppningen är att metoden även kan användas i andra barnverksamheter.

5.3. Projekt Riba

Detta tvååriga projekt drevs av Rädda Barnens lokalförening i Karlstad. Projektet vände sig bland annat till nyanlända elever som går i en förberedelseklass/internationell klass på Rudskolan i Karlstads. Förberedelseklasserna ska underlätta för nyanlända som ännu inte behärskar svenska att komma in i den svenska skolan och lära sig svenska. De startar sin skolgång i förberedelseklassen, samtidigt som de har sin tillhörighet även i en vanlig klass. Dit slussas de under terminens gång i den takt de lär sig svenska och klarar av att delta i ordinarie undervisning. Projektet nådde barn och unga som går i förberedelseklassen i Rudskolan, men även skolkamraterna i de ordinarie klasser som barnen också tillhör. Utöver det nåddes en del personal i skolan.

Projektet vände sig även till ensamkommande flyktningbarn som har Filipstad som ankomstkommun. Det nådde ensamkommande killar, 13 till 18 år gamla, från Irak, Iran, Tunisien, Kina och Thailand i gruppboenden. De är placerade på ett dessa boenden tills beslutet av deras asylansökan fattas, eller så bor de kvar efter att fått asyl beviljad. Där finns också boendepersonal som hjälper barnen med deras vardag. På boendena finns även samordnare som är huvudansvariga för boende och personal. Killarna fick man tag på via skola, boende, föreningsliv och genom boendepersonal.

Syftet med projektet var att ge eleverna och ungdomarna ökad kunskap om både det lokala föreningslivet och barnkonventionen. Projektet ville även skapa en ökad förståelse hos eleverna och

ungdomarna för likheter och olikheter hos varandra och få dem att acceptera dessa.

Initiativet till projektet togs av två projektledare, som under flera år har varit ideellt engagerade i Rädde Barnens verksamhet. Idén till projektet föddes då de under sin utbildning och genom sitt engagemang förstod att invandrarungdomar är en grupp som lätt kan hamna i utanförskap, dels för att de är ungdomar och dels för att de kommer nyanlända till ett land där de saknar tidigare kontakter eller nätverk.

Projektet samverkade med Rudskolan. Där fanns behov av stöd till de nyanlända eleverna bland annat för att öka deras integration med andra elever på skolan och ge extra stöd i svenska, orientering i närsamhället/kulturlivet/föreningslivet. Samverkan bestod i att hålla kontakt med både skolledning och lärare för den internationella klassen och arbetslag för övriga klasser. Projektet ordnade flera möten med skolledningen och arbetsgrupper för att få arbetet att fungera och fick ett bra gensvar från dem. Skolan har också stöttat kontakten med elevernas föräldrar.

Läraren i internationella klassen fungerade som kontaktperson mellan projektet och eleverna. Hennes uppgift var till en början att vidarebefordra information från projektledarna till ungdomarna för att få träffarna att fungera. Efter några tillfällen gick information om träffarna via telefon eller sms mellan projektledarna och ungdomarna. Samverkan fanns även med barn- och ungdomsförvaltningen vid Karlstads kommun som kontinuerligt fick rapporter om hur projektet fortlöpte. Samverkan skedde vidare med Filipstads kommun genom samordnare på boenden för ensamkommande barn. Dessa informerade ungdomarna om vilka dagar projektledarna skulle finnas där och vad som skulle ske.

Projektets aktiviteter

Mellan 20 och 40 barn och ungdomar deltog i projektets aktiviteter i Rudskolan. Vid klassrumsbesök och vid andra aktiviteter har det dubbla antalet medverkat.

Under första året träffade projektledarna de ungdomar som går i Rudskolan en dag i veckan för olika arrangerade aktiviteter. Man började med bowling för att få en trevlig gemensam start och lära känna varandra. Projektet ordnade vidare besök på fritidsgårdar för att visa vad dessa kan erbjuda ungdomar och för att öka ungdomarnas kontaktnät och ge dem bättre kännedom om fritidssysslor i sin nya hemstad. Ungdomarna har kunnat prova på aktiviteter de varit intresserade av och på så sätt kommit i kontakt med andra ungdomar. Genom aktiviteterna har ungdomarna fått en inblick i stadens

förenings- och fritidsliv. De har bowlat, spelat biljard, tennis, badminton, handboll och basket samt sett film. Parallellt med dessa aktiviteter ordnades träffar i förberedelseklassen och i ungdomarnas ordinarie klasser.

Där har vi gjort värderings- och diskussionsövningar kopplade till etnicitet, kulturer, religion, diskriminering, fördomar med mera. Dessa träffar har haft intentionen att öka förståelsen för varandra och ge ungdomar möjlighet att diskutera olika frågor som de bär på. I klassrumsbesök med värderingsövningar har både målgruppen och övriga klasskamrater varit delaktiga. Dessa träffar har kunnat öka ungdomars förståelse för varandra.

Under det andra året hade några elever från föregående år gått vidare till gymnasiestudier och några nya elever hade tillkommit i klassen. Projektet fortsatte att ordna aktiviteter för de elever som var intresserade. Eftersom det var svårt att få med tjejerna på träffar beslöts, gemensamt med skolledningen, att en separat ”tjejgrupp” skulle startas. Tjejerna skulle få möjlighet att ses på skoltid en eftermiddag i veckan för att underlätta för dem att vara med på projektets träffar.

Det blev lyckat och under år två hade vi en stadig tjejgrupp som kom på våra träffar. Att det fungerade detta år kan ha att göra med att tjejerna hade en annan bakgrund än de tjejer som gick i klassen år ett. Det kan också ha funnits ett annat intresse hos dessa tjejer, eller så kan det ha handlat om det faktum att det detta år fanns en specifik ”tjejgrupp”.

Aktiviteterna utgick från tjejernas önskemål. Under några tillfällen ordnades även träffar tillsammans med en annan tjejgrupp i ett annat projekt vid skolan.

Tillsammans med dem hade vi lekar, diskussioner och värderingsövningar. Tjejerna blev också indelade i grupper och fick tillsammans komma på olika lösningar på dilemman som vi läste upp. De fick också gestalta olika artiklar i barnkonventionen som vi sedan diskuterade. Allt detta tillsammans bidrog till att tjejerna i gruppen fick en ökad kännedom om samhället vad gäller föreningar och fritidsaktiviteter. De fick möjlighet att umgås och samspela med andra tjejer på skolan och diskutera olika ämnen som berörde dem i deras vardag.

Värderingsövningar upplevdes ibland som svåra och alla ungdomar var heller inte lika diskussionsbenägna. Projektledarna utvecklade under andra året en "frågesport" med frågor om barnkonventionen för att på så sätt kunna lyfta barnkonventionen på ett lätt samt sätt. Frågesporten användes vid möten och i diskussioner med barnen i förberedelseklassen.

Barnkonventionen var okänd för de nyanlända ungdomarna vi mötte vilket vi jobbat för att förändra. Det är viktigt att ungdomar vet vilka rättigheter de har. Det ökar deras möjlighet att påverka sin situation.

Målet är att materialet om barnkonventionen och värderingsövningarna ska kunna spridas och bli en handbok som föreningar och skolor ska kunna använda i sitt arbete med nyanlända ungdomar i framtiden. Handbokens syfte är att visa på hur man kan arbeta med ungdomar för att öka deras delaktighet.

Projektets aktiviteter i Filipstad handlade första året om att träffas och aktivera de ensamkommande ungdomarna. Projektledarna hade tillgång till en lokal i Filipstad där de kunde umgås med ungdomarna. De har spelat spel, läst läxor, bakat, lyssnat på musik och diskuterat. Det sistnämnda har bland annat handlat om det svenska samhället, kulturen och om barns rättigheter. Även fyra frivilliga och ideella ledare medverkade i träffarna med ungdomarna. Innan de frivilliga medverkade deltog de i en utbildningskväll med värderingsövningar, diskussioner kring etnicitet, kulturmöten och ungdomar. Projektet tillverkade även ett arbetsmaterial för ideella ledare.

Ökad delaktighet

Ungdomarna deltog initialt inte i planeringen av aktiviteterna, men kom efterhand att göra det i allt högre utsträckning. De kom med egna förslag och önskemål om vad de ville göra, hur och var. Projektledarna uppfattar att de olika aktiviteterna har ökat ungdomars intresse för fritidsaktiviteter och hjälpt dem att hitta föreningar där de kan delta. I samband med de olika aktiviteterna har ungdomar träffat andra barn och ungdomar och interagerat med dem. Detta kan ha hjälpt dem att bryta sin isolering och ökat deras självständighet.

Projektets egna utvärderingar visar att ungdomar har uppskattat att få prova på olika föreningsaktiviteter och att träffa andra ungdomar att göra saker tillsammans med. Genom projektet har de ingått i ett samarbete med andra och fått ta större eget ansvar. Här följer några illustrerande citat från dem:

– Det har varit kul att träffa andra människor.

– Känns bra, vi har lärt oss samarbete med varandra och andra.

– Vi har fått tagit eget ansvar, ha koll på tider och dagar.

– Tråkigt med basketen för vi fick inte möta ett annat lag.

– Det är roligare när vi fått möta de som spelar på riktigt.

– Vi har fått prova nya saker, som riktig handboll med klister på fingrarna.

– Vi vill att ni kommer oftare, det är för få gånger.

– Är detta bara för de som är under 18? Jag flyttar snart.

Följande citat illustrerar vad de ideellt arbetande tyckte om projektet:

Projektet har varit roligt. Det har varit kul att träffa killarna, det märks att de uppskattar det.

Kommunikationen med skolan har varit sådär. Lärare känns inte så engagerade, men mellan oss ledare har det fungerat som det ska. Boendepersonalen har heller inte varit så engagerad vilket kanske gjort att det varit svårare att nå dem. Men på Rud är det annorlunda för att man själv har en bra kontakt med killarna där och det märks att de gillar det vi gör. Inför år två tänker jag att det skulle vara bra med fler sportsliga aktiviteter i Filipstad för att fånga dem och att det skulle vara bra med en tjejgrupp.

En lärare förhåller sig däremot något mer kritiskt till själva projektet:

Projektet har fungerat bra men jag vill inte ta ansvar för att eleverna kommer på träffarna. Det kändes som det blev bättre på slutet, då tog eleverna mer eget ansvar att höra av sig till er och fråga själva. Projekt är bra, de behöver ha något på fritiden, annars blir det mycket hänga på stan eller spela dataspel. De är viktigt att ungdomarna får veta vilka skyldigheter de har i samhället också, inte bara rättigheter.

Samarbetsvägrigheter

Under det första året hade projektet kontakter med Värmlands idrottsförbund, som ville utveckla ett samarbete för att nå ensamkommande ungdomar. Ett närmare samarbete utvecklades dock inte då samarbetet mellan projektet, boendepersonal och samordnare i Filipstad över tid fungerade allt sämre. Över tid minskade engagemanget från personalens sida, enligt projektledarna.

Vi skulle under år två tillsammans komma fram till hur vi skulle arbeta. Vi rekryterade ideella ledare som skulle hjälpa oss med träffarna. Vi träffade också en fotograf från Göteborg, som tillsammans med ungdomarna ville göra ett fotoprojekt. Detta för att ungdomarna skulle få möjlighet att visa sin historia och på så sätt kunna påverka sin situation. Tyvärr blev inga av dessa samarbeten av, då samarbetet med boendepersonal och samordnare inte fungerade. Under år två hade vi därför ingen verksamhet i den värmländska kommunen.

Det var svårt att fortsätta att ordna träffar för ungdomarna i Filipstad då information om de planerade träffar inte nådde ungdomarna.

I början flöt samarbetet på. Ungdomarna kom till träffarna, vi läste läxor, spelade spel och pratade, bowlade och bakade. Det som de mest efterfrågade var just läxhjälp. Någonstans på vägen blev samarbetet sämre. När vi kom var inte alltid personalen informerad om att vi skulle komma, som i sin tur då hade missat att informera ungdomarna. Vi fortsatte att åka dit och när vi kom så kom oftast ungdomarna till mötesplatsen. Men ju mer tiden gick visste inte personalen om att vi skulle komma och det innebar i sin tur att ungdomarna kunde vara iväg på andra aktiviteter eller annat när vi kom. Någonstans tröttnade de på att ställa upp på det som de sagt att de skulle göra.

I efterhand har projektledarna lärt sig att de själva borde ha varit mer aktiva och tagit större ansvar för att se till att personalen i flyktingboende fick den information som de behövde för att samarbetet skulle fungera. Om de hade involverat personalen bättre från början hade de kunnat hitta en eldsjäl som hade tillgodosett informationsbehovet och även kunnat ”pusha” ungdomarna inför träffarna. Kontakten och kommunikationen med Rudskolan har inte heller fungerat problemfritt vilket illustreras i det följande:

Ett hinder i arbetet blev att hitta en dag i skolan som fungerade för alla ungdomar som ville delta i projektets aktiviteter. Det som försvårade detta var bland annat att ungdomarna efterhand spred sig i olika klasser i takt med att de lämnade förberedelseklassen och allt mer deltog i undervisningen i de vanliga klasserna. Ibland krockade träffarna även med hemspråksundervisning som ligger på eftermiddagarna.

Projektledarnas reflektion är att det är viktigt att lägga mycket tid på förberedelsearbete för att få samarbetet att fungera bra. En ytterligare reflektion är att det är svårt att få samarbetet att fungera bra mellan olika organisationer och skolan när det gäller barn med invandrarbakgrund.

En positiv utveckling hos barnen och en handbok

Projektledarna uppger att det stora och betydelsefulla resultatet har varit att se en positiv förändring och utveckling hos de unga som de har mött, vilket illustreras av följande enkätsvar:

Från att till en början mötas av sura miner, ointresse och att några till och med lämnade lokalen. Till att det var de som till en början var mest negativa som sedan var de mest positiva. De kom på loven, kom med egna förslag och idéer, det var de som ringde och hade kontakt med oss för att se när nästa träff var och vad som skulle ske. Att de utvecklas och tar egna initiativ, när de vågar ge sin syn på aktiviteter och händelser. Det har varit det som har gjort projektarbetet givande.

Projektledarna har samlat och prövat metoder och material för en handbok samtidigt som de har mött ungdomar varje vecka för att ordna olika aktiviteter för och med dem och när de aktivt har arbetat tillsammans med eleverna i förberedelseklassen och senare i ordinarie klasser. Allt vidareförs i den handbok som nu färdigställs och kommer att marknadsföras via Rädda Barnen.

5.4. Syskonkärlek eller i skuggan av ett syskon?

Projektet *Syskonkärlek eller i skuggan av ett syskon?* var treårigt och fokuserade på att utveckla nya former av stöd till syskon till barn med funktionsnedsättning.

Projektets syfte var att samla kunskap om och lyfta fram syskonens behov och upplevelser samt att ge dem

verktyg för att hantera sin situation. Samtidigt skulle de få mer kunskap om syskonets funktionsnedsättning och vad den innebär. Syftet var även att utveckla föräldrars och vuxnas kompetens att utgöra stöd till syskon till funktionshindrade barn. Projektet ville sprida den insamlade kunskapen genom att utveckla en virtuell och interaktiv mötesplats för målgruppen.

Projektet utfördes som ett samverkansprojekt mellan Ågrenska Stiftelsen i Göteborg och Habilitering & Hälsa inom Stockholms läns landsting. Ågrenska Stiftelsen är ett nationellt centrum för sällsynta diagnoser där man bland annat genomför familje- och vuxenvistelser samt samlar, utvecklar och sprider kunskap om diagnosernas konsekvenser. Habilitering & Hälsa erbjuder stöd och behandling till personer med funktionsnedsättningar tillsammans med deras anhöriga och syskongrupper. Samverkan skedde också med AMC – en ideell förening och patientorganisation inom Förbundet Sällsynta Diagnoser – och med psykologen, tillika författaren, Christina Renlund, som både föreläste och var sakkunnig i projektet.

Christina Renlunds bok ”Litet Syskon” utgjorde det första steget i projektet. Boken innehåller olika berättelser från små barn och vuxna om hur det är att ha ett syskon med funktionsnedsättning eller svår sjukdom. I boken finns även beskrivningar av förebyggande och psykologiska behandlingsinsatser till förskolebarn som har en syster eller bror med funktionsnedsättning. Boken tar upp betydelsen av att ge barnen möjligheter att tala om sin situation och den innehåller metoder för att få dem att göra det. Det kan till exempel ske genom att ställa frågor till barnen om vad de kan om funktionshindret som sådant, om deras känslor och föreställningar om syskonen och deras funktionshinder liksom om vad barnen tänker om sin egen och syskonens framtid. Metoderna i boken används i den fortsatta utbildningsverksamheten i projektet.

Projektet hade ett samverkansråd som sammanträdde regelbundet och hade övergripande utvecklingsansvar. Projektet sågs från samarbetspartners som ett betydelsefullt steg mot att sprida ny och samlad kunskap kring syskonens situation och om hur man tillsammans kan förbättra den. De tre organisationerna har alla erfarenhet av att möta syskon till barn med funktionsnedsättning, men i helt olika situationer och under skiftande omständigheter.

På Ågrenskas familje- och syskonvistelser träffas syskon från hela landet flera dagar i följd och deltar även i andra aktiviteter tillsammans men sedan träffas man kanske aldrig mer.

Habilitering & Hälsa erbjuder stöd och behandling till personer med funktionsnedsättningar och deras anhöriga och har tidigare även erbjudit deltagande i syskongrupper. Där möts man kanske en gång per vecka och har möjlighet att knyta kontakter med andra syskon i närmiljön.

Inom AMC-föreningen kan medlemmarna och deras familjer träffas i samband med årliga kursvistelser, sammankomster och familjeläger. Där kan syskon knyta kontakter spontant med varandra och barn, vars syskon har samma typ av funktionsnedsättning, kan mötas. Där finns möjlighet att träffas igen, om än med kanske ett års mellanrum.

Projektet avsåg att nå barn i alla åldrar som har ett syskon med kronisk sjukdom/funktionsnedsättning. Även unga vuxna syskon och föräldrar och anhöriga samt professionella som i sina arbeten kommer i kontakt med syskonen ingick i målgruppen.

Projektet nådde syskon i åldrarna 12–16 år, vuxna syskon och småsyskon i förskoleåldern samt föräldrar. Målgruppen fick man tag på via inbjudan på en hemsida, genom kontakter med LSS-handläggare och habiliteringsteam samt via AMC-föreningen. Barnen i Stockholm nåddes via inbjudan till föräldrarna att delta.

Virtuell mötesplats

I projektet ingick även att skapa en hemsida för att sprida kunskap. Utvecklandet av en virtuell mötesplats för målgruppen startades genom ett samarbete med företaget FunkaNu. Genom samarbetet lanserades hemsidan www.syskonkompetens.se som omfattar material som riktar sig till syskon, föräldrar och de professionella. Där finns bilder på genomförda aktiviteter och om olika verksamheter som arrangerats i projektet. Där finns också intervjuer med syskon och föräldrar och en tecknad kortfilm. Animeringen, som handlar om föräldrars och barns känslor och tankar i form av korta texter, har väckt stort intresse och uppmärksamhet och produktionen av kortfilm fortsätter. Hemsidan presenterades och visades första gången i samband med konferensen *Lyssna på oss* i Stockholm, där 400 personer deltog. Där visades även animationen. Hemsidan kommer att leva vidare efter projekttidens slut och materialet på hemsidan utökas kontinuerligt.

Nytt arbetssätt och koncept för syskongrupper i förskoleåldern

Habilitering & Hälsa i Stockholms läns landsting genomförde och utvecklade inom projektets ram ett nytt arbetssätt och koncept för småsyskon med parallell föräldragrupp. Barnen som deltog var i åldrarna 3–6 år och deltog tillsammans med ena eller båda föräldrarna. Grupperna träffades cirka en timme varje vecka under fem veckors tid. Gruppledarna fick handledning och stöd att lägga upp en struktur för barngrupperna, men bestämde själva innehållet i dem. Det nya i konceptet är att grupperna rymmer målinriktade och strukturerade aktiviteter och att syskongrupper och föräldragrupper träffas parallellt. Möjligheten att kunna utveckla ett nytt arbetssätt mottogs positivt:

För vår del var det positivt att kunna utveckla ett helt nytt arbetssätt som nu har erbjudits till samtliga 12 habiliteringscenter för barn i Stockholm. Hittills har 48 barn deltagit i verksamheten och i höst startar tre ytterligare grupper i vilka 4–6 barn kommer att delta. Det var positivt att ta del av gruppledarnas entusiasm över att få arbeta på det här sättet och se deras kreativitet när det gäller att utveckla arbetssätt och metoder.

Projektverksamheten har resulterat i att grupper för syskon i förskoleåldern med parallell föräldragrupp nu ingår i habiliteringens utbud. Habilitering & Hälsa har också arbetat fram en idéskrift som inspiration till dem som vill starta egna grupper.

Fast struktur och skapande aktiviteter

Innehållet i barngrupperna följer alltid en given struktur för att barnen ska vara trygga och känna igen sig, till exempel samling, mellanmål, dagens tema, fri lek och avslutande samling. Under processen provades och utvecklades de metoder som beskrivs i boken ”Litet syskon”. De teman som tagits upp har ofta utgått från dem som anges i boken. Exempelvis Jag själv och mitt syskon, Nu och i framtiden, Frågor du vill ställa till dina föräldrar och Rita din familj. De teckningar och berättelser som barnen skapade samlades i ett häfte som barnen fick ta med sig hem och använda. Före gruppstarten gjorde gruppledarna intervjuer med barnen enligt Lobatos frågeformulär, som i projektet har anpassats till svenska förhållanden, och intervjuernas syfte var att få en bild av barnens kunskapsläge. Barnen intervjuades även innan grupperna avslutades. Hembesök gjordes för att följa upp hur barnen har upplevt grupperna. Gruppledarna har gjort följande erfarenheter:

Det var bra med ett tydligt upplägg – en tydlig struktur för varje gång. Ett fast program skapade trygghet och ett sammanhang för barnen i gruppen. Man har skapat förutsättningar för att samtal kommer i gång tidigt i hemmet kring syskonens och familjens situation. Även småbarnen kan redan nu beskriva syskonens beteende, brister och olika förmågor. Barnen försöker verkligen förstå vad det är som inte stämmer med deras syskon och i relationen.

Planeringen ändrades på grund av att antalet barn blev fler än vad som var tänkt från början. Det var också svårare än man från början trott att arbeta med boken Litet syskon. Man fick arbeta mycket individuellt med varje barn. Det kan bero på att våra syskon hade olika diagnoser, var för många i gruppen. Det var också svårt att intervjua barnen utifrån Lobatos kunskapsintervju. Frågorna var för svåra.

Den stora behållningen för barnen var att träffa andra som har liknande syskon. Det var också en egen stund med föräldrarna, de var i fokus och fick åka till habiliteringen. Barnen var tysta men lyssnade uppmärksam och tog in det vi pratade om. Tillfällena har väckt frågor och funderingar hos barnen som de tagit upp hemma med sina föräldrar.

Någon barngrupp blev väl stor (9 deltagare) och det blev svårt att uppmärksamma barnen individuellt. I någon föräldragrupp tilläts föräldrarna ”turas om” vilket inte var bra, men sådana erfarenheter togs till vara när det var dags för nästa omgång grupper i projektet. Erfarenheterna har därmed fått växa fram. Sammantaget är vi mycket nöjda med hur det här nya arbetssättet har fungerat.

Syskonvistelser och erfarenhetsutbyte

Ågrenska stiftelsen arrangerar familjevistelser, vuxenvistelser och korttidsvistelser samt syskonvistelser på stiftelsens anläggning vid havet på vackra Amundön.

I projektet ordnades fyra syskonvistelser i internatform med fokus på syskonrollen, både i samtal och i form av spännande aktiviteter. Exempel på sådana vistelser är den som ordnades för ungdomar i åldern 12–16 år från Västra Götalandsregionen under fyra dagar i februari 2011. Veckan före vistelsen

bjöds alla syskon och deras föräldrar in till en introduktionseftermiddag/kväll med information, föreläsning och aktiviteter. I förutsättningarna för vistelsen ingick att den skulle innehålla samtal om hur det är att ha ett syskon med funktionsnedsättning, frågor och diskussioner med läkare om diagnoserna och medicinska frågor, skolarbete och fritidsaktiviteter. Samtalen genomfördes utifrån bestämda teman och skedde i mindre grupper som var sammansatta efter ålder. Det handlade om syskonskapets positiva och negativa sidor och konsekvenser, vad som fungerar bra och vad som fungerar mindre bra, samt om egna behov och önskemål. Ungdomarna formulerade även, tillsammans med personalen, egna frågor om funktionsnedsättningen som de sedan kunde ställa till läkaren. Föräldrarna bjöds sedan in till avslutningen och gavs information om hur vistelsen hade varit. Efteråt kontaktades familjerna genom ett telefonsamtal, för att följa upp vad som hade hänt efter ungdomars hemkomst.

Skriftliga utvärderingar om vistelsen visar att ungdomarna var nöjda. De hade fått nya vänner och deltagit i samtal och talat om saker de inte gjorde annars. Utifrån ungdomars behov och önskemål arrangerades även en tredagars återträff efter ett halvår samt en söndagsträff med gruppaktiviteter mellan vistelserna där ungdomarna kunde lämna önskemål inför återträffen. Avslutningsvis arrangerades ytterligare en dag med syskongruppen och ett samtidigt föräldraseminarium. Även det tillkom på ungdomarnas eget initiativ, eftersom de tyckte att föräldrarna behövde utbildning om syskonens situation.

Projektet ordnade även en helgvistelse på Ågrenska för unga vuxna där tio kvinnor deltog. Vid träffen varvades kontaktskapande aktiviteter med gruppsamtal för erfarenhetsutbyte om exempelvis oro för syskonens framtid. Under helgen fanns också tid för avkoppling och spontana möten. Författaren Frida Välimaa berättade om sina personliga erfarenheter att vara syskon till en person med funktionsnedsättning och hur hon har gått vidare med sin familj och sitt liv. Det är exempelvis viktigt med egen tid utan syskonansvar

AMC- föreningen som årligen ordnar kursvistelser och familjeträffar för sina medlemmar drog i projektet samman till en familjeträff 2010 i Arboga och 2012 i Delsbo, som hade fokus på syskonens situation. Där gavs föreläsningar, barn och vuxna fick möjlighet att utbyta erfarenheter och arbeta med föräldraformuläret. Barnen ställde frågor och tillverkade egna berättelseböcker om sina erfarenheter. Familjevistelserna och föräldraföreläsningar gav föräldrarna mer kunskap om barnens uppfattningar och olika sätt att tala med barn.

Genom föräldraföreläsning samt uppföljande föräldrasamtal har föräldrarna kunnat få dels kunskap om hur barn kan uppfatta sin syskonsituation och om många sätt att prata med barn, alltså många redskap. Förhoppningsvis blir föräldrar på detta sätt stärkta i hur man hemma i familjen kan fortsätta prata och också mer aktivt fånga upp frågor från sina barn (Syskonkärlek eller i skuggan av ett syskon?)

De intervjuade anser att de föreläsningar som ordnades i projektet och boken *Litet Syskon* har gett vuxna viktig kunskap om syskonens situation, hur de tänker och att den har minskat den skam och skuld som ofta finns hos barnen och föräldrarna.

Boken "Litet syskon" har minskat känslan av skam och skuld som ofta finns hos både barnen och föräldrarna. Boken ger föräldrarna ökad kunskap om hur syskonen tänker och hur föräldrarna kan ge stöd till sina barn och förbättra deras förmåga att fungera som föräldrar. Boken kan även hjälpa de professionella att tänka mer utifrån familjeperspektiv och mera tänka även på syskonen och inte bara lägga all fokus på det funktionshindrade barnet.

Projektet ordnade också fortbildningar för den egna personalen, t.ex. ett seminarium som handlade om syskon i förskoleåldern. Syftet var att personalen skulle få ta del av de erfarenheter som har gjorts i Stockholm. Projektets två koordinatörer har besökt gruppledarna i Stockholm där de informerade om sitt arbete inom ramen för projektet.

Projektet tog även initiativ till en kartläggning av befintliga syskonverksamheter inom barn- och ungdomshabiliteringen i Sverige. Kartläggning gjordes i samband med projektstart. Resultatet visar att det år 2010 fanns 95 habiliteringsteam för barn och ungdomar varav 68 team som bedriver verksamhet och utvecklingsarbete för syskon från 7års ålder. Huvudsyftet med syskonverksamheterna är att skapa ett forum som möjliggör för syskon att träffas och utbyta tankar, känslor och erfarenheter. Föräldrasamverkan sker t.ex. genom att föräldrarna bjuds in till informationsmöten och föreläsningar. Habiliteringspersonalen som besvarade enkäten efterfrågar mer kunskap om samtalsteknik och metoder för att arbeta i grupp samt idéer om hur man kan förmedla diagnosinformation på ett begripligt sätt till barnen. Dessutom saknas kunskap om hur man kan genomföra syskongrupper med barn från

invandrarfamiljer. Resultatet av kartläggningen återkopplades till samtliga habiliteringsenheter för barn och ungdomar. Projektet har även bearbetat frågor i en kunskapsintervju (Lobato och Kao 2002) och anpassat den efter svenska förhållanden. Frågeformulären används för syskon och föräldrar både på Ågrenska och Habilitering & Hälsa. Även en samtalsguide för unga vuxna utvecklades på Ågrenska och används nu som underlag för gruppsamtal.

Barnens delaktighet och projektets betydelse för målgruppen

Barnen har varit delaktiga i projektet genom att det är utifrån deras upplevelser, känslor och berättelser som kunskap har samlats om syskonens situation.

I projektet är föräldrar, familjer och intresseorganisationer delaktiga men projektets absoluta grund och utgångspunkt är barns rätt att få sin röst hörd och få göra sin berättelse. De är deras röster som hörs både i boken och i de olika utbildningssammanhangen. Den nya kunskap som har bildats har kommit ur barnens perspektiv. När barn får uttrycka sina egna tankar och funderingar inom familjen så får föräldrarna kunskaper och insikter som gör att de kan stötta sitt barn.

Projektet har utarbetat metoder och verktyg anpassade till barnets ålder i syfte att ge barn många möjligheter att uttrycka sig utifrån sin nivå, sitt eget perspektiv och inte vuxnas.

Barnen har varit delaktiga i aktiviteter som vuxna har föreslagit och där vuxna har varit lyhörda för barns synpunkter. Barnen har vidare varit delaktiga i projektet genom att de har kunnat ställa frågor till olika professionella och experter i olika utbildningssammanhang.

Den undersökning som gjordes bland föräldrarna som deltog i habiliteringscenters grupper visar att flera barn har börjat fråga mera om sina syskons funktionsnedsättning.

De har också kommenterat andra barn med funktionshinder "på stan". Några har tagit kontakt med sitt syskon på ett annat sätt än tidigare, någon har verkat "mera fundersam". Det är mera i handling än i ord som de här små barnen har visat att de påverkats.

Lärorik men långt ifrån enkel samverkan

Samverkan mellan Ågrenska Stiftelsen, Habilitering & Hälsa, AMC-föreningen och psykologen tillika författaren Christina Renlund har i intervjuerna karaktäriserats som lärorik men långt ifrån enkel eftersom olika samverkanspartners har haft olika förutsättningar för samverkan. Det som underlättade arbetet i projektet var allas engagemang.

Det var komplicerat men lärorikt att ha så olika samarbetspartners. Alla har strävat efter att åstadkomma så mycket som möjligt på bästa möjliga sätt, men våra olika plattformar har inte varit alldeles enkla att hantera. Det som underlättade arbetet i projektet var allas engagemang, att personalen tyckte att det var roligt att arbeta i projektet och att man snabbt fick ihop grupper och fick möjlighet att göra något nytt.

Projektet hade kunnat vinna på att man redan från början hade diskuterat och klargjort de olika aktörernas förutsättningar och roller i projektet.

Nyskapande metoder kommer att spridas

De intervjuade anser att projektet var nyskapande därför att det utgick från syskonens perspektiv och gav dem möjlighet att själva beskriva sin situation. Dessutom utarbetades och redovisades flera olika sätt på vilka barnen kan berätta om sin situation. Det nyskapande var vidare att det vände sig till syskon i alla åldrar och även fokuserade på de allra minsta barnen samt att de utbildningar som arrangerades utgick från ett helhetsperspektiv kring hur familjerna har det. Kunskapen från projektet sprids nu till intresserade genom webbplatsen och intresseföreningen.

Både Ågrenska och Habilitering & Hälsa har stor erfarenhet av att utveckla verksamheter i projektform och sedan integrera dem i ordinarie verksamhet. Detta planeras att ske även i detta projekt. Erfarenheterna från projektet kommer att spridas på olika sätt; genom framtida utbildningstillfällen, den webbsida som öppnats, samverkanspartners nätverk liksom på olika mässor och konferenser.

Även kunskapsförmedling och personalfortbildning ingår i både Ågrenskas och Habiliterings ordinarie verksamheter och kommer därför att fortgå efter projekttidens slut. AMC-föreningen kan i sin tur använda den kunskap som medlemmarna har fått i projektet i sitt framtida arbete, till exempel om behovet av syskonperspektiv – intressepolitiskt och i andra aktiviteter.

6. SAMMANFATTANDE RESULTAT OCH SLUTSATSER

I detta avslutande kapitel diskuteras satsningens viktigaste resultat och slutsatser och Arvsfondens frågor besvaras och illustreras. Syftet med satsningen Fördel Barn var att utveckla modeller och metoder som främjar utsatta barns delaktighet och inflytande i enlighet med barnkonventionen. Projekten skulle innebära en nyskapande och utvecklande verksamhet. Insatserna skulle stärka barn i utsatta situationer, främja deras rättigheter och stimulera till samarbete mellan ideell sektor och offentliga huvudmän utifrån barns bästa. Syftet var vidare att öka kunskapen och medvetenheten om barns rättigheter och behov, såväl bland barn som vuxna.

Analysen av satsningen och enkätsvaren visar att satsningen har nått sitt syfte. Den har nått barn och unga i utsatta situationer och utvecklat insatser, modeller och metoder som främjar dessa barn och ungas delaktighet och inflytande. Satsningen har även nått syftet att öka kunskapen och medvetenheten om barns rättigheter genom att den har spridit barnkonventionen till barn, unga och vuxna.

6.1. Vilka barn ville man nå, vilka nåddes och hur?

De projekt som fokuserade på sociala problem och utanförskap nådde barn och ungdomar som bor i utsatta bostadsområden, barn till ensamstående mammor, unga mammor och flyktingbarn. Barnen nåddes genom förskolor, skolor, fritidsgårdar, socialtjänsten och genom barnavårds-, mödravårds- och familjecentraler. Ett sätt att få kontakt var genom uppsökande verksamhet eller genom olika fritidsaktiviteter.

Dessa projekt nådde även föräldrar, lärare, förskollärare och andra vuxna som arbetar med barn eller kommer i kontakt med dem. Kontakter med vuxna knöts genom mötesplatser; exempelvis genom kaféverksamhet, via nätverksarbete eller inspirationsföreläsningar och utbildningar. Ett projekt hade svårt att nå pappor i samma utsträckning som mammor, men jobbar aktivt med att locka även pappor. Ett annat projekt nådde inte alla de invandrargrupper man önskade. Projekten nådde inte barn och ungdomar i de familjer och/eller kommuner som ställt sig avvaktande.

Ett projekt ville till exempel nå barn och ungdomar som drabbas av nätmobbning och skolor, lärare, politiker och föräldrar. Projektet har hittills nått främst högstadiungdomar som är kamratstödare eller deltar i elevråd, det vill säga en kategori ungdomar som i

regel inte har skolsvårigheter. Ungdomar kontaktades genom information till skolor, mailutskick och rektorskonferenser och skolträffar. Projektet har ännu inte nått ungdomar mellan 16–17 år, eftersom det har varit svårt att komma in på gymnasieskolor. Projektet har inte heller nått de skolor som inte har svarat på mejlkontakt.

Ett projekt ville även nå ungdomar som riskerar att hamna i hemlöshet, genom att erbjuda dem att delta i arbetet med att göra en film om hemlösa ungdomars situation. Det är en svår uppgift och eftersom projektet pågår fortfarande går det inte att uttala sig om hur det har gått med detta.

De projekt som fokuserade på insatser i familjer där funktionsnedsättning eller sjukdom finns ville nå och nådde också barn och unga med olika funktionsnedsättningar (som autism, spektra diagnos, OCD, och asperger) och deras syskon, samt sjuka barn och barn i familjer där föräldrar är sjuka eller har beroendeproblematik. Dessa barn nåddes genom föräldrar, personliga assistenter, person-till-person-kontakter, skolor, filmvisningar, utbildningar och olika evenemang och aktiviteter som ordnades för dem.

Projektet nådde vidare barnens föräldrar och syskon samt andra anhöriga och olika professionella som arbetar med barnen och familjerna, till exempel assistentsamordnare och personliga assistenter. Familjerna och de professionella nåddes genom ordinarie verksamhet, genom olika intresseföreningar och via skolor. De nåddes vidare via habilitering, genom fokusgrupper och via information, marknadsföring och olika evenemang samt en hemsida. Projektet nådde inte de barn och föräldrar som inte var intresserade av att delta i de olika aktiviteterna.

De projekt som ordnade kulturaktiviteter och skapande aktiviteter både ville och lyckades nå förskolebarn, skolbarn och andra unga samt skolklasser, lärare, föräldrar, kulturarbetare och andra vuxna. Flera av dessa projekt nådde barn som bor i utsatta bostadsområden och barn med blandad kulturell och etnisk bakgrund. Dessutom nåddes teaterpublik i alla åldrar. Barnen nåddes genom samarbete med förskolor, skolor, fritidsgårdar och genom redan etablerade kontakter och annonsering. Barnen nåddes vidare genom att de erbjöds att delta och medverka i olika skapande och kreativa aktiviteter.

De projekt som syftade till att sprida barnkonventionen eller likabehandlingsarbete ville nå skolbarn, skolpersonal, skolläring, föräldrar och

andra vuxna som kommer i kontakt med barn samt kommuner. Gemensamt för de skolor som nåddes var att de har en drivande ledning som har avsatt den tid och de resurser som krävs för att delta i projektarbetet. Barnen nåddes genom direkta kontakter och genom skolklasser som har valt att delta i projektens verksamheter eller genom barn som har hört talas om projekten. Barn och vuxna har även kunnat nås genom utbildningsinsatser, inspirationsdagar och utbildningsmaterial samt genom att en interaktiv webbplats om barnkonventionen på Internet. Projekten nådde inte de skolor som av olika anledningar avstod från att delta.

Exempel på andra som projekten ville nå och som också nåddes är förskolekockar, förskolebarn och förskolor. Barnen nåddes genom pedagoger och kockar och genom att de erbjöds att delta som pilotförskolor och raketförskolor. Förskolorna och kockarna nåddes genom en kunskapskampanj, möten och utbildning. Både barn och vuxna nåddes även genom ett inspirationsblock och en kokbok för förskolor.

6.2. Barnens delaktighet och möjlighet till inflytande

Flera projekt har inte svarat på frågan hur barnen har varit delaktiga i projekten, eller hur barnen har kunnat påverka aktiviteterna. Enkätsvaren ger ändå en tydlig bild av att barn och unga på många olika sätt har varit delaktiga i aktiviteter i projekten och att projekten har strävat efter att skapa förutsättningar för målgruppers delaktighet och inflytande. I flera projekt har målgrupperna varit delaktiga i hela processen. Ett exempel på sådan verksamhet är projektet *På samma villkor*:

Målgrupperna har varit delaktiga i hela processen. De har deltagit i de olika forum och där aktivt varit med och bestämt vad som ska göras i området. Ungdomsforum har kunnat öka barns och ungas delaktighet och inflytande. Tjejforum har kunnat ge unga tjejer ökad självkänsla och frihet från krav och normer kring hur en tjej ska vara. I föräldraforum har föräldrarna kunnat diskutera frågor kring föräldraskap (På samma villkor).

I andra projekt har barnen påtalat behovet av projektet och sedan varit med och utvärderat de olika verksamheter som anordnats.

Barnen i Verdandis verksamhet har varit väldigt drivande. Utifrån barnens behov tog Verdandi, ihop med bland annat parkleken Erikslund och lokala Brå, initiativ till att lyfta upp nyttan av ett

projekt. Men det var i första hand barnen som påtalade behoven.

Målgruppen deltog vid många möten där vi diskuterade hur de såg på sin situation och vad som behövdes för att förändra problembilden. De deltog också i brainstorming. Vi gjorde också värderingsövningar tillsammans med utgångspunkt i barnkonventionen. Tillsammans med samverkande parter, lade vi upp ramar och roller i projektet innan.

Verksamheten genomsyras av allas lika värde, respekt, tolerans och tillit i mångkulturella grupper. Varje dag gör ansvarig ledare en utvärdering av aktiviteterna tillsammans med barnen. Vad har varit bra? Mindre bra? Och hur ska vi göra för att det ska bli bättre? (Utsatta barn blir insatta och drivande i fritidsverksamheten).

Utbildningar och fritidsaktiviteter

I de projekt som har utvecklat insatser för barn med funktionsnedsättningar har barnen kunnat delta i olika utbildningar och fritidsaktiviteter. Barnen har också kunnat ha inflytande över hur olika saker genomförs genom att deras synpunkter har efterfrågats, exempelvis genom intervjuer och fokusgrupper. Några av föreningarnas verksamheter bygger direkt på idéer och förslag som kommer från barn och ungdomar. Enkätsvaren visar samtidigt att barn med funktionsnedsättning eller barn som vistas på sjukhus kan ha svårt att medverka i projektplaneringen, men att de i efterhand, när projektet redan startat, själva eller genom sina företrädare, till exempel föräldrarna, har kunnat påverka projektets utveckling. I projektet *Familjeintervention* deltog barnen exempelvis inte i planeringen, men däremot i själva interventionen och utvärderingen av insatsen, vilket illustreras av två citat nedan:

Barnen har varit delaktiga tillsammans med sina föräldrar i olika insatser, till exempel i grupper och Beardslee-familjeintervention, där de har fått stöd för att tala om förälders sjukdom, dels utformandet av ungdomsarbete och planering av läger. De har vidare deltagit i läger där barn och vuxna har träffats och utbytt erfarenheter

Där har de blivit lyssnade till och kommit till tals. Om barnen till exempel i samtalen med familjebehandlare uttryckte några önskemål,

togs hänsyn till detta. Det kunde till exempel handla om vad de ville eller inte ville att vi skulle ta upp i familjesamtalen. Det ingår i modellen att uppmuntra barnen till att fokusera på sig själva och att göra det som är bra för dem och att söka stöd vid behov. Barnen får information och de får prata om det som är svårt och de får hjälp att se att de inte behöver vara de som tar hand om de vuxna. Fokus på barnen har varit tydligt. Både föräldrar och barn har fått kunskaper om risk- och skyddsfaktorer för barn. Att sätta ord på sin verklighet och att ställa frågor har haft betydelse för dem.

Ett ytterligare exempel på hur synpunkter har tagits till vara är från projektet *Det stora Sjöslaget*, där barn med funktionsnedsättning seglar och hade önskemål om att delta i flera tävlingar i segling. Föreningen kontaktade då andra segelsällskap och klubbar på västkusten för att få igång mer tävlingsverksamhet och fler regattor för ungdomar med funktionsnedsättning.

Flera skilda sätt att delta

I de projekt som har anordnat kulturaktiviteter har barnen varit delaktiga och haft inflytande i olika konstnärliga processer på många sätt. I några projekt var barnen med redan från början genom att berätta om sina liv utifrån vilket manus skrevs. De deltog i research, referensgrupper och i olika verkstäder:

Några exempel på lyckade verkstäder har varit skuggspelen. Vi började med att leta historier i elevernas närmiljöer och lät dem ta oss med sig på en promenad runt byn. Dom fick berätta om de olika platserna vi kom till och dessa historier tog vi sedan med oss tillbaka till skolan. Eleverna fick sedan i grupper bygga skogsspelsramar, klippa pappfigurer, välja historia, sätta ihop manus, göra musik och lägga till rösterna och visa upp för varandra. Efter det lilla skuggspelet gick vi sedan in i gymnastiksalen där vi hade en skuggspelsduk och där fick dom jobba med skuggor av sina egna kroppar och det arbete kom sen att ligga till grund för öppningsscenen för hela föreställningen (Bli människa).

Barnen deltar i arbetet med kostymer, mask, scenografi, marknadsföring vilket kan innebära att även fler barn inom kulturskolan blir delaktiga i projektet, utöver de som ska framföra själva föreställningen. Det är barnen som ska berätta sin tolkning av en klassiker och framföra detta till andra barn (Barn berättar för barn).

Barnen är delaktiga genom att de får möjlighet att skapa egna berättelser och visor på finska och använda bild och musik som uttrycksmedel (Ibana Imbro).

I projektet *Ung filosofi i skolan* var barnen delaktiga genom att de fick delta i filosofisamtal och skriva ner sina tankar och frågor.

Samtalen väckte mycket känslor och tankar. Några elever har blivit ledsna, någon har fått lite ont i magen. Oftast blir det bra efter en stund då vi pratar om det. Är det så att barnen inte pratar om vissa saker med sina föräldrar? I så fall är dessa samtal väldigt viktiga (Ung filosofi i skolan).

Barnen var i centrum och fick själva tänka kreativt. De diskuterade konstbegreppet och var med och förverkligade sina idéer i samverkan med professionella konstnärer (Forskning är väl ingen konst).

Barnen har även kunnat uttrycka sina egna synpunkter på olika saker genom diskussioner, till exempel, i olika workshops.

Det har handlat om långa diskussioner där barnen har varit reflekterande och visat att de har rätt att säga vad de tycker. Barnen har helt enkelt vetat vad de vill och de har varit tydliga med att tala om det.

Man frågade barnen hela tiden hur de ville göra saker, barnen fick komma med sina idéer. Vad barnen tyckte spreds vidare till olika samarbetspartners. Barnen fick välja mellan olika förslag som vuxna presenterade, de fick till exempel välja vilka övningar som gjordes.

Barn och unga har involverats i den konstnärliga processen kopplat till temat. I research och referensgrupper inför föreställningar genom teaterlekar, eget skapande, animation, rollspel, lek med mask och samtal. De har också provat och tolkat övningar på Öppen scen som de sen kan arbeta vidare med på egen hand. Samt varit publik på färdiga teaterföreställningar och i samband med det deltagit i workshop kopplat till föreställningen (Uppfostran – barn och ungas röster).

Följande citat från några teaterprojekt, som bygger på barnens egna ord, får illustrera barnens syn på delaktighet och inflytande:

Det är bra och roligt att få vara med och bestämma och säga vad man tycker, annars blir det vuxnas stadsteater (Barnens stadsteater)

Vi vill gärna göra något samtidigt som vi pratar, eller att man pratar en kort stund och sen gör något.

Vi gjorde nya saker nästan varje gång. Det har varit helt fantastiskt och alla har varit glada. Vi fick umgås mycket. Det bästa jag gjort i skolan någonsin (Byteatern).

I de projekt vars fokus låg på att sprida barnkonventionen och likabehandlingsarbete var barnens och skolpersonalens delaktighet förutsättningen för att nå projektets mål:

Därför utvecklar vi utbildningsprogrammet i nära relation med den verksamhet som insatserna riktar sig till. Vi har inom projektet befunnit oss i skolans vardag tillsammans med elever och personal för att observera, delta och diskutera. Skolpersonal och skolledningen har deltagit i utbildningen, testat Huset och utvärderat arbetet. Elever har deltagit både genom att de genomfört Huset men också i utvärderingen och dialog kring kartläggningsverktygets utformning. Det är i mötet likabehandlingsuppdraget och skolkontexten som utbildningsstödet utvecklas (Pra Lin).

Projektet *Plan Sverige* anger att barn och ungdomar deltog genom att ungdomsgruppen bland annat planerade inspirationsdagarna, men att graden av inflytande från barn ska öka under projektets andra och tredje år. Även flera andra projekt har angett att de i den fortsatta projektverksamheten vill öka barnens delaktighet och möjligheter att påverka aktiviteterna. De anser att det finns mycket mera att lyssna till och lära när det handlar om att öka barnens delaktighet och möjligheter att påverka, men att man är på god väg.

6.3. Satsningarnas inverkan på målgruppen

De vuxna som har arbetat i projekten upplever att insatserna och verksamheterna har utvecklat barnen både känslomässigt och intellektuellt och gett dem

meningsfull fritid. Barnens självförtroende och handlingsförmåga har ökat. Och eftersom deltagandet har varit gratis, har även barn från familjer med svag ekonomi kunnat delta. Projektet anser att barnen och ungdomarna har fått större inflytande och mer makt över sin situation och till exempel över de fritidsaktiviteter som de deltar i. Flera projekt anger även att konfliktnivån mellan barnen har minskat.

Flera projekt beskriver hur barnen har fått uppleva glädje och gemenskap med andra barn, men också med vuxna i deras egenskap av exempelvis funktionärer. Barnens självförtroende har ökat och de har blivit modigare. De vågar ta större utrymme, ansvar och oftare eget initiativ. De vågar vara sig själva och tro på sig själva och att man klarar av mycket mer än tidigare. Dessutom vågar de dela med sig av sin kunskap till andra barn och ungdomar.

Barnen har vuxit med ökat eget ansvar. De är mer reflekterande, analyserande och lugnare. Många har förbättrat sina skolresultat. Eftersom droghanteringen och annan kriminalitet blivit lugnare känner barnen sig tryggare. Eftersom respekten för allas lika värde är viktig och tydlig i verksamheten, har barnen lärt sig mycket om hur man ska vara mot varandra och också satt upp egna regler som belyser detta lokalt (Utsatta barn blir insatta och drivande i fritidsverksamheten).

Projektet har utvecklat elever i skolor och barnen har fått sina röster hörda. Här följer två illustrativa exempel:

Både lärarna och vuxna har sett stora vinster på det personliga planet hos eleverna. Projektet har utvecklat barnen, lyft fram de anonyma eleverna, samlat hela mellanstadiet. Projektet har fått prova på estetiska uttryck de aldrig skulle ha fått annars och bidragit med eget till det gemensamma. Många har fått ökat självförtroende (Bli människa).

De tjejer, i åldrarna 13–19 år, som vi nådde i det sista delprojektet har fått sina röster hörda och de utvecklas enormt genom teatern. Det är storslaget att få se. De vågar ta plats, både i gruppen och på scen. Att de sedan får bekräftelse från sin egen Community stärker deras självförtroende. Dessutom har temat Skam fått dem att befria sig från den skam de kulturellt bär på (Angels of Angered).

Flera projekt som ordnar aktiviteter för barn med olika funktionsnedsättningar anser att många föräldrar uppfattar och berättar att deras barn nu hittat rätt. De har funnit en arena där de får vara som de är och där man lägger fokus på aktiviteterna, inte på funktionsnedsättningen. Andra projekt som har arbetat med fortbildning av professionella och information om målgruppernas situation anger att projekten har påverkat så tillvida att barn med funktionsnedsättning nu möter större förståelse och att barnen känner större trygghet.

Barn med funktionsnedsättning har fått stöd att bättre förstå sina symtom, vilket även har gjort dem mer medvetna om sina rättigheter. Detta ger dem kraft och mod att våga ta mer plats, exempelvis i skolan. Aktiviteterna har ökat barnens sociala kontakter och deras motivation att lära nya saker. Barn med autism-spektra-diagnos har till exempel genom ridning och stallet kunnat öka sin motivation att lära sig nya saker, samtidigt som de har fått flera sociala kontakter med andra.

De längtar till att åka till stallet och prata om oss och hästarna. De blir glada redan på morgonen då det är stalldag. De vill alltid åka till stallet och delta med stor motivation (Hästunderstödd aktivitet för barn med autism).

Barn, vars föräldrar eller syskon har funktionsnedsättning eller sjukdom, har fått träffa andra barn i samma situation och har därför lättare att förstå och hantera sin situation och förstå sina syskon som har funktionsnedsättning eller sina föräldrars sjukdom. De har nu lättare att hantera de svårigheter de möter och de har sett att de inte är ensamma, vilket kan minska deras oro.

Flera enkätsvar pekar även mot att föräldrar och professionella genom projekten getts möjlighet att "sätta ord på sitt barns vardag". De har exempelvis blivit medvetna om hur funktionsnedsättningen kan påverka hela familjens situation och vad de kan göra för att förbättra den. Projekten har även kunnat göra de professionella medvetna om hur mycket mer som behöver göras och hur bristfällig kunskapen i samhället är om funktionshindrades och deras familjers situation. De flesta projekten har inslag av informations- och upplysningsverksamhet som en del av projektmålen. Projekten har därför kunnat sprida kunskap om målgruppernas situation. Medvetenheten om olika saker har även kunnat göra att man har ändrat inriktningen i projektet. Exempel på ett sådant projekt är *Fritid för alla*, som avsåg att kartlägga behov av fritidsverksamheter

hos barn med funktionsnedsättning och behovet av utbildning hos personal som arbetar med dessa barn. När kartläggningen visade att barn och ungdomar med funktionsnedsättning saknar tillgång till arenor för fritidsverksamhet och att fritidsledarna saknar kunskap om möten med barn med särskilda behov, utvecklades projektet till att bli ett informationsprojekt för professionella med avsikten att den ökande kunskapen bland dessa ska kunna stödja målgruppen på lång sikt.

De projekt som har arbetat med att sprida barnkonventionen uppger att det är för tidigt att uttala sig om vad projekten har medfört för barnen, men de har märkt att det finns en enorm kunskapsstört och en vilja att lära både bland barn och vuxna. De hävdar också att lärarna och vuxna i skolorna uppger att barnen pratar mycket om barnkonventionen och hur man kan uppfylla den. I enkäterna uttrycks även en förhoppning om att insatserna kommer att ge barnen tryggare vardag, eftersom alltför många barn nu känner till sina rättigheter och vet hur man ska kunna kräva dem, samt genom att även vuxna lär sig mer om barns rättigheter.

Projektet har stärkt barnens rättigheter genom att det har gett kunskap om barnkonventionen och genom att barn och vuxna som möter barn känner till barns rättigheter och barnkonventionen. Det handlar både om hur man som lärare lär ut barnkonventionen och om hur man agerar utifrån den. Kontakten med lärare har varit oerhört central och kommer vara det även fortsättningsvis i projektet. Att lärare får kunskap om både hur de kan agera utifrån barns rättigheter i sitt dagliga arbete, och metoder för att lära ut om barns rättigheter är nyckeln (Plan Sverige).

6.4. Framgångsfaktorer och hinder samt nätverk

Framgångsfaktorer och hinder i projektarbetet har speglat varandra. Ett exempel på det är samverkan. När samverkan med andra aktörer fungerade bra blev den en framgångsfaktor och när den fungerade mindre bra blev den ett hinder.

Många projekt anser att samverkan med andra aktörer var den mest betydelsefulla framgångsfaktorn i projektet. De olika organisationer som projekten samverkade med bidrog med kunskap, tid och material och medförde att man kunde utbilda personal. En fungerande samverkan ledde till kontakter och nätverk som underlättade projektens genomförande.

Samverkan gav också möjlighet att nå familjer och de professionella samt kartlägga målgruppens behov. Samverkan underlättade arbetet med att utveckla nya stödmodeller.

Projekten skapade även många nya nätverk genom samverkan. I *PlanSverige* är hela projektet ett nytt nätverk. Dessutom bildades olika undernätverk, till exempel genom att barn- och ungdomsgruppen planerade inspirationsdagar (*PlanSverige*).

Samverkan och nätverk med offentliga verksamheter

Projekten har samverkat med och byggt nätverk med många olika offentliga verksamheter som kommuner, stadsdelsförvaltningar, skolor, förskolor, socialtjänst, barnavårdscentraler, allmännyttan, Komvux och olika kulturinstitutioner och intresseföreningar. Samverkan fungerade ibland bra, ibland mindre bra.

Samverkan har fungerat mycket bra än så länge. I och med att det är tre kommuner som är samverkanspartners i projektgruppen innebär det vissa kommunikationsvårigheter, då vi inte kan träffa varandra på kontinuerliga möten. Dock har det fungerat bra med telefonmöten och mail. Med skolorna har samverkan fungerat mycket bra då de har öppnat upp sina dörrar och låtit oss träffa deras elever på skoltid för att kunna ge information om InteOkey, men också för att kunna utföra tester. Det är ett stort hinder att skolor i Malmö inte är lika villiga att öppna upp sina dörrar som de är i Klippan och Örnsköldsvik (InteOkey).

Samsyn underlättar, medan skillnader i synsätt försvårar

Samsyn på samverkan underlättade arbetet och gick smidigt om man var verksam inom samma sfär – till exempel fritidssfären – medan skilda synsätt på vikten av samverkan med andra skapade hinder. Det kunde exempelvis handla om skillnader mellan olika stadsdelsförvaltningars syn på vikten av samverkan, vilket skildras i det följande:

Stadsförvaltningen i Spånga-Tensta satsar stort för att möta barns och ungdomars fritidsbehov och ser vikten av att samla aktörerna. Den stöder lokalt föreningsliv som kompletterar och i vissa fall, som vårt, utvecklar barn och ungdomsverksamheten. Stadsdelsförvaltningen Rinkeby-Kista har inte samma inriktning utan satsar på sin egen kärnverksamhet. Den stöder

inte heller lokalt föreningsliv annat än med "fikapengar". Vi har ibland fått frågan från tjänstemannahåll: varför måste ni ha så många barn vid era aktiviteter? En märklig fråga. Vill man inte att så många barn som möjligt ska kunna delta? Stadsdelens egen verksamhet riktad till målgruppen når inte många barn. Vi vill trots denna utveckling framhålla att vi har goda relationer och är respekterade av stadsdelen och stadsdelsförvaltningens ansvariga för barn och ungdomsverksamhet (Utsatta barn blir insatta och drivande i fritidsverksamhet).

Samverkan för att värva deltagare, informera och utbilda

De projekt som fokuserade på familjer där funktionshinder eller sjukdom finns, samverkade med olika intresseföreningar för att kunna värva deltagare till projekten eller för att sprida information. På det sättet byggde de även nya nätverk och kontakter.

Samverkan skedde exempelvis i projektet *Barn som anhörig – vem vet vad jag behöver och gör något*, där socialresursförvaltningen i Göteborg, Neurologiskt Handikappades Riksförbund (NHR) och Riksförbundet för Huntingtons sjukdom (RHS), Neurosjukvården i Sahlgrenska samt BVC, skola och socialtjänsten samverkade. Samverkan gjorde det möjligt att ordna utbildningar, nätverksmöten, samverkansmöten och att ge information. Utbildning av personal och andra aktörer som deltog i verksamheten sågs av flera projekt som framgångsfaktor.

Flera projekt ansåg att en fungerande kommunikation, tydlig information, goda samarbetspartners och lyckad samverkan underlättade projektets genomförande och kan leda till att verksamheten blir framgångsrik även i framtiden.

Strukturella och intresserelaterade hinder

Flera hinder i arbetet var strukturella och intresserelaterade, till exempel ointresserad skolledning och föreningar som hellre arbetar med egna projekt.

Det är svårt att få handikappföreningarna intresserade och engagerade. Man driver projekt på sin egen kammare och vill inte samverka med andra. Skolpersonal och rektorer som säger nej när barnen säger ja. Det finns fortfarande en tanke om "vi och dom", särskilt i den äldre generationen.

Mycket av arbetet i kommunen går trögt. Dessutom arbetar många bra, fast på sitt eget håll. I projektet har vi försökt att samla stadens kunskap och hoppas att projektet ska leva vidare genom kommunen. Det finns dock något positivt i att arbeta externt och inte vara fastkörd i de system som redan finns (Fritid för Alla).

Ett hinder var att vuxna inte vågar låta barn med funktionsnedsättning testa sig fram och få det utrymme som just den individen behöver. Arbetet blir framgångsrikt när föräldrar, lärare och andra vuxna engagerar sig och vågar utmana elever med funktionsnedsättning på ett positivt sätt. Liksom när de tror att barn med funktionsnedsättning har lika rätt till aktiv fritid som andra barn.

Genom att inte sätta gränsen för någon annans förutsättningar och genom att våga utmana kan man hjälpa varandra att komma hur långt som helst. Där är samarbetet mellan barn och ungdomar värdefullt. Barn ser inga hinder, det är vi vuxna som sätter gränser. Vågar man inte låta barn misslyckas, kan de inte heller lyckas (Det stora Sjöslaget).

Framgångsfaktorer och hinder i samverkan med skolor

Projektet fokuserade på barnkonventionen eller likabehandlingsarbete samverkade framförallt med olika skolor. Samverkan med skolorna som har varit involverade i projektet har sett olika ut.

Men ju längre in i projektet vi kommit desto mer likartade har formerna för samarbetet sett ut. Detta är en naturlig del i processen, eftersom våra erfarenheter från arbetet hela tiden förbättrar vårt upplägg och strukturen för samarbetet. På de skolor som knutits till projektet vid ett senare skede har framgångarna varit större än på de skolor som kom in tidigt i projektet. Skillnaderna i framgång beror dels på skolornas olika ingång i projektet, dels på skolledningens inställning till likabehandlingsarbete (PraLin).

Skolornas stora intresse var, liksom att skolpersonalen vet vad som förväntas av dem i processen, framgångsfaktorer. Det faktum att inte alla skolor ville samverka utgjorde ett hinder.

Denna erfarenhet har möjliggjort en vidareutveckling av vårt utbildningsmaterial, där personalens roll har tydliggjorts. Vi har även märkt att vi inte kan vara nog tydliga i kommunikationen, och att rektorer måste leda hela processen och informera om varje steg tydligt, medan vi har den operativa rollen.

Den enorma vilja att lära som vi mött bland de lärare som deltog i olika utbildningar. Det har också varit positivt för genomförandet att samarbetet har fungerat mellan alla de åtta organisationerna samt barnombudsmannen och finansierarna Socialdepartementet och Arvsfonden (PraLin).

Ett hinder var att inte alla skolor tog emot och ville samverka med projekten, även om majoriteten har varit positiva. Dock hade vi kunnat ge utbildning och stöd till fler aktörer. Men många valde att inte svara på inbjudan. Till år två läggs därför längre rekryteringstid inför inspirationsdagarna in (Plan Sverige – Om barnkonventionen).

Även de flesta kulturprojekten samverkade med skolor. Samverkan fungerade ofta bra och allt bättre med tiden.

Samarbetet med skolorna blev bättre efterhand när vi förstod mer av skolans behov. Vi fick igenom oväntat många av våra önskemål vad gällde schemat och tid i klasserna från rektorer och lärare. Rektorer och förvaltningar var odelat positiva till våra idéer.

Ett hinder i arbetet blev att projekten inte alltid lyckades integrera andra ämnen än de estetiska samt svenska i projektet. Lärarna hade ingen möjlighet att delta i planeringarna på samma villkor som vi på grund av deras begränsade tid i projektet (Byteatern).

Ett hinder kunde vara att inte alla barn orkade lägga så mycket av sin fritid i projektet eller att projekten inte kunde få stöd av arbetsförmedlingen, vilket man hade räknat med.

Hindret för arbetet har varit att barnen går i skolan och inte orkar arbeta för mycket på sin fritid. Även föräldrarna har haft åsikter om att arbetet tagit för mycket tid från läxorna. Alla som vill vara med kan inte satsa lika mycket.

Vi har även haft problem med vår ambition att ha assistenter som kan göra praktik hos oss, eftersom arbetsförmedlingen inte har velat samarbeta med projektet. Jag har inte fått en motivering till varför (Angels of Angered).

framförallt hos dem som arbetar inom offentlig sektor. Även genomförandet i projektform har skapat svårigheter eftersom arbetet kräver och måste ske i ett längre perspektiv (Barn nära dig).

De olika kulturprojekten har, utöver med skolor, samverkat med många andra aktörer som kultur- och fritidsförvaltningar, barn- och ungdomsförvaltningar och andra kulturinstitutioner. De olika teaterprojekten samverkade sinsemellan och skapade nya nätverk med andra teatrar liksom med föreningslivet, men även med andra aktörer under arbetet med produktionen och föreställningarna. Projektet *Uppfostran – Barns och ungas röster*, som syftar till att få igång diskussioner om uppfostran i hela landet, skapade nya nätverk med exempelvis Bris och föräldrargrupper över hela landet.

Tidsbrist och andra hinder

Flera projekt anger att bristen på tid utgjorde ett hinder i det konkreta arbetet, men även i samverkan. Detta beroende på att utvecklingsarbete, där många olika aktörer samverkar, tar tid. Det faktum att så många organisationer var inblandade i flera av projekten gjorde att processen tog lång tid. Allt tog längre tid än beräknat. Det har tagit tid att förstå hur barnen tänker, tid att dokumentera och tid att sammanställa. Ytterligare hinder anses vara att personal och andra som deltar och medverkar i arbetet kan vara stressade av att medverka i projekt tar tid och resurser från annat arbete och övriga direktiv.

Även svårigheterna att hitta samverkanspartners upplevdes som hinder. Andra var problem att inte nå fram till målgruppen eller att rekrytera målgruppen till verksamheten, liksom bristen på personalresurser i projektet. Ett ytterligare hinder har varit att de ekonomiska resurser som projekten budgeterat för inte har beviljats av de olika organisationerna, vilket har försvårat arbetets genomförande. Ett annat hinder i arbetet var majoritetssamhällets oförståelse eller likgiltighet inför människor som lever i utsatta situationer.

Ett viktigt hinder i arbetet har varit majoritetssamhällets organisationers oförståelse för de människor som lever i utanförskap. Det största hindret är de existerande samhällstrukturerna och svårigheten att skapa förståelse för problematiken och behoven i majoritetssamhället. Det har varit mycket svårt. Det upplever många som jobbar i området. Det skapar en gemensam frustration hos de boende och de som arbetar i utsatta områden och

Andra framgångsfaktorer

Ett projekt anger att ”tjänningen”, samarbetsviljan mellan olika organisationer och ett avgränsat mål samt mottaglig målgrupp var framgångsfaktorer:

Timing kring det första året 2009 när barnkonventionen fyllde 20 år var en framgångsfaktor. Andra framgångsfaktorer är samarbetsviljan mellan olika organisationer, att projektets mål var väl avgränsade samt en mottaglig målgrupp (Plan Sverige – Om barnkonventionen).

Andra framgångsfaktorer som nämnts är lokalt ägarskap och möjlighet att anpassa verksamheten till målgruppen.

En viktig sak har också varit lokalt ägarskap och att öppna upp verksamheter och inkludera fler, samt att anpassa verksamheter till målgruppen och inte tvärtom, som tyvärr ofta kan vara fallet (Samma villkor).

De ekonomiska bidragen från Arvsfonden har också upplevts som en framgångsfaktor:

Pengarna från Arvsfonden gör att vi vuxna kan arbeta långsiktigt och med stort engagemang, som i sin tur ger tydliga ramar och trygghet till de unga. Tack vare Arvsfondens satsning har vi kunnat utveckla arbetet och fått möjlighet att vara viktiga samarbetspartners till Malmö stads satsning för en hållbar samhällsutveckling. Vi är övertygade om att vi har hittat en väg där vi kan ge ett viktigt bidrag till en hållbar utveckling genom att använda våra metoder på gräsrotsnivå, och sedan lyfta både personer och kunskap på systemnivå, genom det ideella engagemang som kommit igång. Men det kommer att ta tid. Man måste se det ur perspektivet att utsatta invandrare behöver göra samma folkbildningsresa som tog svenskarna hundra år, på mycket kortare tid (Barn nära dig).

6.5. Vilka metoder skapades, vilka spår efterlämnas och fortsättningen

Genomgången av projekten i satsningen *Fördel barn* visar att satsningen har varit en betydelsefull resurs för att främja utsatta barns och ungas situation och delaktighet.

Genom satsningen har frivilliga organisationer ensamma eller i samverkan med offentliga verksamheter kunna pröva och utveckla nya metoder och verksamheter för de mest utsatta barnen i samhället, exempelvis för barn som bor i utsatta bostadsområden, flyktingbarn eller barn med olika funktionsnedsättningar och deras syskon.

Många av de metoder som prövades och utvecklades under satsningen har sina rötter i det sociala arbete som startades av frivilliga krafter i USA; av Jane Adams och andra som har blivit klassiker i socialt arbete och frivilligt socialt arbete. Det handlar exempelvis om olika utbildnings- och informationsinsatser, fritidsaktiviteter och stöd för att delta i olika förändringsprocesser samt verksamheter där brukarna involveras aktivt i verksamheterna. Flera projekt har utvecklat nya metoder och modeller. Nedan ges exempel på detta.

Projektet *Föräldrastöd och vuxenverksamhet för grundskolebarn* utvecklade en ny modell för föräldrastöd i skolan i utsatta bostadsområden, där interkulturell kommunikation är en viktig del av insatsen.

I projektet *Ensamkommande barn och unga* prövar och utvecklar Röda Korset en ny modell för mottagning av ensamkommande barn och unga, där alla delar av organisationen samverkar. Syftet är att implementera metoden i organisationens arbete över hela landet. Syftet är även att bygga nätverk med andra idéburna organisationer och kommunerna och att fungera som kunskapspridare till dem.

I projektet *Syskonkärlek eller i skuggan av ett syskon* prövade och utvecklade Habilitering och Hälsa i Stockholm en ny modell för syskongrupper i förskoleåldern som har en bror eller syster med funktionsnedsättning.

Flera teaterprojekt har utvecklat eller håller på att utveckla nya arbetssätt och verktyg i teaterarbetet med barn och unga. Exempel är *Uppfostran – Barnens och ungas röster* där projektet uppger att det utvecklar två nya verktyg, Unga Klara Animation och Öppen Scen, i researcharbetet tillsammans med barn och unga.

Flera projekt prövade att anpassa redan existerande metoder så att de passar in i arbetet med en ny målgrupp, eller vidareutvecklade redan existerande verksamhet i en ny riktning.

Exempel på ett sådant projekt är *Filosofisamtal i*

skolan, som vidareutvecklade en metod som används inom skolor och fritidslivet i många olika länder, liksom även av flera yrkesgrupper i Sverige. Metoden utvecklades så att den nu präglas av den kunskap och kompetens som finns lokalt.

Andra exempel är de projekt som Rädda Barnen driver i utsatta bostadsområden i Stockholm, Malmö och Göteborg i syfte att engagera och mobilisera barn, unga och vuxna i bostadsområdena att själva åstadkomma förändring, med ökad delaktighet och empowerment som följd. Dessa projekt, liksom exempelvis projektet *På samma villkor*, anser att en ny metod skapats genom satsningen genom att man arbetat med ”engagemang inifrån”. Även om strategin i projekt inte kan sägas vara helt ny, varken inom socialt arbete eller som strategi i utsatta bostadsområden, är den ett nytt sätt att arbeta för Rädda Barnen. Därmed har Rädda Barnen utvecklat sin verksamhet i ny riktning. Genom satsningen har Rädda Barnen fått möjlighet att etablera sig i områden där de mest utsatta barnen ofta bor. Organisationen planerar också för fortsatt utveckling av de insatser och metoder som har prövats i satsningen. Tanken är vidare att metoderna ska kunna spridas till andra utsatta bostadsområden.

Många av projekten i satsningen *Fördel barn* har genom sina insatser satt igång en process och sått frön, som med tiden kan växa till avgörande resurser och insatser för de mest utsatta barnen och unga, särskilt om processen får fortgå och insatser spridas vidare och bli goda exempel för andra.

Flera andra projekt i satsningen har däremot inte utvecklat några nya metoder eller utvecklat existerande metoder så att de passar in i arbetet med utsatta barn och unga eller vidareutvecklat existerande verksamheter i en ny riktning. Dessa projekt kommer antagligen inte heller att lämna några spår efter sig. Deras insatser har ändå varit ett nödvändigt stöd för målgruppen.

Sammanfattningsvis kan sägas att satsningen *Fördel Barn* visar att frivilliga organisationer spelar en betydelsefull roll i arbetet med att förbättra utsatta barns och ungdomars situation. De frivilliga organisationernas insatser förväntas finnas till och komplettera de offentliga verksamheternas insatser, samtidigt som de inte alltid får det stöd eller den bekräftelse som de förtjänar och borde få. Organisationerna kan också ha svårt att få fram de långsiktiga resurser som ofta behövs i arbetet med utsatta barn och unga.

Mer än hälften av projekten har inte kunnat svara på frågan om vilka spår projekten lämnar efter sig, eller under vilka betingelser de lämnar

spår. De som har svarat på frågan anser att spåren handlar om att projekten har ökat medvetenheten och kunskapen om situationen för barn och ungdomar med funktionsnedsättning, vilket i sin tur kan innebära att alltför platser och verksamheter kommer att anpassas för dem. Flera olika aktörer planerar nu att skapa verksamheter även för barn med funktionshinder. Ett exempel på detta är att Göteborgs stad nu planerar om att göra lekplatser tillgängliga även för funktionshindrade barn.

Andra spår som nämns är de aktiviteter som lever vidare och deras framtida påverkan på barn. Flera projekt söker verksamhetsbidrag och samarbetspartners från olika håll för att kunna fortsätta sin verksamhet. De söker samarbete exempelvis med olika studieförbund och verksamhetsbidrag från kommunen samt från olika företag. Många projekt strävar efter att projektets verksamhet ska leva vidare på ett eller annat sätt. Följande citat får som avslutning illustrera detta:

Vår ambition är att projektet ska leva vidare efter projekttidens slut och vi jobbar aktivt för att kunna hitta lösningar för hur arbetet ska förlöpa. Vi kan med all säkerhet säga att vissa delar av projektet kommer att leva kvar på ideell bas tack vare en nybildad lokalförening, men det blir i en helt annan skala om vi inte lyckas säkra långsiktig finansiering via stadsdelen eller företagssamarbeten. Vår förhoppning är att all verksamhet ska leva vidare i stor omfattning (På samma villkor).

LITTERATUR

- Agger, A. Andersen, HS. Engberg, L. och Norvik Larsen, J. (2000). *Borgerdeltagelse og -inddragelse i byomdannelse*. SBI-meddelelse126, Statens byggeforskningsinstitut, Köpenhamn.
- Alm, S. Bäckman, O. Gavanas, A och Nilsson, A. (2011) Perspektiv på utanförskap i Alm S, Bäckman. O, Gavanas, A. och Nilsson, A(red). *Utanförskap*. Serie framtiden. Institut för framtidsstudier. Dialogos förlag.
- Alm, S. och Brännström, L.(2011) Framtidstro- spelar det roll var man bor? i Alm S, Bäckman. O, Gavanas, A, Nilsson, A(red). *Utanförskap*. Serie framtiden. Institut för framtidsstudier. Dialogos förlag.
- Axelsson, R. & Bihari Axelsson, S. (2007): *Samverkan och folkhälsa – begrepp, teorier och praktisk tillämpning*. I Axelsson, R. och Bihari Axelsson, S. (red): *Folkhälsa i samverkan. Mellan professioner, organisationer och samhällssektorer*, Studentlitteratur.
- Bourgois, P. (2003): *I Search of Respect: Selling Crack i El Barrio*. New York: Gambridge: Gambridge University Press. Second Updated Edition.
- Broberg, A. Almqvist, K. & Tjus, T. (2003) *Klinisk barnpsykologi – Utveckling på avvägar*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bourdieu, P. & Passeron, J-C. (1977). *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage.
- Bäckman, O (2011). Att få fotfäste på arbetsmarknaden i Alm S, Bäckman. O, Gavanas, A, Nilsson, A(red). *Utanförskap*. Serie framtiden. Institut för framtidsstudier. Dialogos förlag.
- Bäckman, O, och Nilsson, A. 2011. Ung och utanför i Alm S, Bäckman.O, Gavanas, A, Nilsson, A(red). *Utanförskap*. Serie framtiden. Institut för framtidsstudier. Dialogos förlag.
- Claezon, I (2008) *Att göra skillnad – könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar*. Stockholm: Allmänna barnsjukhuset.
- Estrada, F. och Nilsson, A.(2011): *Fattigdom, segregation och brott* i Alm, S. Bäckman, O. Gavanas, A, Nilsson, A. (red). *Utanförskap*. Serie framtiden. Institut för framtidsstudier. Dialogos förlag.
- Fritzell, J.(2011): *Fattig och rik i Sverige* i Alm, S. Bäckman, O. Gavanas, A. Nilsson, A. (red). *Utanförskap*. Serie framtiden. Institut för framtidsstudier. Dialogos förlag
- Gougoulakis, P. (2006). *Sverige – en studiecirkeldemokrati*. I Svedberg, L. & Trädgård, L. (red). *Det civila samhället som forskningsfält*. Nya avhandlingar i ett nytt sekel. Stockholm, Gidlunds förlag.
- Huxham, C. & Vangen, S. (2005): *Managing to Collaborate. The Theory and Practice of Collaborative Advantage*, London, Routledge.
- Illich, I (1977) *Disabling professions*. London; New York: Boyars.
- Jacobs, B. (1999): *Dealing Crack: The Social Word of Street Corner Selling*. Boston: Northeastern University Press.
- Jeppsson Grassman, E (1993): *Frivilliga insatser i Sverige – en befolkningsstudie* ” i SOU 1993:82 *Frivilligt socialt arbete – kartläggning och kunskapsöversikt*, Stockholm: Fritzes
- Jeppsson Grassman, E. och Svedberg, L. (1999): *Medborgarskapets gestaltningar – insatser i och utanför föreningslivet* i SOU 1999:84. *Civilsamhället*. Stockholm: Fakta Info Direkt
- Johansson, S.(2005). *Ideella mål med offentliga medel. Förändrade förutsättningar för ideell välfärd*. Stockholm: Sober Förlag.
- Kuusela, K. (2001): *Demokratiprocesser genom föreningsliv och föräldrar* i Rasmusson B (red): *Utan oss ingen framtid, Rapportering från integrations- och demokratiarbete i utsatta bostadsområden*. Kommentus.
- Lahti Edmark, H. (2002): *Förort i fokus- interventioner för miljoner*. Nordisk forskning om interventioner i ”utsatta” bostadsområden – en kunskapsöversikt. Integrationsverkets rapportserie 2002:01, Norrköping.
- Lalander, P. (2009): *Respekt- Gatukultur, ny etnicitet och droger*. Liber.

- Lindgren, A-M.(2005): Flum? – Nej, segregation. Stockholm: Ide & Tendens.
- Liljeström, R. (1992): Uppväxtvillkor. Samspelet mellan vuxna och barn i ett föränderligt samhälle. Liber.
- Lundström, T. och Svedberg, L.(1998): *Svensk frivillighet i internationell belysning* Socialvetenskaplig tidskrift, Vol 5, No 2–3.
- Mattsson, T. (2010): Intersektionalitet i socialt arbete. Teori, reflektion och praxis. Malmö: Gleerups.
- Meuwisse, A, Sunesson, S. (1998): *Frivilliga organisationer, socialt arbete och expertis.* Socialvetenskaplig tidskrift, Vol 5, No 2–3.
- Pedersen, H. (2006): Samfunnsarbeid. I Erdal, Børge (red.) *Ute – Inne: oppsøkende sosialt arbeid med ungdom.* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Qvarsell R. (1993): Vålgörenhet, filantropi och frivilligt socialt arbete: En historisk skiss, Frivilligt socialt arbete: Kartläggning och kunskapsöversikt, SOU 1993:82.
- Regeringskansliet. Pressmeddelande från Regeringskansliet 16 januari 2009.
- Rädda Barnen (2010): Barnfattigdom i Sverige. Årsrapport 2010. Sammanfattning av Barns ekonomiska utsatthet i Sverige. Rädda Barnen ISBN: 978-91-7321-428-5 Art.nr:10740.
- Stark, A. & Hamrén, R. (2000) Frivillighetens kön, en översikt. Ajour.
- En serie kunskapsöversikter från svenska kommunförbundet, tryck 5.
- Svensson, G.(2011) Mordförsök på tilliten – en bok om tortyr. Carlssons Bokförlag.
- SOU 2005:56. *Det blågula glashuset. Strukturell diskriminering i Sverige.*
- Soydan. H. (1993) Det sociala arbetets idéhistoria. Lund. Studentlitteratur.
- Törnquist, J.(2004) Storstadssatsningen i ett områdesperspektiv. Rapport i utvärderingen av Storstadssatsningen i Göteborg. Göteborgs stad, Stadskansliet.
- Tideman, M. och Svensson, O. (2012) Unga vuxna med intellektuella funktionshinder, i Karlsson, L-B, Kuusela, K & Rantakeisu, U (red.) *Social utsatthet.* Lund: Studentlitteratur. Under utgivning.
- Törnquist, Anders, (2005), *Allting förändras men ingenting förgås: Summerande utvärdering av Storstadssatsningen i Göteborg*, Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete samt Göteborgs stad.
- Wikström , F. Lundström, T. (2002). Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället. Stockholm: Sober Förlag.
- Ungdomsstyrelsen (2008): Fokus 08- om ungas utanförskap: www.ungdomsstyrelsen.se

BILAGA 1 – PROJEKT – SÄRSKILD SATSNING FÖRDEL BARN

2012-06-12

Projekt	Organisation	Ort	Redovisning	Projektnummer	Summa
1. Lyssna! Om barns rätt till sin personliga assistans	Intressegruppen för Assistansberättigade (IfA)	Bromölla	3 år – 2012	2007/160	6 555 000 kr + förstudie
2. Egen växtkraft. Barns och ungdomars delaktighet självbestämmande och frigörelse	Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO)	Sundbyberg	3 år – 2013	2008/101	7 377 000 kr (+1 år förläng.)
3. Bli människa!	Byteatern	Kalmar	2 år – 2011	2009/017	2 041 000 kr
4. Barn till ensamma mammor	Stiftelsen KFUM Söder Fryshuset	Stockholm	3 år – 2013	2009/036	5 263 000 kr (+1 år förläng.)
5. Föräldrastöd och vuxensamverkan	Rädda Barnen i Södertälje	Södertälje	3 år – 2012	2009/037	2 800 000 kr
6. "Angels of Angered"	Teaterföreningen Die Bühne	Göteborg	3 år – 2012	2009/058	3 334 000 kr
7. Riksteatern Barn och Ungdom	Läskommittéer/scenråd	Norsborg	2 år – 2012	2009/064	2 059 000 kr
8. SundsvallsRÅDET	Rädda Barnen i Sundsvall	Kovland	2 år – 2011	2009/080	675 000 kr
9. Stadra Scenskola – Våga vara vem	Ideella Kulturföreningen Cirkustältet	Nora	3 år – 2012	2009/083	1 072 000 kr
10. Jag ska bli barnorganist – ett Project där barn spelar orgel	Sensus Studieförbund, projekt Stockholm – Gotland	Stockholm	3 år – 2013	2009/088	1 644 000 kr*
11. Forskning är väl ingen konst	Föreningen Kulturverket	Umeå	3 år – 2012	2009/089	4 645 000 kr
12. Allebarnsrätten	Stiftelsen Måltidsmuseum i Grythyttan	Grythyttan	3 år – 2012	2009/091	3 697 500 kr
13. Om barnkonventionen – av, för och med barn	Insamlingsstiftelsen Plan Sverige	Stockholm	3 år – 2013	2009/094	6 000 000 kr*
14. Barn nära Dig	Rädda barnen i Malmö	Malmö	2 år – 2012	2009/095	1 687 000 kr
15. Verksamhet/aktiviteter för barn som har eller är i riskzonen för att utveckla PTSD (posttraumatiskt stressyndrom)	Svenska Röda Korset, Region Syd	Malmö	3 år – 2013	2009/113	2 797 000 kr*
16. Barn i regnbågsfamiljer	Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL)	Stockholm	3 år – 2013	2009/121	6 025 000 kr
17. Syskonkärlek eller i skuggan av ett syskon	Grosshandlare Axel H. Ågrens Donationsfond	Hovås	3 år – 2013	2009/122	6 389 000 kr
18. Mormors byrå – ett berättarprojekt	Clownerterna	Västerås	3 år – 2013	2009/140	732 900 kr
19. Bostadsområdet Ättetorp ur barnens perspektiv	Föreningen Vårt Nya Ättetorp	Åby	1 år – 2010	2009/142	387 000 kr
20. Fritid för alla	Föreningen Passalen	Göteborg	3 år – 2013	2009/154	2 740 000 kr
21. Ensamkommande barn och unga	Röda Korset	Stockholm	3 år – 2013	2009/155	3 184 000 kr*
22. Projekt PraLin Praktiskt Likabehandlingsarbete	Uppsala Föreningsråd/Diskrimineringsbyrån Uppsala	Uppsala	3 år – 2013	2009/156	3 684 000 kr
23. Tidskapseln Barnens rättigheter och jag	Folkets Hus Hammarkullen	Angered	3 år – 2013	2009/166	2 546 000 kr
24. Förstudie – Stöd till barn som närstående till patienter på Neurologiska kliniken	Karolinska Universitets-sjukhuset	Stockholm	1 år – 2011	2009/187	222 000 kr
25. Projekt Familjeintervention	Ersta Diakoniskällskap	Stockholm	3 år – 2013	2009/188	1 274 000 kr*
26. Anpassning av utemiljön på fastigheten Sunnersta 169:2 i Uppsala kommun	KFUK-KFUM, Uppsala	Uppsala	1 år – 2011	2009/194	700 000 kr
27. Unga föräldrar och barn	Sensus Studieförbund, Norrköping	Norrköping	3 år – 2013	2009/198	3 616 000 kr

Projekt	Organisation	Ort	Redovisning	Projektnummer	Summa
28. Barnen i centrum	Guldstadens Kvinnojour	Skellefteå	2 år – 2012	2010/002	958 000 kr
29. Utsatta barn blir insatta och drivande i fritids- verksamheten	Verdandi Stockholm	Årsta	3 år – 2013	2010/013	1 695 000 kr
30. Målmedvetet lärande i naturen	Friluftsförbundet i Uddevalla	Uddevalla	2 år – 2012	2010/014	2 054 000 kr
31. Det stora sjöslaget	Göteborgs Kungliga Segelsällskap GKSS	Västra Frölunda	3 år – 2013	2010/015	2 524 000 kr
32. Barn med betydande funktionshinder – barns delaktighet i familjeaktiviteter	Stiftelsen Högskolan i Jönköping	Jönköping	3 år – 2013	2010/016	2 216 000 kr*
33. Förstudie – Barnens Stads-teater	Amatörteaterföreningen Nya Teatern	Örebro	6 mån – 2010	2010/019	152 000 kr
34. Lustfyllda mellanmål för cancersjuka barn	Norrlands Universitets-sjukhus Barn- och Ungdomskliniken	Umeå	2 år – 2012	2010/022	1 080 000 kr
35. Vi är med	Rädda Barnen Region Väst	Göteborg	3 år – 2013	2010/023	2 750 000 kr
36. IPANA-IMPRO	Finska kulturföreningen i Sverige UUsi Teatteri	Stockholm	3 år – 2013	2010/031	1 891 000 kr
37. Mamma – jag har blivit knäpp – en film om tvångssyndrom hos unga	Svenska OCD-förbundet Ananke	3 år – 2013	3 år – 2013	2010/048	3 632 000 kr*
38. Verkstan	Sensus Studieförbund, Stockholm	Stockholm	2 år – 2012	2010/050	1 244 300 kr
39. R I B A – Rättigheter, Integration, Barnkonventionen, Aktivitet	Rädda Barnen i Karlstad	Karlstad	2 år – 2012	2010/072	1 001 000 kr
40. Utveckla din identitet – utveckla din röst i samhället	Herrgårds kvinnoförening (HKF)	Malmö	2 år – 2012	2010/078	1 526 000 kr
41. På samma villkor – om barn och ungas rättigheter i socialt utsatta områden	Rädda Barnen	Stockholm	3 år – 2013	2010/079	2 255 000 kr*
42. Barnrättscertifiering av kommuner	Rädda Barnen i Örebro	Örebro	3 år – 2013	2010/080	1 401 066 kr*
43. Förstudie – Unga Nätambasadorer	Kulturföreningen Spiritus Mundi	Malmö	1 år – 2010	2010/093	500 000 kr
44. Hästunderstödd aktivitet för barn med autism	Stiftelsen Hippocampus	Gustavsberg	3 år – 2013	2010/120	1 147 500 kr*
45. Filosofisamtal i skolan	Riksteatern	Norsborg	1 år – 2012	2010/121	540 000 kr
46. Vad ska ni ha oss barn till? Barns berättelser om uppfostran	Föreningen Unga Klaras Vänner	Stockholm	3 år – 2013	2010/129	6 060 000 kr*
47. Barn som anhöriga. Vem ser vad jag behöver och gör något?	Göteborgs Stad, Sociala Resursnämnden, Dalheimers hus	Göteborg	3 år – 2013	2010/133	3 782 000 kr*
48. Unga mentorer	Unga Funkisar (f.d. Unga RBU-are i Skåne län)	Kristianstad	3 år – 2014	2011/002	1 032 000 kr
49. Tusen Ord	Unga Örnar, Borlänge	Borlänge	3 år – 2014	2011/007	1 404 000 kr
50. Mini-rede	Djurskyddet Sverige	Johanneshov	2 år – 2014	2011/008	1 621 000 kr*
51. Barn till ensamma mammor Malmö	Stiftelsen KFUM Söder	Stockholm Fryshuset	3 år – 2014	2011/046	747 000 kr*
52. Byggnation av familjeboende med tillgänglighetsanpassning på fastigheten Käbo 5:2 i Uppsala kommun	Stiftelsen Ronald McDonald Barnfond	Skärholmen	1 år – 2013	2011/048	2 513 000 kr
53. Inteokej.se – en nationell plattform som syftar till att förebygga och motverka IT-mobbning	Kulturföreningen Spiritus Mundi	Malmö	3 år – 2014	2011/052	6 463 000 kr*

Projekt	Organisation	Ort	Redovisning	Projektnummer	Summa
54. Tema fairtrade – barn besöker butik	Föreningen för Fairtrade Sverige	Stockholm	2 år – 2013	2011/060	443 000 kr
55. Dokumentärfilm om Stockholms hemlösa barn och ungdomar – film och musikstudio för ungdomar i Klara	Mäster-Olofsgården	Stockholm	1 år – 2012	2011/062	285 000 kr
56. Konst i skolan	Konstfrämjandet i Skåne	Malmö	2 år – 2013	2011/067	144 000 kr*
57. Vinnare i längden	Örgryte Basket	Onsala	3 år – 2013	2011/085	1 311 000 kr*
58. Modiga Barn – Ett projekt för Skapande Hälsa	Studieförbundet Vuxensko- lan, Järpen	Järpen	2 år – 2013	2011/114	836 000 kr*
59. Babyrama – en förutställning	Föreningen Artikel 31	Stockholm	3 år – 2015	2011/117	894 000 kr*
60. Projekt Stärkta barn	Föreningen Barnkraft	Nyköping	3 år – 2014	2011/121	495 000 kr*
61. Barns röster – från A till FN	Plan Sverige	Stockholm	3 år – 2015	2011/131	1 300 000 kr*
62. Growing Rights	Boo Folkets Hus Förening	Saltsjö-Boo	3 år – 2014	2011/132	570 000 kr kr*
63. Barn berättar för barn	Kulturskolan i Stockholm (f.d Tjechovensembeln)	Stockholm	3 år – 2014	2011/145	405 000 kr*
64. Yngre barns (3–5 år) möjligheter till delaktighet i vårdssituationer och att kunna delge sina erfarenheter	Nordisk förening för sjuka barns behov (NOBAB)	Västerås	3 år – 2014	2011/155	1 809 000 kr
65. Olika – men lika – med barnkonventionen som grund	Rädda Barnen	Sundbyberg	3 år – 2014	2011/157	661 000 kr*
66. Barnens egen TV	Öppna Kanalen Växjö	Växjö	2 år – 2013	2011/158	682 000 kr*
67. Lekträdgården	Stiftelsen Rosendals Trädgård	Stockholm	3 år – 2015	2012/013	1 326 000 kr*

Total summa: Ca 146 496 266 kr

* Innebär att det inte finns en slutsumma för projektet.

Summan som anges är det belopp som beviljats för det eller de år som projektet hittills löpt.

BILAGA 2. ALLMÄNNA ARVSFONDENS SATSNING "FÖRDEL BARN". ENKÄT FÖR FÖRENINGAR

1. Projektets bakgrund och mål

A. Projektets namn

B. Vilket år startade projektet?

C. Projektets längd?

1 år 2 år 3 år

D. Pågår projektet fortfarande?

Ja Nej

Om ja: När beräknas projektet vara avslutat?

E. Hur stort bidrag har beviljats av Allmänna Arvsfonden?

F. Erhöll du/ ni bidrag från andra håll?

Ja Nej

Om ja, från vem/vilka och hur mycket?

G. Hur många personer har deltagit i projektets verksamhet?

Hur många barn?

Hur många vuxna?

H. Hur många olika aktiviteter ordnades i projektet?

I. Projektets syfte

J. Vad ville du/ni inledningsvis uppnå med projektet?

K. Hur och på vems initiativ kom projektidén till?

L. Vem påtalade behoven?

M. Beskriv den problematik som var upprinnelsen till projektidén.

N. Vilka reflektioner gör du/ni idag vad gäller det ni ursprungligen ville uppnå med projektet?

2. Målgrupp och tillvägagångssätt

A. Vilken/vilka målgrupp(er) vänder/vände sig projektet i huvudsak till?

B. I vilken utsträckning deltog målgruppen i planeringen av projektet?

C. Vilka barn/vuxna avsåg ni att nå?

D. Vilka barn/vuxna når/nådde ni? Hur når/nådde ni dem?

E. Vilka barn/vuxna når/nådde ni inte och varför?

F. Vilka är/var projektets främsta aktiviteter?

G. Vilka metoder/arbetssätt använder/använde ni i arbetet?

H. Utvecklar/utvecklade du/ni några nya metoder/arbetssätt i projektet? Ge i så fall exempel på detta?

I. Vilka metoder/arbetssätt fungerar/fungerade bra? Varför?

J. Vilka metoder/arbetssätt fungerar/fungerade mindre bra? Varför?

3. Barnkonventionen

A. I vilken utsträckning och på vilket sätt har ni använt barnkonventionen i projektet?

B. Vilka paragrafer har ni använt?

C. Vilka paragrafer fungerade bra i det praktiska arbetet och varför?

D. Vilka paragrafer fungerade mindre bra? Och varför?

E. Anser du/ni att projektet ökat kunskapen och medvetenheten om barns rättigheter och behov bland vuxna?

Ja, mycket

Ja, i viss utsträckning

Nej, inte alls

Om ja: Hur?

F. Anser du/ni att projektet ökat kunskapen och medvetenheten om barns rättigheter och behov bland barn?

Ja, mycket

Ja, i viss utsträckning

Nej, inte alls

Om ja: Hur?

G. Anser du/ni att projektet har påverkat eller uppmuntrat barnen och tryggt deras vardag?

Ja, mycket

Ja, i viss utsträckning

Nej, inte alls

Om ja: Hur?

H. Anser du/ni att projektet har påverkat barnens delaktighet och inflytande?

Ja, mycket

Ja, i viss utsträckning

Nej, inte alls

Om ja: Hur?

I. Anser du/ni att projektet har påverkat barnen till egen motivation och utveckling?

Ja, mycket

Ja, i viss utsträckning

Nej, inte alls

Om ja: Hur?

J. Vilka andra för barnen viktiga resultat uppnåddes genom projektet?

4. Samverkan och hinder

A. Vilka offentliga verksamheter har ni samverkat med?

B. Hur fungerar/fungerade samarbetet?

C. Har det skapats nya nätverk eller kontakter genom samverkan?

D. Vilka oväntade omständigheter mötte du/ ni, som har underlättat genomförandet?

E. Vilka oväntade hinder har du/ni stött på under genomförandet?

F. Vilka reflektioner kan du/ni göra kring genomförandet?

5. Målgruppens upplevelser

A. Beskriv på vilket sätt barnen var delaktiga i projektet.

B. På vilket sätt tog man hänsyn till barnens önskemål? Ge exempel på detta?

C. Hur upplevde barnen insatserna? Ge exempel!

D. Hur anser du/ni att projektet påverkar/har påverkat de deltagande barnens situation och utveckling? Ge exempel!

E. Hur anser du/ni att projektet påverkar/har påverkat andra barns situation och utveckling? Ge exempel!

F. Hur anser du/ni att projektet främjat och stärkt barnens rättigheter?

6. Resultat

A. Vad anser du/ni vara projektets främsta resultat?

B. Hur många barn och hur många vuxna (föräldrar, lärare osv.) nås/ nåddes uppskattningsvis av projektets aktiviteter?

Antal barn

Antal föräldrar

Antal andra vuxna (specificera!)

C. Vilka olika aktörer/faktorer bedömer du/ni har/hade en positiv betydelse för projektets genomförande?

D. Vilka aktörer/faktorer bedömer du/ni var det största hindret för projektets genomförande?

E. Lever projektets verksamheter vidare när det avslutats?

Ja, mycket

Ja, i viss utsträckning

Nej, inte alls

Om ja: Ge exempel på vad som lever vidare och vem som finansierar det?

Övriga kommentarer

Här kan du/ni skriva om era övriga erfarenheter, lärdomar och tankar om projektet.

Tack för din medverkan!

BILAGA 3 – UTVÄRDERINGSRAPPORTER

2012

När staten ska förnya civilsamhället. Arvsfondens bidrag till föreningslivet. Erik Amnå, Örebro universitet, Malin Holm och Pär Zetterberg, Uppsala universitet.

Vi deltar! Utvärdering av Arvsfondens satsning på ungdomar och demokrati. 2009–2012. Simon Lindgren, Ida Åberg, Ragnar Lundström, Anna Johansson. Umeå universitet.

Män och maskuliniteter i rörelse – kris, utveckling och förändring. Thomas Johansson och Johannes Lunnerblad. Göteborgs universitet.

Från homo till hbtq. Janne Bromseth, Stockholms universitet.

Att ge barn och unga i utsatta situationer makt och inflytande – en utmaning för hela samhället. Utvärdering av Arvsfondens satsning Fördel Barn! 2009 – 2012. Kirsti Kuusela. Karlstads universitet.

2011

Allmänna arvsfonden och ett samhälle i förändring. Roger Qvarsell och Annika Sandén, Linköpings universitet

Ingenting om oss utan oss – utvärdering av Allmänna arvsfondens stöd till projekt rörande människor med psykiska problem. Alain Topor, Stockholms universitet

Heder och det civila samhällets metoder – En uppföljning av 22 projekt. Astrid Schlytter, Stockholms universitet

2010

Brukarmedverkan – visioner och verkligheter. En utvärdering av 32 projekt som på olika sätt rör äldre. Annika Taghizadeh Larsson, Eva Jeppsson, Anna Whitaker, Linköpings universitet.

Från projekt till delaktighet – Utvärdering av 44 projekt relaterade till funktionsnedsättningen dövblindhet. Lena Göransson.

Föreningsvägen till integration – uppföljning av 43 Arvsfondsprojekt genomförda av organisationer bildade på etnisk grund. Niklas Westin och Charles Westin, Stockholms universitet.

Islam och muslimer i Sverige. En utvärdering av trettio projekt finansierade av Arvsfonden 1994–2006. Mattias Gardell, Uppsala universitet.

Kunskap och praktik i utveckling. Utvärdering av Allmänna arvsfondens stöd till projekt om mäns våld mot kvinnor och barn. Maria Eriksson och Lena Berg, Uppsala universitet.

Somaliska föreningar som överbryggare. En uppföljning av 28 projekt som fått stöd av Allmänna arvsfonden. Sara Johnsdotter, Malmö högskola.

Ung kriminell eller bara annorlunda bakgrund? Gemenskap, identitetsutveckling och integration inom Unga KRIS. Philip Lalander, Linnéuniversitetet.

Utrymme att tänka nytt – en uppföljning av 89 projekt om autism och ADHD. Anders Gustavsson, Stockholms universitet, Anders Möller, Nordiska hälsohögskolan för folkhälsovetenskap, Bibbi Ringsby Jansson, Högskolan Väst och Elisabeth Ohlin, Göteborgs universitet.

Värdet av Unga KRIS – en samhällsekonomisk utvärdering. Kari Jess, Mälardalens högskola.

2009

Checklistor, tålmod och gemenskap – stöd till föräldrar med intellektuella begränsningar. Erfarenheter från FIB-projektet 2005–2008. Karin Göreskog, Uppsala universitet.

Förortens sociala kapital – En utvärdering av Lugna Gatan i Göteborg och Malmö. Thomas Öhlund, Per Oskar Gundel och Michael Klaus, Stockholms universitet.

Kulturell och språklig revitalisering bland romska barn och ungdomar – en väg till självorganisering. Christina Rodell Olgac, Södertörns högskola.

”Stackars flickor” i en bristfällig skola. Utvärdering av projekt åren 1995–2008 var avsedda att utveckla skolans arbete om sexualitet och samlevnad. Birgitta Sandström, Stockholms universitet.

2008

Arvspolitik och sociala frågor. Allmänna Arvsfonden och ett samhälle i förändring. Roger Qvarsell och Annika Sandén, Linköpings universitet.

Barn och migration. Utvärdering av projekt riktade till barn och ungdomar med flykting- och invandrarbakgrund. Zofia Nestler.

Barn och rasism. Utvärdering av regeringens satsning på insatser mot rasism, främlingsfientlighet, diskriminering och homofobi riktad till barn upp till 12 år. Jenny Malmsten, Malmö högskola.

Barn och ungdomars kulturengagemang. En utvärdering av Arvsfondens kultursatsning. Ambjörn Hugardt, Kungliga Musikhögskolan.

Rum för idealism. Utvärdering av Arvsfondens stöd till lokaler 1994 – 2006. Åsa Bringlöv.

Stödet efter flod vågen. Utvärdering av frivilligorganisationernas stödinsatser efter tsunamikatastrofen. Inger Linblad, Institutionen för utveckling av metoder i socialt arbete, IMS.

Systrar förena er! Utvärdering av Unitet Sisters, en tjejverksamhet i Stockholm, Göteborg, Uppsala och Malmö. Sara Högdin, Stockholms universitet.

Ungas psykiska ohälsa och den ideella sektorn. Magnus Karlsson, Ersta Sköndal högskola.

2007

Brukarstödscentra – verktyg till empowerment och full delaktighet. Utvärdering av regeringens satsning på brukarstödscentra finansierade av Allmänna arvsfonden. Jamie Bolling, Örebro universitet.

Delaktighet, Diskriminering, Demokrati. Utvärdering av regeringens satsning på insatser mot rasism, främlingsfientlighet, diskriminering och homofobi riktad till personer med funktionshinder. Jamie Bolling, Örebro universitet.

Elektra. Ett projekt mot hederförtryck och våld. Astrid Schlytter och Liv Kanakura, Stockholms universitet.

Unga KRIS. Utvärdering av ett projekt för att utveckla regionala unga KRIS-råd och få igång lokala föreningar över hela landet. Birgitta Rydén-Lodi, Stockholms universitet.

Pågående utvärderingar oktober 2012

Föräldrastöd, Helena Hörnfeldt, Södertörns högskola – Slutredovisning våren 2013.

Livsstilshus, Philip Lalander, Malmö högskola – Slutredovisning våren 2013.

Socialt entreprenörskap och företagande, Malin Gawell, Kungliga Tekniska Högskolan – Slutredovisning hösten 2013.

Unga och kriminalitet, Thomas Öhlund, Stockholms universitet – Slutredovisning våren 2013.

Utvecklingsstörning och kultur, Lennart Sauer, Umeå universitet – Slutredovisning våren 2014.

Utvecklingsstörning och information, Susanne Berg, Högskolan Halmstad – Slutredovisning hösten 2014.

Utvecklingsstörning och stöd, Magnus Tideman, Högskolan Halmstad – Slutredovisning hösten 2014.

Funktionsnedsättning och arbete sysselsättning, Berth Danermark, Örebro universitet – Slutredovisning hösten 2014.

Ungdomar och arbete sysselsättning, Gunnar Gillberg, Göteborgs universitet – Slutredovisning hösten 2014.

Aktuella Arvsfondsprojekt i Malmö, Enrique Perez, Malmö högskola – Slutredovisning hösten 2014.

Uppföljning av Arvsfondens lokalstödsatsning. Danielle van der Burgt, Uppsala universitet – Slutredovisning hösten 2014.